

ISSN 1848-3526

CEPOR
Centar za politiku razvoja malih i srednjih
poduzeća i poduzetništva

Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2013.

*uključujući rezultate
GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja
za Hrvatsku za 2012. godinu*

HBOR
Hrvatska banka za
obnovu i razvitak

CEPOR
Centar za politiku razvoja malih i srednjih
poduzeća i poduzetništva

Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2013.

*uključujući rezultate
GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja
za Hrvatsku za 2012. godinu*

Zagreb, prosinac 2013.

Znanstveno-istraživačku podlogu za publikaciju izradili su članovi CEPORovog istraživačkog tima.

Autori (abecednim redom):

dr.sc. Mirela Alpeza
Nives Biškupić
Danica Eterović
mr.sc. Mirna Oberman
dr.sc. Sunčica Oberman Peterka
dr.sc. Slavica Singer
dr.sc. Nataša Šarlija

Urednici:

dr.sc. Slavica Singer
dr.sc. Mirela Alpeza

Recenzenti:

dr.sc. Miroslav Rebernik
dr.sc. Bahrija Umihanić

Copyright

CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva
Trg J.F. Kennedy-a 7
10000 Zagreb, Hrvatska
www.cepor.hr

Publikacija je izdana uz podršku:

Open Society Institute
Hrvatske banke za obnovu i razvitak

Dijelovi ove publikacije smiju se reproducirati bez odobrenja autora, ali bez izmjena i uz podatak o izvoru. U ovoj publikaciji iznesena su mišljenja autora i nužno ne predstavljaju službeno stajalište Open Society Institute i Hrvatske banke za obnovu i razvitak.

Oblikovanje i tisak:

Gradska tiskara Osijek d.d., Osijek

Zagreb, prosinac 2013.

ISSN 1848-3526

Sadržaj

Popis tablica	5
Popis slika	6
Uvod	7
1. Makroekonomsko okruženje u Hrvatskoj	9
2. Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj	11
2.1. Kriteriji za definiranje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj	11
2.2. Značaj sektora malih i srednjih poduzeća u hrvatskom gospodarstvu	13
2.3. Dinamika sektora malih i srednjih poduzeća	22
2.4. Regionalni aspekt značaja sektora malih i srednjih poduzeća	23
3. Poticanje razvoja ženskog poduzetništva	26
4. Okruženje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj	30
4.1. Zakonodavni i institucionalni okvir	30
4.1.1. Distribucija kompetencija za donošenje i implementaciju policy odluka	30
4.1.2. Nacionalne i regionalne politike i programi	31
4.1.3. Regulatorno okruženje	33
4.2. Prepreke razvoja malih i srednjih poduzeća kroz prizmu međunarodnih istraživanja	37
5. Pristup financijskim sredstvima	41
5.1. Banke	43
5.2. Mikrofinanciranje i kreditne unije	46
5.3. Fondovi rizičnog kapitala	48
5.4. Poslovni anđeli	50
5.5. Vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija	51
6. Edukacija za poduzetništvo	60
7. Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama	67
8. Utjecaj pristupanja Europskoj uniji na sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj	76
Zaključak	79
Literatura	82

Popis tablica

Tablica 1	Realna stopa rasta BDP-a, nezaposlenost i udio izvoza po izabranoj državi članici Europske unije, 2012. godine
Tablica 2	Hrvatska – Osnovni makroekonomski pokazatelji u razdoblju od 2008. do 2012. godine
Tablica 3	Kriteriji razvrstavanja subjekata malog gospodarstva
Tablica 4	Struktura poduzeća s obzirom na veličinu poduzeća u 2001., 2011. i 2012. godini
Tablica 5	Veličina poduzeća i ukupan prihod, zaposlenost i izvoz u 2011. i 2012. godini
Tablica 6	Struktura zaposlenih s obzirom na veličinu poduzeća u 2001., 2011. i 2012. godini
Tablica 7	Struktura zaposlenih u malim poduzećima od 2008. do 2012. godine
Tablica 8	Struktura zaposlenih u srednjim poduzećima od 2008. do 2012. godine
Tablica 9	Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj, mjerena TEA indeksom
Tablica 10	Rastuća poduzeća u Hrvatskoj prema kriteriju razvoja novih proizvoda
Tablica 11	Rezultati Globalnog indeksa inovativnosti za 2012. i 2013. godinu - Hrvatska i referentne zemalje
Tablica 12	Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj – Hrvatska, 2009., 2010. i 2011. godina (u tis.kuna)
Tablica 13	Financijska efikasnost poduzeća u 2011. i 2012. godini
Tablica 14	Promjena u broju poduzeća 2002. – 2012. godine / Stopa preživljavanja poduzeća
Tablica 15	Broj osnovanih poduzeća u 2011. i 2012. godini
Tablica 16	Regionalne razlike u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata u 2011. i 2012. godini
Tablica 17	BDP i stopa nezaposlenosti u županijama i regijama
Tablica 18	Usporedba regionalnih razlika u stavovima o poduzetništvu 2011. i 2012. godine, u % od anketirane populacije - GEM
Tablica 19	Razlika u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata žena i muškaraca u Hrvatskoj u 2010., 2011. i 2012. godini
Tablica 20	Percepcija o podršci ženama u pokretanju poslovnog pothvata u 2010., 2011. i 2012. godini
Tablica 21	Ocjena Vladinih politika u 2011. i 2012. godini
Tablica 22	Pregled odabranih pokazatelja kvalitete regulatorne okoline prema istraživanju <i>Doing Business</i> za 2013. godinu
Tablica 23	Porezi u Hrvatskoj
Tablica 24	Rezultati Izvješća o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014. - Hrvatska i referentne zemlje
Tablica 25	Percepcija o raspoloživosti netradicionalnih izvora financiranja u 2010., 2011. i 2012. godini

Tablica 26	Pregled pokazatelja o kvaliteti regulatorne okoline iz istraživanja Doing Business, koji se odnose na tržište kredita za 2013. godinu
Tablica 27	Uvjeti i ponuda kreditiranja malih i srednjih poduzeća prema ponudi Erste&Steiermärkische Bank d.d. i Zagrebačke banke d.d.
Tablica 28	Plasirani krediti u kreditnim unijama – članicama Hrvatske udruge kreditnih unija u 2010., 2011. i 2012. godini (kn)
Tablica 29	CRANE Hrvatska udruga poslovnih anđela – investicije od 2008. do 2012. godine
Tablica 30	Dodijeljene potpore iz programa Poduzetnički impuls 2012., Ministarstvo poduzetništva i obrta
Tablica 31	Pregled odobrenih kredita za mala i srednja poduzeća po programima kreditiranja HBOR-a u 2011. i 2012. godini
Tablica 32	Statistika izdanih jamstava HAMAG INVEST-a i iznos investicija pokrivenih jamstvima u 2011. i 2012. godini
Tablica 33	Projekti financirani po programima BICRO-a u 2012. godini
Tablica 34	Percepcija kvalitete obrazovanja koje pruža potporu razvoju malih i srednjih poduzeća u 2011. i 2012. godini (ocjene u rasponu od 1 do 5)
Tablica 35	Popis sveučilišta u Hrvatskoj s programima iz poduzetništva na preddiplomskoj, diplomskoj i/ili poslijediplomskoj razini studija
Tablica 36	Popis veleučilišta u Hrvatskoj s programima iz poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija
Tablica 37	Popis visokih škola u Hrvatskoj s programima iz poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija
Tablica 38	Percepcija o kvaliteti komercijalne i profesionalne infrastrukture za podršku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u 2011. i 2012. godini – ocjene od 1 do 5
Tablica 39	Promjene u sektoru malih i srednjih poduzeća kao posljedica pristupanja Eurpskoj uniji
Tablica 40	Financijska raspodjela raspoloživih IPA sredstava prema programima, za razdoblje od 2007. do 2013. godine, u milijunima EUR
Tablica 41	Financijski pregled pristupnog IPA programa 2007.-2013. za Republiku Hrvatsku

Popis slika

Slika 1	Ukupan prihod prema veličini poduzeća u 2012. godini
Slika 2	Zaposlenost prema veličini poduzeća u 2012. godini
Slika 3	Izvoz prema veličini poduzeća u 2012. godini

Uvod

Mala i srednja poduzeća (MSP)¹ predstavljaju važan dio svakog gospodarstva. U 2012. godini MSP u Hrvatskoj ostvaruju udio od 51% u ukupnom prihodu, 67,04% u zaposlenosti i 43,06% u izvozu Hrvatske². Međunarodna istraživanja (Global Entrepreneurship Monitor, Doing Business, Izvješće o globalnoj konkurentnosti, Indeks percepcije korupcije) ukazuju na glavne probleme sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj, a to su: nedovoljno intenzivna aktivnost u pokretanju novih poslovnih pothvata, malen udio rastućih poduzeća, jake administrativne prepreke za provođenje poduzetničke aktivnosti, nerazvijenost financijskog tržišta te nedostatak edukacije fokusirane na razvoj poduzetničkih znanja i vještina.

Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2013. je treća publikacija o stanju sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj na godišnjoj razini³ koja prikazuje bitne aspekte sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj (dinamičnost; značaj za hrvatsko gospodarstvo i regionalni razvoj; kvalitetu eko-sistema u kojem MSP djeluju, s posebnim osvrtom na dostupnost financijskih resursa, znanja, profesionalnih usluga; poduzetništvo i rodnu uravnoteženost; te značaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji za razvoj sektora MSP). Publikaciju izdaje **CEPOR⁴ – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva** - neovisni *policy* centar koji se od 2001. godine bavi problematikom poduzetništva i sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. U Izvješću su prikazani podaci i analize stanja sektora malih i srednjih poduzeća u 2012. godini te njihova usporedba s pokazateljima iz proteklih godina. Referentne godine koje se koriste kao usporedba u odnosu na 2012. godinu korištene su ovisno o raspoloživosti podataka i intenzitetu promjena u promatranim razdobljima.

U ovom Izvješću podaci o zaposlenosti uključuju agregirane podatke o broju zaposlenih u obrtima i malim i srednjim poduzećima. Sve druge analize bave se isključivo sektorom malih (mikro poduzeća uključena su u kategoriju malih poduzeća) i srednjih poduzeća, izuzimajući obrte.

Izvori podataka prezentiranih i analiziranih u Izvješću su državne institucije (Ministarstvo poduzetništva i obrta, FINA, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska banka za obnovu i razvitak, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i investicije i dr.) i izvješća međunarodnih istraživačkih projekata (Global Entrepreneurship Monitor kojeg provodi konzorcij Global Entrepreneurship Research Association, Doing Business koji provodi Svjetska banka, Izvješće o globalnoj konkurentnosti koje provodi Svjetski gospodarski forum, Indeks percepcije korupcije koji provodi Transparency International i dr.).

Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2013. sastoji se od osam dijelova. Prvi dio govori o makroekonomskom okruženju u Hrvatskoj. Drugi dio opisuje stanje i značaj sektora

1 U nastavku će se koristiti skraćenica MSP podrazumijevajući mala i srednja poduzeća.

2 Izračunato na temelju podataka FINA-e i Hrvatske gospodarske komore.

3 Prvo godišnje izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj u izdanju CEPORa publicirano je 2011. godine (link: http://www.cepor.hr/SME%20godisnjak_final.pdf), a drugo 2012. godine (link: http://www.cepor.hr/SME%20godisnjak_2013.pdf).

4 CEPOR je osnovan na temelju sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Instituta Otvoreno društvo Hrvatska 2001. godine. Deset institucionalnih osnivača CEPORa lideri su u svojim područjima djelovanja – od akademske zajednice do udruženja gospodarstvenika, razvojnih agencija i poduzetničkih centara. Misija CEPORa je utjecati na javno-političko okruženje naglašavajući ulogu poduzetništva, te malih i srednjih poduzeća na razvoj gospodarstva Hrvatske. CEPOR svojim djelovanjem doprinosi oblikovanju poduzetničke kulture, te stvaranju stimulativnog institucionalnog i regulatornog okvira za poduzetničko djelovanje (www.cepor.hr).

malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. Treći dio prezentira okruženje sektora malih i srednjih poduzeća - institucionalni i zakonodavni okvir te prepreke razvoja malih i srednjih poduzeća kroz prizmu međunarodnih istraživanja. U četvrtom dijelu govori se o problematici ženskog poduzetništva. Peti dio bavi se izvorima financijske podrške razvoja malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. U šestom dijelu opisani su uloga i zastupljenost poduzetničkog obrazovanja na svim razinama formalnog obrazovanja u Hrvatskoj, a pristup i raspoloživost informacija i savjetodavnih usluga, kao važni faktori razvoja poduzetništva, prikazani su u sedmom dijelu Izvješća. Osmo poglavlje govori o utjecaju pristupanja Europskoj uniji na sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj nakon čega slijede zaključna razmatranja tematskih cjelina prezentiranih u Izvješću.

Cilj publikacije je informirati nadležne institucije i širu javnost o problematici sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj te kreirati kvalitetnu informacijsku osnovu za donošenje odluka (politika i programa) koje će omogućiti jačanje poduzetničke kulture i sektora malih i srednjih poduzeća radi povećanja kapaciteta zapošljavanja, jačeg doprinosa ukupnom prihodu i izvoznom potencijalu Hrvatske.

1. Makroekonomsko okruženje u Hrvatskoj

Loša ekonomska situacija u Europskoj uniji – stopa rasta BDP-a od -0,4% i stopa nezaposlenosti od 10,5% u 2012. godini – očituju se, osim u znatnom usporavanju gospodarskog rasta, i u krizi javnog duga i povećavanju neravnoteže između trgovinskog i državnog deficita zbog nepovoljnih učinaka nestabilnosti financijskog tržišta na poslovanje i povjerenje potrošača.

U 2012. godini, u odnosu na 2011., pad stope BDP-a Europske unije iznosi 2 postotna boda, a porast stope nezaposlenosti je 0,8 postotnih bodova (tablica 1).

Tablica 1: Realna stopa rasta BDP-a, nezaposlenost i udio izvoza po izabranoj državi članici Europske unije, 2012. godine

Zemlja	2011.			2012.		
	Realna stopa rasta BDP-a (%)	Stopa nezaposlenosti (%)	Udio izvoza u ukupnom izvozu EU (%)	Realna stopa rasta BDP-a (%)	Stopa nezaposlenosti (%)	Udio izvoza u ukupnom izvozu EU (%)
Europska Unija – 27 zemalja	1,6	9,7	100,0	-0,4	10,5	100,0
Hrvatska	0,0	13,5	-	-2,0	15,9	-
Njemačka	3,3	5,9	27,7	0,7	5,5	16,1
Španjolska	0,1	21,7	4,7	-1,6	25,0	5,2
Mađarska	1,6	10,9	1,2	-1,7	10,9	0,8
Austrija	2,8	4,2	2,4	0,9	4,3	1,9
Rumunjska	2,2	7,4	0,8	0,7	7,0	0,3
Slovenija	0,7	8,2	0,5	-2,5	8,9	0,2
Finska	2,7	7,8	1,6	-0,8	7,7	1,9

Izvor: EUROSTAT, 2012, 2013.

Pad stope BDP-a i porast stope nezaposlenosti Europske unije imaju značajan utjecaj na hrvatsko gospodarstvo jer se najveći dio robne razmjene Hrvatske, dolazaka i noćenja stranih turista i inozemnih izravnih ulaganja u Hrvatsku odnosi na zemlje članice Europske unije.

Makroekonomska stabilnost Hrvatske pod snažnim je utjecajem globalne financijske krize. Prema podacima Hrvatske gospodarske komore⁵, u razdoblju od 2009. do 2012. godine izgubljeno je 11% realnog BDP-a, pri čemu je osobna potrošnja reducirana za 35%, a investicije za 11%. Volumen industrijske proizvodnje oslabljen je 16%, stopa poslovne aktivnosti pala je za 3,2 postotna boda, vrijednost neizvršenih obveza plaćanja povećala se za 130%, broj poslovnih subjekata s blokiranim računima povećan je za 29%, dok je prosječna stopa nezaposlenosti porasla za 5,5 postotnih bodova.

5 "Hrvatsko gospodarstvo 2012. godine" – Hrvatska gospodarska komora, 2013., str. 5.

Slabi rezultati hrvatskog gospodarstva u razdoblju od 2008. do 2012. godine (tablica 2) koji se očituju u padu BDP-a, povećanju stope nezaposlenosti, te porastu državnog duga dijelom su posljedica nagomilavanja strukturne neravnoteže tijekom proteklih godina financijske krize, sve većeg državnog deficita, visoke razine deficita tekućeg računa na početku krize te sve većeg duga državnog i privatnog sektora.

Tablica 2: Hrvatska – Osnovni makroekonomski pokazatelji u razdoblju od 2008. do 2012. godine

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Realni rast BDP-a*	2,1	-6,9	-2,3	0	-2,0
Stopa nezaposlenosti*	8,4	9,1	11,8	13,5	15,9
Stopa inflacije**	6,1	2,4	1,1	2,3	3,3
Bruto inozemni dug, mil. EUR**	40.590,0	45.244,3	46.483,4	45.737,7	44.935,4
Državni dug, u postotku od BDP-a**	29,2	35,1	41,3	45,7	53,6

Izvori: *EUROSTAT, 2013.; **, „Gospodarska kretanja 2013“, Hrvatska gospodarska komora, 2013.

Hrvatsko gospodarstvo u 2012. godini je oslabljeno, a sa samo 61% prosjeka BDP-a Europske unije Hrvatska je svrstana na mjesto treće najmanje razvijene zemlje članice (iza Bugarske i Rumunjske), s četvrtom najvišom stopom nezaposlenosti (iza Grčke, Portugala i Španjolske), te najnižom stopom zaposlenosti i poslovne aktivnosti⁶.

Sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama Europske unije, pod izuzetnim je utjecajem ovako negativnih trendova. S ciljem rasta konkurentnosti, Europska unija prepoznaje ključnu ulogu malih i srednjih poduzeća u procesima oporavka gospodarstva te različitim politikama usmjerenim na ovaj sektor kreira za njih povoljnije poslovno okruženje. Hrvatska također svoj fokus treba usmjeriti na sektor malih i srednjih poduzeća koji, kao najžilaviji dio gospodarstva, u povoljnijem poslovnom okruženju može osigurati toliko željeni rast i novu zaposlenost.

⁶ „Gospodarska kretanja 2013“, Hrvatska gospodarska komora, 2013., str. 5.

2. Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Mala i srednja poduzeća okosnica su svakog gospodarstva, a njihov značaj posebno se prepoznaje kroz njihov udio u zaposlenosti, ali i u ukupno ostvarenom prihodu i izvozu. Pitanje performance ovog dijela gospodarstva značajnije je nego ikada – zbog dugotrajne visoke razine nezaposlenosti u Hrvatskoj (a upravo mala i srednja poduzeća, ne velika, generatori su novih radnih mjesta) i ulaska Hrvatske u Europsku uniju u čijoj se ekonomskoj politici malim i srednjim poduzećima poklanja posebna važnost. Opstanak i razvoj hrvatskih malih i srednjih poduzeća na jedinstvenom tržištu Europske unije ovisit će o njihovoj sposobnosti uspješnog konkuriranja i odgovora na izazove koje postavlja zahtjevno tržište, nova regulativa i oštra konkurencija u Europskoj uniji.

2.1. Kriteriji za definiranje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Kriteriji za razvrstavanje subjekata u sektoru malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj definirani su Zakonom o računovodstvu⁷ i Zakonom o poticanju razvoja malog gospodarstva⁸.

Poduzetnici (poduzeća) se u smislu **Zakona o računovodstvu** razvrstavaju na male, srednje i velike ovisno o iznosu ukupne aktive, iznosu prihoda te prosječnom broju radnika tijekom poslovne godine.

Mali poduzetnici su oni koji ne prelaze dva od sljedećih uvjeta:

- ukupna aktiva 32.500.000 kuna
- prihod 65.000.000 kuna
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine: 50.

Srednji poduzetnici su oni koji prelaze barem dva od tri uvjeta za male poduzetnike, ali ne prelaze dva od sljedećih uvjeta:

- ukupna aktiva 130.000.000 kuna
- prihod 260.000.000 kuna
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine: 250.

Veliki poduzetnici su oni koji prelaze dva uvjeta iz definicije srednjih poduzetnika.

Prema **Zakonu o poticanju razvoja malog gospodarstva** sektor malog i srednjeg gospodarstva čine *fizičke i pravne osobe koje samostalno i trajno obavljaju dopuštene djelatnosti radi ostvarivanja dobiti odnosno dohotka na tržištu.*

⁷ Narodne novine br. 109/07, 54/13

⁸ Narodne novine br. 29/02, 63/07, 53/12, 56/13

Fizičke i pravne osobe koje su dio sektora malog i srednjeg gospodarstva moraju zadovoljiti sljedeća tri uvjeta:

- prosječno godišnje zapošljavati manje od 250 zaposlenika
- biti neovisni u poslovanju (što znači da druge fizičke ili pravne osobe pojedinačno ili zajednički nisu vlasnici više od 25% udjela u vlasništvu ili pravu odlučivanja u subjektu malog gospodarstva)
- ostvariti ukupni godišnji prihod u protuvrijednosti do 50.000.000,00 EUR ili imati zbroj bilance ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imati dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak, u protuvrijednosti do 43.000.000,00 EUR.

S obzirom na veličinu subjekta, **Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva** razlikuje mikro, male i srednje subjekte malog gospodarstva:

- mikro subjekti su fizičke i pravne osobe koje prosječno godišnje zapošljavaju manje od 10 radnika, ostvaruju ukupni godišnji prihod u protuvrijednosti do 2.000.000,00 EUR, odnosno imaju vrijednost dugotrajne imovine u protuvrijednosti do 2.000.000,00 EUR.
- mali subjekti su fizičke i pravne osobe koje:
 - prosječno godišnje zapošljavaju manje od 50 radnika
 - ostvaruju ukupni godišnji prihod u protuvrijednosti do 10.000.000,00 EUR ili imaju zbroj bilance ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imaju dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak, u protuvrijednosti do 10.000.000,00 EUR.
- srednji subjekti su fizičke i pravne osobe koje:
 - prosječno godišnje zapošljavaju između 50 i 249 radnika
 - ostvaruju ukupni godišnji prihod u protuvrijednosti od 10.000.000,00 EUR do 50.000.000,00 EUR ili imaju zbroj bilance ako su obveznici poreza na dobit, odnosno imaju dugotrajnu imovinu ako su obveznici poreza na dohodak, u protuvrijednosti od 10.000.000,00 EUR do 43.000.000,00 EUR.

Zakon o računovodstvu i Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva nemaju usaglašen kriterij broja zaposlenih za razvrstavanje malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. Izmjenama i dopunama Zakona o poticanju razvoja malog gospodarstva iz svibnja 2012. godine kategorizacija veličine poduzetnika u ovom Zakonu usklađena je s kriterijima koje primjenjuje Europska unija⁹ čime je omogućena kvalitetnija analiza i usporedba sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj i zemljama EU, te bolje iskorištavanje mehanizama potpora namijenjenih malim i srednjim poduzećima kroz programe EU (tablica 3).

Tablica 3: Kriteriji razvrstavanja subjekata malog gospodarstva

Tip poslovnog subjekta	Broj zaposlenih	Godišnji prihod u milijunima EUR	Imovina (aktiva/dugotrajna imovina) u milijunima EUR
	EU / Hrvatska	EU / Hrvatska	EU / Hrvatska
Mikro	0-9	2	2
Mali	10-49	10	10
Srednji	50-249	50	43

Izvori: Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva (NN br. 29/02; 63/07; 53/12; 56/13); http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm

⁹ Sukladno Preporuci Europske komisije 2003/361/EC od 6. svibnja 2003.

2.2. Značaj sektora malih i srednjih poduzeća u hrvatskom gospodarstvu

Obilježja malih i srednjih poduzeća po kriterijima zaposlenosti, ukupnog prihoda i izvoznog intenziteta

U 2012. godini zabilježen je porast broja poslovnih subjekata, ali je struktura gospodarstva s obzirom na veličinu poduzeća (sektor malih i srednjih poduzeća u odnosu na velika poduzeća) doživjela tek neznatne promjene. Najveći porast u 2012. godini u odnosu na 2011. bio je u kategoriji malih poduzeća (6,8%), zatim u kategoriji srednjih poduzeća (1,3%), dok je u kategoriji velikih poduzeća zabilježen pad od 3,1% (tablica 4).

Tablica 4: Struktura poduzeća s obzirom na veličinu poduzeća u 2001., 2011. i 2012. godini

	2001.		2011.		2012.	
	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%
Sektor malih i srednjih poduzeća	56.416	99	90.831	99,5	96.906	99,6
Mala poduzeća	54.213		89.539		95.597	
Srednja poduzeća	2.203		1.292		1.309	
Velika poduzeća	571	1	359	0,5	348	0,4
Ukupno	56.987	100	91.190	100	97.254	100

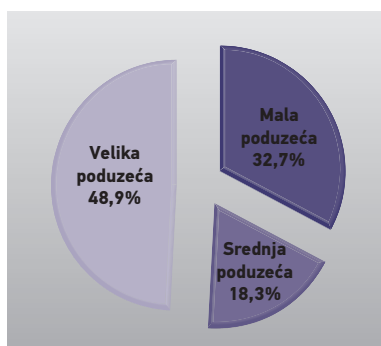
Izvori: „Malo gospodarstvo“, Hrvatska gospodarska komora, Sektor za malo gospodarstvo, 2011.;
"Pregled gospodarskih kretanja za 2012. godinu", Hrvatska gospodarska komora, 2013.

Osim u broju poslovnih subjekata, mala i srednja poduzeća u 2012. godini imaju značajan udio u ukupnom prihodu (51%), što predstavlja povećanje od 0,8 postotnih bodova u odnosu na 2011. godinu (zbog povećanja ukupnog prihoda koji ostvaruju mala poduzeća). U 2012. godini ukupan prihod ostvaren izvozom hrvatskih poduzeća raste za 1,04% u odnosu na 2011. godinu (tablica 5), zahvaljujući porastu izvoza srednjih poduzeća (rast od 2,1 postotna bod u odnosu na 2011. godinu). Slika zaposlenosti u 2012. godini razlikuje se od stanja u 2011. godini – porast zaposlenosti evidentan je u sektoru malih poduzeća (5,3%), dok je pad zaposlenosti zabilježen u srednjim (6,2%) i velikim poduzećima (4,8%).

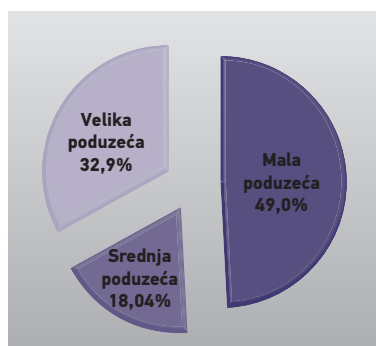
Tablica 5: Veličina poduzeća i ukupan prihod, zaposlenost i izvoz u 2011. i 2012. godini

Ekonomski kriterij valorizacije sektora	Veličina poduzeća					
	Mala		Srednja		Velika	
	2011.	2012.	2011.	2012.	2011.	2012.
Ukupan prihod (mil. kn)	191.232	199.774	111.896	111.966	300.152	298.636
Ukupan prihod (udio)	31,7%	32,7%	18,5%	18,3%	49,8%	48,9%
Zaposlenost	386.692	406.834	159.616	149.787	287.035	273.253
Zaposlenost (udio)	46,4 %	49,0%	19,2 %	18,04%	34,4 %	32,9%
Izvoz (000 kn)	20.636.597	20.420.000	19.697.332	21.961.000	55.747.578	54.701.000
Izvoz (udio)	21,5%	21,0%	20,5%	22,6%	58%	56,3%

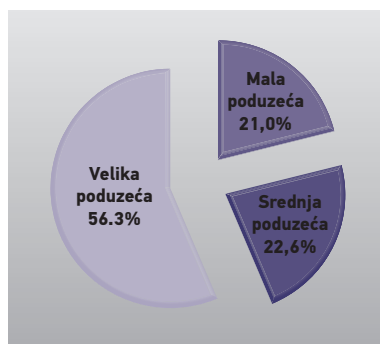
Izvori: Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj, Hrvatska gospodarska komora, 2012.;
Izvešće opservatorija malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj, 2013., str. 16;
„Financijski rezultati poduzetnika RH”, FINA, 2013., str. 20.

Slika 1: Ukupan prihod prema veličini poduzeća u 2012. godini

Slika 2: Zaposlenost prema veličini poduzeća u 2012. godini

Slika 3: Izvoz prema veličini poduzeća u 2012. godini

Iako se slika izvoza hrvatskih poduzeća počela popravljati, prema podacima SBA Fact Sheet-a¹⁰ za 2012. godinu glavne prepreke u izvozu još uvijek su troškovi, vrijeme i broj dokumenata potrebnih za izvoz. Troškovi potrebni za realizaciju izvoznog ugovora u Hrvatskoj u 2012. godini za 7,18% su veći od troškova prosječno potrebnih u Europskoj uniji (Hrvatska 6.667 kn, EU prosjek 6.220 kn), u Hrvatskoj je potrebno 9 dana više za realizaciju izvoznog ugovora nego u prosjeku Europske unije (Hrvatska 20 dana, Europska unija prosjek 11 dana), te su potrebna 2 dokumenta više nego u Europskoj uniji (Hrvatska 7 dokumenata, Europska unija prosjek 5 dokumenata). Također, značajan je podatak da je u Hrvatskoj vrijeme potrebno za realizaciju uvoznog ugovora kraće (16 dana) od vremena potrebnog za realizaciju izvoznog ugovora (20 dana).

Asimetričnost promjena u zaposlenosti, ovisno o veličini poduzeća, može se uočiti prateći promjene u zaposlenosti u 2001., 2011. i 2012. godini: trend zaposlenosti u malim poduzećima u kontinuiranom je porastu, dok je u sektoru srednjih i velikih poduzeća evidentan kontinuirani pad (tablica 6).

Tablica 6: Struktura zaposlenih s obzirom na veličinu poduzeća u 2001., 2011. i 2012. godini

Tip poduzeća	2001.		2011.		2012.	
	Broj zaposlenih	%	Broj zaposlenih	%	Broj zaposlenih	%
Malo	247.340	34,0	386.692	46,4	406.834	49,0
Srednje	161.426	22,2	159.616	19,1	149.787	18,1
Veliko	318.467	43,8	287.035	34,5	273.253	32,9
Ukupno	727.233	100,00	833.343	100,00	829.874	100,00

Izvori: Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj, Hrvatska gospodarska komora, 2012.; FINA, 2013.

Zaposlenost u sektoru malih i srednjih poduzeća može se analizirati i kroz usporedbu prosječnog broja zaposlenih u malim i srednjim poduzećima (tablice 7 i 8). U obje kategorije poduzeća prosječan broj zaposlenih pada, što upućuje i na jačanje produktivnosti u tim poduzećima, posebno u malim poduzećima. Prosječan broj zaposlenih u malim poduzećima u razdoblju od 2008. do 2012. godine pao je za 17,6%, dok je u srednjim poduzećima u istom razdoblju pao za 6,1%. U 2012. u odnosu na 2011. godinu u srednjim poduzećima zabilježen je pad prosječnog broja zaposlenih za 7,4% (sa prosječno 123,5 zaposlenih u 2011. godini na prosječno 114,4 zaposlena u 2012. godini), a u malim poduzećima za 2,3% (sa prosječno 4,3 zaposlenih u 2011. godini na prosječno 4,2 zaposlena u 2012. godini).

10 SBA Fact Sheet 2012 za Hrvatsku, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/countries-sheets/2012/croatia_en.pdf, preuzeto 11.12.2013.

Tablica 7: Struktura zaposlenih u malim poduzećima od 2008. do 2012. godine

Godina	Broj malih poduzeća	Broj zaposlenih u malim poduzećima	Prosjek – broj zaposlenih u malim poduzećima
2008.	87.807	448.803	5,1
2010.	95.004	415.320	4,4
2011.	89.539	386.692	4,3
2012.	95.597	406.834	4,2

Izvori: Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj, Hrvatska gospodarska komora, 2012., 2013; FINA, 2013.

Tablica 8: Struktura zaposlenih u srednjim poduzećima od 2008. do 2012. godine

Godina	Broj srednjih poduzeća	Broj zaposlenih u srednjim poduzećima	Prosjek – broj zaposlenih u srednjim poduzećima
2008.	1.396	170.038	121,8
2010.	1.379	157.147	114,0
2011.	1.292	159.616	123,5
2012.	1.309	149.787	114,4

Izvori: Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj, Hrvatska gospodarska komora, 2012., 2013; FINA, 2013.

Pokretanje poslovnih pothvata i rastuća poduzeća

Rezultati međunarodnog istraživanja o poduzetništvu Global Entrepreneurship Monitor (GEM), u koje je Hrvatska uključena od 2002. godine, ukazuju na vrlo nisku razinu aktivnosti u pokretanju novih poslovnih pothvata koju mjeri Total Entrepreneurial Activity indeks - TEA¹¹ (tablica 9). S TEA indeksom 7,32 u 2011. i 8,27 u 2012. godini Hrvatska se ubraja u zemlje s niskom razinom aktivnosti u pokretanju poslovnih pothvata, u odnosu na prosječnu vrijednost TEA indeksa svih zemalja uključenih u GEM istraživanje.

Tablica 9: Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj, mjerena TEA indeksom

	2002.	2008.	2011.	2012.
TEA indeks, Hrvatska	3,62	7,59	7,32	8,27
TEA indeks, prosjek ¹²	7,99	10,49	11,39	13

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013.

11 TEA indeks predstavlja broj poduzetnički aktivnih ljudi (koji kombinira broj ljudi koji pokreću poduzetnički pothvat i broj ljudi koji su vlasnici ili vlasnici/manageri poduzeća mlađih od 42 mjeseca) u odnosu na 100 ispitanika između 18 i 64 godina starosti.

12 Prosjek se odnosi na sve zemlje uključene u GEM istraživanje u toj godini.

Važnu ulogu u rješavanju problema nezaposlenosti, osim novih poslovnih pothvata imaju i rastuća poduzeća, koja su u svim gospodarstvima elitistička manjina. Prema rezultatima GEM istraživanja za 2012. godinu Hrvatska ima vrlo malo takvih poduzeća (nešto manje od 3%, za razliku od visokorazvijenih zemalja gdje je učešće rastućih poduzeća od 6% do 9%)¹³. Broj rastućih poduzeća ovisi o nizu aktivnosti fokusiranih na jačanje konkurentnosti poduzeća, kao što su razvoj novih proizvoda, razvoj inovativnog kapaciteta poduzeća i ulaganje u istraživanje i razvoj.

Prema GEM istraživanju u Hrvatskoj je u 2012. godini (u usporedbi s 2011. godinom) pao broj malih i srednjih poduzeća koja imaju nove proizvode, a značajno je porastao broj poduzeća koja imaju proizvode kao i svi drugi (70%), (tablica 10).

Tablica 10: Rastuća poduzeća u Hrvatskoj prema kriteriju razvoja novih proizvoda

Kriterij za kategorizaciju rastućih poduzeća	2011.	2012.
Poduzeća koja imaju nove proizvode koji su novi svima (%)	12,63	9,0
Poduzeća koja imaju proizvode koji su novi nekima (%)	25,16	21,06
Poduzeća koja imaju proizvode koji nisu novi nikome (%)	62,21	69,94

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013.

Pokazatelji o inovativnosti i ulaganjima u istraživanje i razvoj ne odnose se samo na mala i srednja poduzeća, već na sva poduzeća, ali daju važan uvid u ove dvije dimenzije razvoja konkurentnosti hrvatskih poduzeća, uključujući mala i srednja poduzeća.

Prema rezultatima Globalnog indeksa inovativnosti¹⁴ o razini inovativnosti, Hrvatska je u 2013. godini smještena na 37. mjesto od ukupno 142 zemlje koje su uključene u istraživanje, što je poboljšanje za 5 mjesta u odnosu na 2012. godinu (tablica 11). Na samom vrhu ljestvice već je tradicionalno Švicarska, gotovo sve zemlje članice Europske unije ispred su Hrvatske (Slovenija 30., Mađarska 31., Slovačka 36.), dok zemlje jugoistočne Europe bilježe lošiji indeks inovativnosti u usporedbi s Hrvatskom (Crna Gora 44., Makedonija 51., Srbija 54.).

13 GEM kriteriji za identifikiranje rastućih poduzeća su intenzitet udjela novih proizvoda u ukupnom prihodu poduzeća, novo zapošljavanje, ulaganje u nove tehnologije i internacionalizacija poslovanja.

14 Globalni indeks inovativnosti (GII) je svjetsko istraživanje u koje su uključene 142 zemlje, a mjeri razinu inovativnosti određene zemlje. Razina inovativnosti ekonomije određuje se prema pet komponenti koje omogućuju inovativne aktivnosti: institucije, ljudski kapital i istraživanje, infrastruktura, sofisticiranost tržišta i poslovna sofisticiranost, dok su dvije komponentne koje određuju stvarnu razinu inovativnosti znanje i tehnologija, te kreativni rezultati.

Tablica 11: Rezultati Globalnog indeksa inovativnosti za 2012. i 2013. godinu - Hrvatska i referentne zemalje

Zemlja	Rang 2012.	Rang 2013.	Promjena	
Švicarska	1.	1.	→	0
Češka	27.	28.	↘	-1
Slovenija	26.	30.	↘	-4
Mađarska	31.	31.	→	0
Slovačka	40.	36.	↗	+4
Hrvatska	42.	37.	↗	+5
Bugarska	43.	41.	↗	+2
Crna Gora	45.	44.	↗	+1
Rumunjska	52.	48.	↗	+4
Poljska	44.	49.	↘	-5

Izvor: Globalni indeks inovativnosti: Lokalna dinamika inovacija, 2013.

Ključna komponenta za povećanje inovativnosti i konkurentnosti gospodarstva je ulaganje u istraživanje i razvoj. U 2011. godini hrvatski bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj povećani su za 2,5% u odnosu na 2010. godinu i iznose 2.502.276.000 kn (ali su ulaganja u 2011. godini u odnosu na 2009. godinu smanjena za 10%). Od ukupnih izdataka u istraživačke aktivnosti na nacionalnoj razini, izdaci poslovnog sektora za 2011. godinu iznose 44,7% (1.118.722.000 kn), što je povećanje od 3,9% u odnosu na 2010. godinu, a izdaci državnog sektora iznose 27,4% (685.170.000 kn), što je povećanje za 2% u odnosu na 2010. godinu (tablica 12).

Tablica 12: Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj – Hrvatska, 2009., 2010. i 2011. godina (u tis.kuna)

	2009.	%	2010.	%	2011.	%
Poslovni sektor	1.129.337	40,4	1.077.264	44,1	1.118.722	44,7
Državni sektor	758.811	27,2	672.444	27,5	685.170	27,4
Neprofitni sektor	3.311	0,1	3.650	0,2	3.768	0,1
Visoko obrazovanje	902.711	32,3	689.543	28,2	694.616	27,8
Ukupno	2.794.170	100,00	2.442.901	100,00	2.502.276	100,00

Izvor: „Statističke informacije 2013“, Državni zavod za statistiku, 2013.

Rezultati istraživanja Deloitte-a¹⁵ o aktivnostima istraživanja i razvoja u Hrvatskoj ukazuju da suradnja sa sveučilištima i akademskom zajednicom ne predstavlja značajan faktor u transferu znanja u poslovni sektor.

¹⁵ Izvješće o aktivnostima istraživanja i razvoja privatnog sektora u Hrvatskoj, Deloitte, 2013.

Hrvatska poduzeća među 50 tehnoloških tvrtki s najbržim rastom u Srednjoj Europi¹⁶

Istraživanje konzultantske tvrtke Deloitte o 50 tehnoloških tvrtki s najbržim rastom u Srednjoj Europi prepoznaje i profilira brzorastuće tehnološke firme u regiji. Ovaj projekt provodi se od 2000. godine, a posljednji rezultati iz 2013. godine temelje se na podacima o rastu prihoda tijekom pet godina (2008.-2012.). U program su uključene sljedeće djelatnosti: biotehnologija; farmaceutika; medicinska oprema; telekomunikacije; računala; internet; komponente, uređaji i elektronika; mediji i zabava; te zelene tehnologije (greentech).

Na ljestvici 50 tehnoloških tvrtki s najbržim rastom u Srednjoj Europi u 2013. godini su 4 tvrtke iz Hrvatske – **Webteh, Infinum, Pet minuta i Mono**, a vodeću poziciju na ljestvici osvojila je rumunjska tvrtka Vola.ro koja se bavi izdavanjem elektroničkih avionskih karata. Najveći broj tvrtki na listi dolazi iz Poljske, Mađarske, Rumunjske i Češke, a najzastupljenije su tvrtke koje se bave razvojem softvera i Internet tehnologijama.

Tvrtka Pet minuta, koja je na ljestvici pozicionirana na 31. mjestu, korisnik je programa RAZUM Poslovno-inovacijske agencije Republike Hrvatske (BICRO) od 2007. godine, te je kroz taj program ostvarila sufinanciranje u vrijednosti od 1,7 milijuna kuna. Financijska potpora, koja je omogućila razvoj administracijskog web sučelja i mobilnih aplikacija, čini 70% ukupnih troškova projekta, a preostali dio sredstava osiguran je iz privatnih izvora. Tvrtka, koja se specijalizirala kao self-service platforma za brzu i jednostavnu izradu aplikacija za pametne telefone i tablete, rad je započela s dva zaposlenika, a danas sa svojom sestrinskom firmom ShoutEm zapošljava 65 djelatnika, imaju podružne urede u Osijeku i New Yorku, te više od 90% prihoda ostvaruju izvozom. Razvoj proizvoda je u Hrvatskoj, u New Yorku je prodaja i razvoj poslovanja, a dugogodišnja suradnja ostvarena je sa poznatim tvrtkama kao što su Vodafone, Verve Mobile i RealNetworks.

16 50 tehnoloških tvrtki s najbržim rastom u Srednjoj Europi (Technology Fast 50 Central Europe 2013), Deloitte, 2013.

Financijska performanca malih i srednjih poduzeća

S obzirom na financijsku performancu, mala i srednja poduzeća pokazuju lošije rezultate od velikih poduzeća, ne samo u apsolutnim vrijednostima nego i u relativnim vrijednostima (tablica 13).

Tablica 13: Financijska efikasnost poduzeća u 2011. i 2012. godini

Poduzeća	2011.		2012.	
	Milijun kuna	%	Milijun kuna	%
Mala				
Dobitak	12.745	40,2	11.191	32,9
Gubitak	13.454	53,2	12.251	42,1
Konsolidirani rezultat	-709		-1.060	
Srednja				
Dobitak	4.173	13,1	4.382	12,9
Gubitak	4.416	17,4	5.241	18,0
Konsolidirani rezultat	-243		-859	
Velika				
Dobitak	14.799	46,7	18.480	54,3
Gubitak	7.438	29,4	11.620	39,9
Konsolidirani rezultat	7.361		6.860	
Ukupno				
Dobitak	31.717	100	34.053	100
Gubitak	25.308	100	29.112	100
Konsolidirani rezultat (dobitak – gubitak)	6.409		4.941	

Izvori: Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj, Hrvatska gospodarska komora, 2012.; „Financijski rezultati poduzetnika RH”, FINA, 2013., str. 20.

U 2012. godini mala i srednja poduzeća i dalje posluju negativno, te se značajno povećava neto gubitak. Zabrinjavajući je pad dobitka u malim i srednjim poduzećima, što može upućivati na problem nekonkurentnosti. Povećanje neto gubitka u 2012. godini rezultat je smanjenja dobitka koji ostvaruju mala poduzeća za 12,2%, uz istovremeno smanjenje gubitka za 9%. Povećanje neto gubitka kod srednjih poduzeća u 2012. godini rezultat je povećanja gubitka za 19%, uz jednaku razinu ostvarenog dobitka. U 2012. godini velika poduzeća smanjuju financijsku efikasnost uz povećanje dobitka od 25% i povećanje gubitka od 56%. Ako se ovi podaci iz tablice 13 povežu s brojem zaposlenih u tim poduzećima, onda je očito da u 2012. godini 32,9% zaposlenih u velikim poduzećima stvara 6.860 milijardu kuna konsolidirane neto dobiti, a 67,1% zaposlenih u malim i srednjim poduzećima stvara 1.919 milijarde kuna konsolidiranog neto gubitka, što ukazuje na značajan problem poslovne efikasnosti i konkurentnosti malih i srednjih poduzeća.

Obrtništvo u Hrvatskoj - u brojkama¹⁷

Prema podacima Hrvatske obrtničke komore u Hrvatskoj je u prosincu 2012. godine u Knjizi obrtnika¹⁸ – članova Hrvatske obrtničke komore evidentirano 83.714 obrta, što predstavlja 41,8% ukupno registriranih gospodarskih subjekata u Hrvatskoj (200.264¹⁹). Obrti u Hrvatskoj u prosincu 2012. godine imaju ukupno 188.871 zaposlenih (uključujući vlasnike/ortake obrta i njihove djelatnike), što u odnosu na ukupan broj zaposlenih u pravnim osobama u Hrvatskoj, koji je u prosincu 2012. iznosio 1.337.746²⁰ zaposlenih, predstavlja 14,11%.

Najviše aktivnih obrta evidentirano je u Gradu Zagrebu (14.082 ili 16,8%), zatim slijede Splitsko-dalmatinska županija (10.044 ili 12,0%), Primorsko-goranska županija (8.319 ili 9,9%), Istarska županija (7.818 ili 9,3%) i Zagrebačka županija (5.735 ili 6,9%). Najmanje aktivnih obrta ima u Požeško-slavonskoj (986 ili 1,2%), Ličko-senjskoj (1.192 ili 1,4%) i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (1.277 ili 1,5%).

Od 83.714 evidentiranih obrta tijekom 2012. godine aktivno je bilo 77.678 obrta, ili 92,78%, dok je 6.036 obrta ili 7,22% u Obrtnom registru evidentirano kao sezonski obrti, koji djelatnost obavljaju najdulje šest mjeseci unutar jedne kalendarske godine.

Povlaštenih obrta, odnosno onih koje obrtnik smije obavljati samo na temelju povlastice koju izdaje nadležno ministarstvo, ovisno o vrsti obrta ima 2.255, ili 2,7%, dok ostali obrti spadaju u kategoriju nepovlaštenih obrta. Prema cehovskom ustroju²¹, najveći udio aktivnih obrta u Hrvatskoj pripada uslužnom zanatstvu (34,7%), nakon toga slijede ugostiteljstvo i turizam (17,2%), trgovina (15,8%), proizvodno zanatstvo (11,0%), prijevoz osoba i stvari (9,2%), ceh koji okuplja frizere, kozmetičare, obrte za njegu tijela i fitness (6,4%), i na kraju ribarstvo, marikultura i poljodjelstvo (5,6%).

Prema podacima Ministarstva poduzetništva i obrta²² u 2012. godini po projektima iz Operativnog plana poticanja malog i srednjeg poduzetništva za 2012. godinu obrtnicima je dodijeljeno 1.437 potpora u iznosu od 17 milijuna kuna. Od tog iznosa 1.088 potpora ili 2.959.894 kn dodijeljeno je u sklopu projekta Cjeloživotno obrazovanje za obrtništvo, a 108 potpora u vrijednosti od 6.000.000 kn za projekt Očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta.

U školskoj godini 2012./2013. upisano je 8.307 učenika u programe obrtničkih zanimanja. Najatraktivnija obrtnička zanimanja su: frizer, automehaničar, kuhar, konobar, instalater grijanja i klimatizacije i stolar, dok je najmanji interes za zanimanja kao što su alatničar, brodski mehaničar, klesar, precizni mehaničar, urar, staklar i zlatar.

17 Izvor: Obrtništvo u brojkama 2013, Hrvatska obrtnička komora, Tomić, S. (ur), veljača 2013.

18 Knjigu obrtnika – članova Hrvatske obrtničke komore čine podaci iz Obrtnog registra Ministarstva poduzetništva i obrta, evidencije dragovoljnog članstva u Hrvatskoj obrtničkoj komori i trgovačkih društava koja rade na obrtnički način.

19 Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Priopćenje 11.1.1/4. od 14.02.2012.

20 Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Priopćenje 9.2.1/12 od 31.01.2012., uključujući i broj zaposlenih u policiji i obrani.

21 Ceh – staleško obrtničko udruženje prema strukama.

22 Poduzetnički impuls - Plan poticanja poduzetništva i obrtništva za 2012. godinu, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2012., str. 9.

2.3 Dinamika sektora malih i srednjih poduzeća

Dinamika sektora malih i srednjih poduzeća prati se na temelju podataka o osnivanju novih i zatvaranju postojećih poduzeća, a čiji je razlog zatvaranja dobrovoljna odluka (prodaja, mirovina) ili prisilna odluka izazvana stečajnim postupkom ili sudsom odlukom. Važnost praćenja i analize dinamike sektora malih i srednjih poduzeća je u pružanju korisnih informacija o promjenama koje se događaju u sektoru. Informacije o novonastalim poduzećima u sektoru važne su jer takva poduzeća stvaraju nova radna mjesta i odražavaju kapacitet prepoznavanja poslovnih prilika, dok informacije o zatvaranju poduzeća ukazuju na nemogućnost pronalaska adekvatnog odgovora na pristiske iz okruženja.

U razdoblju od 2002. do 2012. godine stopa preživljavanja poduzeća iznosi 60,44%. Prema podacima poduzeća koja su podnijela financijska izvješća FINA-i, stopa preživljavanja najveća je kod malih poduzeća (61,27%), stopa preživljavanja srednjih poduzeća iznosi 45,30%, a stopa preživljavanja velikih poduzeća je najmanja, i iznosi 40,03% (tablica 14). U desetogodišnjem razdoblju, od 2002. do 2012. godine, broj malih poduzeća koja su se zatvorila je 22.656, srednjih poduzeća 1.215, a velikih poduzeća 430.

Tablica 14: Promjena u broju poduzeća 2002. – 2012. godine / Stopa preživljavanja poduzeća

	2002.	2012.	Zatvorena poduzeća	% zatvorenih	% preživjelih
Mala poduzeća	58.493	35.837	22.656	38,73	61,27
Srednja poduzeća	2.221	1.006	1.215	54,70	45,30
Ukupno MSP	60.714	36.843	23.871	39,31	60,69
Velika poduzeća	717	287	430	59,97	40,03
Ukupno	61.431	37.130	24.301	39,56	60,44

Izvor: Izvješće opservatorija malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj, 2013; Fina, 2013.

Ukupan broj novonastalih poduzeća u 2012. godini povećan je za 6,56% u odnosu na 2011. godinu, zahvaljujući povećanju novonastalih trgovačkih društava (tablica 15).

Tablica 15: Broj osnovanih poduzeća u 2011. i 2012. godini

	2011.	2012.	Razlika u broju novoosnovanih poduzeća
Trgovačka društva	7.099	7.980	+ 12,4%
Ostali	3.374	3.181	-5,7%
Ukupno	10.473	11.161	+6,5

Izvor: Broj i struktura poslovnih subjekata, Priopćenje DZS-a 2012., 2013.

2.4 Regionalni aspekt značaja sektora malih i srednjih poduzeća

GEM podaci o TEA indeksu za 2012. u odnosu na 2011. godinu ukazuju na povećanje aktivnosti u pokretanju poslovnih pothvata u svim regijama²³, osim u regiji Like i Banovine, koja bilježi pad TEA indeksa (intenzitet pokretanja poslovnih pothvata je prepolovljen). Značajniji pomaci vidljivi su u Dalmaciji koja bilježi povećanje TEA indeksa za 48% i u 2012. godini predstavlja regiju s najvećim intenzitetom aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata. Regija koja obuhvaća Istru, Primorje i Gorski kotar drži kontinuirano prvo ili drugo mjesto, što je slučaj i u 2012. godini, kada je TEA indeks povećan za 41% (tablica 16).

Tablica 16: Regionalne razlike u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata u 2011. i 2012. godini

Regija	2011.		2012.	
	TEA	Rang	TEA	Rang
Istra, Primorje i Gorski kotar	8,68	2	12,23	2
Zagreb i okolica	9,14	1	9,15	3
Dalmacija	8,57	3	12,64	1
Sjeverna Hrvatska	5,17	5	5,23	4
Lika i Banovina	7,16	4	3,48	6
Slavonija i Baranja	4,74	6	5,19	5

Izvor : GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013.

Iako je povećanje aktivnosti u pokretanju poslovnih pothvata prisutno i u regijama koje su već tradicionalno na začelju rang-liste regija prema ovom kriteriju, povećanje u tim regijama je manjeg intenziteta (u Slavoniji za 9%, u Sjevernoj Hrvatskoj za 1%), dok je smanjenje aktivnosti u pokretanju poslovnog pothvata u regiji Like i Banovine većeg intenziteta (51%), čime se još više produbljuju razlike u razvijenosti regija. Istra i Zagreb kao regije s visokom razinom aktivnosti u pokretanju poslovnog pothvata imaju najveći BDP po stanovniku i najnižu stopu nezaposlenosti. Značajan porast u aktivnostima pokretanja poslovnog pothvata u Dalmaciji od 48% u 2012. u odnosu na 2011. godinu nije praćen smanjenjem stope nezaposlenosti koja u 2012. godini iznosi 23,75% (tablica 17).

23 Za potrebe GEM istraživanja od 2003. godine hrvatske županije su grupirane u šest regija po kriteriju geografsko-povijesnog poimanja regionalne strukture Hrvatske:

Istra, Primorje i Gorski kotar – Istarska županija i Primorsko-goranska županija

Zagreb i okolica – Grad Zagreb i Zagrebačka županija

Dalmacija – Dubrovačko-neretvanska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Šibensko-kninska županija i Zadarska županija

Sjeverna Hrvatska – Bjelovarsko-bilogorska županija, Krapinsko-zagorska županija, Koprivničko-križevačka županija, Međimurska županija, Varaždinska županija i Virovitičko-podravsko županija

Lika i Banovina – Karlovačka županija, Ličko-senjska županija, Sisačko-moslavačka županija

Slavonija i Baranja – Brodsko-posavska županija, Osječko-baranjska županija, Požeško-slavonska županija i Vukovarsko-srijemska županija

Tablica 17: BDP i stopa nezaposlenosti u županijama i regijama

	BDP po stanovniku (EUR)	BDP po stanovniku (EUR)	Stopa nezaposlenosti			
	2008.	2010.	2008.	2010.	2011.	2012.
Istra, Primorje i Gorski kotar	12.893	12.573	11,24%	15,91%	13,98%	13,68%
Zagreb i okolica	15.470	15.276	7,99%	10,98%	10,94%	11,08%
Dalmacija	8.818	8.409	22,34%	26,18%	22,62%	23,75%
Sjeverna Hrvatska	8.618	7.255	18,58%	24,46%	20,57%	21,70%
Lika i Banovina	8.622	7.992	27,24%	32,36%	27,54%	28,72%
Slavonija i Baranja	7.474	6.378	28,37%	34,53%	30,26%	31,08%

Izvor: Statističke informacije 2012 i 2013.; Državni zavod za statistiku; Mjesečni statistički bilten, Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2012.

GEM istraživanje prati regionalne razlike u stavovima ispitanika o poduzetništvu i namjerama pokretanja poslovnog pothvata (tablica 18). U 2012. godini najveći broj ispitanika u regijama Zagreb i okolica; Istra, Primorje i Gorski kotar; i Dalmacija izrazili su namjeru pokretanja poslovnog pothvata u iduće tri godine (više od 25%), dok je prilika za pokretanje poslovnog pothvata u idućih 6 mjeseci najviše prepoznata u Istri, Primorju i Gorskom kotaru; Dalmaciji; te Lici i Banovini.

Tablica 18: Usporedba regionalnih razlika u stavovima o poduzetništvu 2011. i 2012. godine, u % od anketirane populacije - GEM

	Namjera pokretanja poslovnog pothvata U iduće 3 godine		Vide priliku za pokretanje poslovnog pothvata u idućih 6 mjeseci		Imaju potrebno znanje, vještine i iskustvo za pokretanje poslovnog pothvata		Većina ljudi poduzetništvo smatraju dobrim izborom karijere		Mediji utječu pozitivno na razvoj poduzetničke kulture	
	2011.	2012.	2011.	2012.	2011.	2012.	2011.	2012.	2011.	2012.
Istra, Primorje i Gorski kotar	21,9	25,1	19,9	25,6	50,9	52,6	65,9	66,4	41,4	38,2
Zagreb i okolica	22,1	25,1	20,7	18,4	48,9	45,9	59,6	59,7	36,3	37,2
Dalmacija	23,4	27,7	17	19,4	49,8	47,4	60,4	66,3	34,9	43,0
Sjeverna Hrvatska	15,3	18,3	12,1	13,3	42,4	40,7	60,2	65,2	42	41,4
Lika i Banovina	15,7	20,5	10,8	15,5	50,6	41,8	60,2	59,4	41,4	39,3
Slavonija i Baranja	19,7	23,0	11,2	12,2	41	36,6	66,1	68,2	38,9	38,3

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013.

Uspoređujući rezultate GEM istraživanja o regionalnim razlikama u stavovima o poduzetništvu u 2011. i 2012. godini može se uočiti da u 2012. godini u svim regijama značajno raste broj ispitanika koji namjeravaju pokrenuti poslovni pothvat u iduće 3 godine, međutim broj ispitanika koji vide priliku za pokretanje pothvata u idućih 6 mjeseci stagnira (Sjeverna Hrvatska, Slavonija i Baranja) ili opada (Zagreb i okolica). Smanjuje se, također, u svim regijama osim u Istri, Primorju i Gorskom kotaru broj ispitanika koji smatraju da imaju potrebno znanje, vještine i iskustvo za pokretanje poslovnog pothvata dok u svim regijama 60% i više ispitanika smatra da većina ljudi poduzetništvo ocjenjuje dobrim izborom karijere.

3. Poticanje razvoja ženskog poduzetništva

Poseban značaj za razvoj malih poduzeća ima osnaživanje žena za pokretanje poslovnog pothvata. U Hrvatskoj je trend smanjenja jaza između poduzetničkih aktivnosti žena i muškaraca, koji je bio započeo sredinom 2000-ih godina, zaustavljen i jaz se ponovo pojačava. GEM istraživanje ukazuje da je u 2012. godini taj jaz povećan na 2,42 puta veću aktivnost muške populacije u odnosu na žensku populaciju u aktivnostima pokretanja poslovnog pothvata (TEA indeks za žene je 4,85, a za muškarce 11,77), za razliku od 2011. godine kada su muškarci bili 2,12 puta aktivniji u pokretanju poslovnog pothvata od žena (TEA indeks za žene bio je 4,71, a za muškarce 10,01; tablica 19).

Tablica 19: Razlika u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata žena i muškaraca u Hrvatskoj u 2010., 2011. i 2012. godini

	2010.		2011.		2012.	
	Prosjeak GEM zemalja uključenih u istraživanje	Hrvatska	Prosjeak GEM zemalja uključenih u istraživanje	Hrvatska	Prosjeak GEM zemalja uključenih u istraživanje	Hrvatska
TEA žene	9,65	3,91	8,67	4,71	10,64	4,85
TEA muškarci	13,71	7,15	10,01	10,01	15,39	11,77

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013. (2012.)

GEM istraživanje ukazuje i na nižu razinu ocjene podrške poduzetnicama u Hrvatskoj od prosjeka zemalja koje sudjeluju u GEM istraživanju, te da, za razliku od drugih zemalja uključenih u GEM istraživanje kod kojih ocjena podrške poduzetnicama raste ili stagnira, u Hrvatskoj ta ocjena podrške opada (ocjena podrške je 2,68 u 2012. u odnosu na 2,71 u 2011. u Hrvatskoj; u ostalim GEM zemljama stagnira i iznosi 3,2 u 2012. i 2011. godini; tablica 20).

Tablica 20: Percepcija o podršci ženama u pokretanju poslovnog pothvata u 2010., 2011. i 2012. godini

	2010.		2011.		2012.	
	Prosjeak GEM zemalja uključenih u istraživanje	Hrvatska	Prosjeak GEM zemalja uključenih u istraživanje	Hrvatska	Prosjeak GEM zemalja uključenih u istraživanje	Hrvatska
Podrška poduzetnicama	3,13	2,83	3,2	2,71	3,24	2,68

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013. (2012.)

Ove razlike ukazuju na postojanje značajnih prepreka (ili nedjelotvornosti primjenjenih programa i mjera) za razvoj ženskog poduzetništva u Hrvatskoj te potrebu za širim spektrom *policy* instrumenata i programa (od voučera za korištenje *training* programa, do osiguranja vrtičkih mjesta za djecu i cjelodnevno boravka djece u školama, te jačeg osvještavanja o jednakopravnosti spolova u odgovornosti za obiteljski život) kojima će se omogućiti ulazak većeg broja žena u poduzetničke aktivnosti. Strategija poticanja razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj

2010.-2013. identificirala je niz prijedloga za uklanjanje prepreka i unapređenje različitih aspekata sudjelovanja žena u gospodarskim aktivnostima, te će analiza ostvarenog biti presudna za izradu nove Strategije razvoja ženskog poduzetništva za razdoblje do 2020. godine²⁴.

Strategijom poticanja razvoja ženskog poduzetništva 2010.-2013. i Akcijskim planom za provedbu Strategije u 2011. godini utvrđena je provedba 17 mjera, a neke od njih su:

- provedba poticajnih mjera kroz projekt "Poduzetništvo žena", te poticanje poduzetnica na sudjelovanje u svim projektima poticajnih mjera;
- uvođenje jamstvenog programa za žene poduzetnice u provedbi HAMAG INVEST-a, čiji je cilj olakšani pristup financijskim sredstvima uz jamstva za kredite do 700.000 kn;
- kreditiranje uz subvencioniranu kamatnu stopu za buduća ulaganja u subjekte u kojima jedna ili više žena posjeduju najmanje 51% kapitala, u kojem su žene registrirane vlasnice subjekta malog gospodarstva ili su predsjednice uprave, na temelju sklopljenog Sporazuma o poslovnoj suradnji na provedbi povoljnog financiranja ženskog poduzetništva za kredite do 700.000 kn, potpisanog između HBOR-a, Ministarstva poduzetništva i obrta i HAMAG INVEST-a.

U 2012. godini u Hrvatskoj provode se sljedeći programi i projekti s ciljem poticanja razvoja ženskog poduzetništva u Hrvatskoj:

Ministarstvo poduzetništva i obrta – projekt „Žena poduzetnica“

Prema podacima Ministarstva poduzetništva i obrta za 2012. godinu, kroz javne pozive u tri ciklusa objava potpora iz Poduzetničkog impulsa, najveći broj prijava zaprimljen je za projekt „Žena poduzetnica“ (2538) kroz koji je odobreno 58 potpora sa ukupnim iznosom od 7.995.814 kn.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak – program kreditiranja ženskog poduzetništva „Žene poduzetnice“

U 2011. godini HBOR je započeo s provođenjem programa kreditiranja žena poduzetnica, sukladno Akcijskom planu za provedbu Strategije razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2010. – 2013. s ciljem poticanja osnivanja i razvoja poslovanja malih i srednjih poduzeća u većinskom vlasništvu žena, a u 2012. godini je nastavio sa provođenjem programa. Nakon uvođenja programa pa do kraja 2011. godine odobrena su 32 kredita u ukupnom iznosu od 15.000.000 kn, a tijekom 2012. godine odobreno je još 86 kredita, te je ukupno do polovice 2013. godine po ovom programu bilo odobreno 190 kredita u iznosu od 90.500.000 kn.

Europska banka za obnovu i razvoj - program „Žene u poduzetništvu“

Europska banka za obnovu i razvoj od 2011. godine provodi u Hrvatskoj program „Žene u poduzetništvu“. Cilj ovog programa je promocija ženskog poduzetništva kroz pružanje podrške ženama koje su vlasnice poduzeća ili su menadžerice u poduzeću, kao i kroz pružanje podrške poduzećima u kojem većinu zaposlenih čine žene.

24 CEPOR je na poziv Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva 2010. godine izradio **Strategiju poticanja razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2010.-2013.** Strategija se temelji na analizi najbolje prakse razvoja ženskog poduzetništva u zemljama članicama EU, te prijedlogu politika i instrumenata za jačanje poduzetničke aktivnosti žena u Hrvatskoj koje su oblikovane primjenom participatorne metodologije, koja je omogućila sudjelovanje predstavnika/ica civilnog društva, poduzetnica, državnih institucija, akademskih institucija, medija, i drugih. Ministarstvo poduzetništva i obrta priprema analizu ostvarenih preporuka, koja će biti važna informacija za izradu novelirane strategije do 2020. godine, čija izrada je u toku.

Program se sastoji od sljedećih komponenti:

- provođenje savjetodavnih projekata, kroz koje EBRD dodjeljuje potpore od 75% do 90%, a potpore su ograničene na maksimalno 10.000 EUR po poduzeću;
- povezivanje žena poduzetnica sa financijskim institucijama EBRD-a s ciljem lakšeg pristupa financijskim sredstvima;
- provođenje programa obuke, pružajući mogućnosti mentorstva, te umrežavanja sa lokalnim interesnim skupinama;
- promocija primjera najbolje prakse i priča o uspjehu žena poduzetnica.

Hrvatski zavod za zapošljavanje – program „Žene na tržištu rada“

Hrvatski zavod za zapošljavanje proveo je, u okviru IPA programa, projekt „Žene na tržištu rada“. Provedba projekta započela je u rujnu 2010., a završila je u ožujku 2012. godine. Opći cilj projekta bio je povećanje zaposlenosti žena u nepovoljnom položaju na tržištu rada, te podupiranje njihovog ulaska na tržište rada. Ukupna vrijednost projekta bila je 3.000.000 EUR, a glavni rezultati projekta su:

- razvijene mjere aktivne politike zapošljavanja, rodno osjetljive i prilagođene potrebama žena u nepovoljnom položaju na tržištu rada, te njihovo predstavljanje na regionalnoj i nacionalnoj razini;
- uvođenje novog pristupa u pružanju usluga Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i centara za socijalnu skrb ženama u nepovoljnom položaju na tržištu rada;
- izrađen je priručnik s primjerima dobre prakse u provedbi mjera aktivne politike zapošljavanja za žene u nepovoljnom položaju na tržištu rada, te je snimljen dokumentarni film s primjerima najbolje prakse iz do sada provedenih projekata Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

SEECEL i Gender Task Force – projekt „Žene poduzetnice – pokretači novih radnih mjesta na području jugoistočne Europe“

Cilj ovog projekta, u čiju provedbu je uključeno 9 zemalja²⁵, je promocija ženskog poduzetništva u jugoistočnoj Europi kroz suradnju javnog i privatnog sektora, promocija najboljih praksi politika za žensko poduzetništvo, te izgradnja kapaciteta nacionalnih i regionalnih ženskih poduzetničkih mreža i udruga. Projekt provode Regionalni centar za razvoj poduzetničkih kompetencija za zemlje jugoistočne Europe – SEECEL zajedno sa Regionalnim centrom za jednakost spolova – GTF, u razdoblju od 2012. do 2015. godine.

Ključna područja ovog projekta usmjerena na razvoj podrške poduzetnicama u jugoistočnoj Europi su:

- razvoj 2. generacije indikatora koji proizlaze iz Small Business Act (SBA-a) za žensko poduzetništvo;
- stvaranje WETNAS (Women Entrepreneurship Training Needs Analysis) sustava na regionalnoj razini;
- razvoj modula izobrazbe za osposobljavanje i usavršavanje temeljenih na rezultatima WETNAS-a;
- definicija i promocija kriterija primjera najbolje prakse.

25 Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, BJR Makedonija, Kosovo, Crna Gora, Srbija, Moldavija i Turska (<http://www.seecel.hr/predstavljanje-projekta-zene-poduzetnice-pokretaci-novih-radnih-mjesta-na-podrucju-jugostocne-europe>), preuzeto 23.11.2013.

Jedna od ključnih aktivnosti u okviru ovog projekta je **Istraživanje potreba za obrazovanjem i edukacijom žena poduzetnica**²⁶ koje je provedeno u svih 9 zemalja koje sudjeluju u projektu. U Hrvatskoj je to istraživanje provela Hrvatska gospodarska komora, a rezultati istraživanja bazirani su na 282 ankete koje su popunjavale žene vlasnice ili rukovoditeljice poduzeća/obrta. Među anketiranim poduzećima i obrtima najviše je žena poduzetnica iz sektora koji obavlja stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti te administrativne djelatnosti. Rezultati istraživanja pokazuju da je glavni razlog edukacije i usavršavanja povećanje kvalitete usluga i proizvoda te održivost poslovanja, dok je glavni izvor financiranja edukacija i usavršavanja samo poduzeće. Najvažnije obrazovne teme za vlasnice/rukovoditeljice poduzeća su državne potpore i zakonodavstvo, razvoj proizvoda i usluga, upravljanje, strateško planiranje i organizacija, marketing i prodaja, ljudski potencijali, dok su najmanje bitne teme internacionalizacija poslovanja, inovacije i energetska efikasnost. Najvažnija područja obrazovanja za ostale zaposlenike u poduzeću su razvoj proizvoda i usluga, informacijska i telekomunikacijska tehnologija i upravljanje kvalitetom i standardima, dok su najmanje važna područja financijski *management* i računovodstvo, upravljanje i inovacije.

Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu i Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta (ZŠEM) - projekt „Invest for the Future“

Projekt „Invest for the Future“ Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu u Hrvatskoj provodi Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta. Cilj ovog projekta je omogućiti potporu poduzetnicama diljem Jugoistočne Europe i Euroazije na tri načina: kroz učenje, umrežavanje, i pružanje prilike za ostvarivanje prihoda. Kroz sudjelovanje u ovom projektu, poduzetnice imaju priliku pristupa novim izvorima znanja, korištenje usluga mentoriranja, te prepoznavanje izvora financiranja koja odgovaraju strateškim potrebama malih i srednjih poduzeća u regiji. Dodatne aktivnosti projekta su i organizacija regionalnih konferencija s ciljem umrežavanja žena iz Jugoistočne Europe i Euroazije: 2011. u Zagrebu i 2013. u Skopju. Sljedeća konferencija u okviru ovog projekta održat će se u Zagrebu u ožujku 2014. godine.

26 Istraživanje potreba za obrazovanjem i usavršavanjem žena poduzetnica, Hrvatska gospodarska komora, 2013.

4. Okruženje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

4.1. Zakonodavni i institucionalni okvir

Zakonodavni i institucionalni okvir definira:

- distribuciju kompetencija za donošenje *policy* odluka vezanih uz sektor malih i srednjih poduzeća
- implementaciju donešenih odluka na razini državnih institucija (ministarstava i agencija)
- smjer razvoja nacionalnih i regionalnih politika razvoja sektora malih i srednjih poduzeća
- raspoloživost podrške sektoru malih i srednjih poduzeća.

4.1.1. Distribucija kompetencija za donošenje i implementaciju *policy* odluka

U formuliranju, donošenju i implementaciji *policy* okvira za djelovanje sektora malih i srednjih poduzeća glavni akteri, sa različitim intenzitetima utjecaja, su:

- **Ministarstvo poduzetništva i obrta** (www.minpo.hr) nadležno je za kreiranje politika usmjerenih na razvoj malih i srednjih poduzeća i stvaranje povoljnog okruženja za poduzetništvo;
- **Hrvatska banka za obnovu i razvoj – HBOR** (www.hbor.hr) je razvojna i izvozna državna banka čija je osnovna zadaća poticanje gospodarstva putem kreditiranja, osiguravanja izvoza od političkih i komercijalnih rizika, izdavanja garancija i poslovnog savjetovanja;
- **Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i investicije – HAMAG INVEST** (www.hamaginvest.hr) je državna agencija čija je misija razvoj hrvatskog gospodarstva, te stvaranje povoljnog poduzetničkog ozračja i poticanje razvoja poduzetništva. HAMAG INVEST implementira Vladine programe, odobrava jamstva za vraćanje kredita malih i srednjih poduzeća bankama, razvija mrežu konzultanata za malo gospodarstvo, te radi na privlačenju novih investicijskih projekata;
- **Poslovno-inovacijska agencija Republike Hrvatske – BICRO** (www.bicro.hr) – poslovno-inovacijska agencija Republike Hrvatske djeluje kao središnja ustanova za razvoj i unapređenje inovacijskog i tehnologijskog sustava. Zadaća ove agencije je povezivanje gospodarstva sa znanosti;
- **Hrvatska udruga poslodavaca** (www.hup.hr) – dobrovoljna, neprofitna i neovisna udruga poslodavaca koja štiti i promiče prava svojih članova. Aktivnosti udruge su u područjima radno-socijalnog zakonodavstva, industrijskih odnosa, zaštite privatnog vlasništva, promocije razvoja i uređenja tržišnih uvjeta poslovanja, jačanja konkurentnosti i povoljne poduzetničke klime;
- **Hrvatska gospodarska komora** (www.hgk.hr) – neprofitno, nevladino udruženje svih aktivnih pravnih osoba (članstvo u HGK je obvezno), a čini ga 98% malih poduzeća, 1,5% srednjih i 0,42% velikih poduzeća. HGK je organiziran u 20 županijskih komora i 17 centara i sektora, a u njegovom sustavu djeluje i **Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj**;
- **Hrvatska obrtnička komora** (www.hok.hr) – samostalna stručno poslovna organizacija obrtnika osnovana radi promicanja, usklađivanja i zastupanja zajedničkih interesa obrtništva. Članstvo u HOK-u je obvezno, a organizacija djeluje kroz 20 područnih komora, 116 udruženja obrtnika, te 18 sekcija i cehova;

- **Europska banka za obnovu i razvoj** (www.ebrd.com) – organizacija koja kroz „Tim podrške malim poduzećima“ (*Small Business Support team*) pruža informacije i savjetodavne usluge malim i srednjim poduzećima usmjerene na postizanje rasta, unapređenje izvoznog potencijala i novih mogućnosti zapošljavanja;
- **Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća – CEPOR** (www.cepor.hr) – neovisni *policy* centar koji se bavi problematikom malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj čiji je cilj utjecati na javno-političko okruženje naglašavajući ulogu poduzetništva, te malih i srednjih poduzeća na razvoj gospodarstva Hrvatske. CEPOR je fokusiran na stvaranje stimulativnog institucionalnog i regulatornog okvira za poduzetničko djelovanje.

4.1.2. Nacionalne i regionalne politike i programi

Aktualne²⁷ nacionalne i regionalne politike i programi kojima se regulira i potiče razvoj sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj su:

- **Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020.**, iz 2013. godine;
- **Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011.-2013.**, iz svibnja 2010. koja utvrđuje razvojne ciljeve usmjerene prema društveno-gospodarskom razvoju Republike Hrvatske, te smanjenju regionalnih razvojnih nejednakosti;
- **Strategija razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2010.-2013.**, iz 2010. godine;
- **Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014.**, iz 2010. godine;
- **Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.-2020.**, iz 2011. godine;
- **Program mjera za pojednostavljenje poslovanja subjekata malog gospodarstva**, iz 2010. godine čiji su ciljevi zaštita tržišta od nelojalne konkurencije i uvoza roba nepoznatog podrijetla, borba protiv sive ekonomije i unapređivanje elektroničkog poslovanja;
- **Strateški plan za razdoblje od 2012. – 2014. godine**, iz 2012. godine čiji je cilj jačanje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, hrvatskog obrtništva, malog i srednjeg poduzetništva kroz učinkovitije korištenje sredstava iz fondova EU, te malog gospodarstva kroz razvoj djelatnosti HAMAG INVEST-a;
- **Program poticanja poduzetništva i obrta – Poduzetnički impuls 2013.**, iz siječnja 2013. godine.

Programi i politike relevantne za sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj trebaju biti usklađene sa **Small Business Act of Europe**²⁸ iz 2008. godine, kojim je Europska unija dala smjernice za uvažavanje središnje uloge malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu Europske unije. Hrvatska može pratiti odstupanja od očekivanja koja su definirana u *Small Business Act of Europe* kroz dvije evaluacije: SBA Fact Sheet i SME Policy Index:

²⁷ Do kraja 2012. godine vrijedio je *Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva 2008. do 2012. godine*, koji se koristio kao strateški okvir za razvoj malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj, te *Smjernice za kratkoročni razvoj obrtništva 2011.-2012. godina*, iz 2010. godine.

²⁸ Izvor: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm, preuzeto 15.11.2013.

SBA Fact Sheet 2012²⁹ za Hrvatsku - godišnje izvješće EU koje analizira promjene u trendovima u okruženju i regulatornom okviru na nacionalnoj razini za sektor malih i srednjih poduzeća pokazuje kako Hrvatska, unatoč značajnom napretku koji je postigla u proteklih 5 godina, još uvijek značajno zaostaje za zemljama članicama EU u kvaliteti poduzetničke okoline. Hrvatska dostiže EU u samo dva područja, a to su **Agilnost uprave i Pristup financijskim sredstvima**. U odnosu na prethodno izvješće, napredak je ostvaren u području **Vještina i inovacija, Internacionalizacije i Pristupa financijskim sredstvima**. Najviše prostora za poboljšanje postoji u području percepcije poduzetništva u društvu. Bolji *image* poduzetnika u hrvatskom društvu otvara prostor za povećanje broja građana koji su spremni preuzeti rizik i pokrenuti poduzetnički pothvat.

SME Policy Index prati implementaciju *Small Business Act for Europe* kroz 108 indikatora koji pružaju okvir za procjenu nacionalnih politika za mala i srednja poduzeća, a temelje se na principima *Small Business Act*-a. U listopadu 2012. objavljeno je preliminarno izvješće za 8 zemalja Jugoistočne Europe (Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Kosovo, Makedoniju, Srbiju i Hrvatsku i Tursku), a odnosi se na procjenu promjena politika u razdoblju od 2009. do 2011. godine.

U ovoj grupi zemalja, Hrvatska se, uz Srbiju i Tursku, smatra liderom promjena politika vezanih uz sektor malih i srednjih poduzeća, međutim izvješće identificira i područja koja zahtijevaju značajnije promjene, a to su daljnje unaprjeđenje regulatornog okvira za mala i srednja poduzeća, unaprjeđenje poslovnog okruženja, pojednostavljenje stečajnog postupka, jača podrška razvoju fondova rizičnog kapitala i drugih netradicionalnih izvora financiranja malih i srednjih poduzeća, te podrška razvoju inovativnih i na znanju utemeljenih poduzeća.

GEM istraživanjem se također prate promjene u kvaliteti poslovnog okruženja. U 2012. godini identificiran je, kao i u svim prethodnim godinama (tj. od 2002. godine od kada je Hrvatska uključena u GEM), nedostatak konzistentnih Vladinih politika vezanih uz problematiku malih i srednjih poduzeća, kao jedna od najvećih prepreka za razvoj sektora malih i srednjih poduzeća (tablica 21).

Tablica 21: Ocjena Vladinih politika u 2011. i 2012. godini

	2011.		2012.	
	Prosjek	Hrvatska	Prosjek	Hrvatska
Politike potpore poduzetničkoj aktivnosti	2,48	2,07	2,60	1,96
Politike prema regulatornom okviru	2,38	1,84	2,43	1,74

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013.

Niske ocjene politika potpore poduzetničkoj aktivnosti (1,96) za 2012. godinu, kao i politika prema regulatornom okviru (1,74) u odnosu na prosjek zemalja sudionica GEM istraživanja i rezultate istraživanja za 2011. godinu, pokazuju kako se u području razvijanja konzistentnih politika fokusiranih na sektor malih i srednjih poduzeća čini premalo i presporo.

29 Područja analize SBA Fact Sheet izvješća su: Poduzetništvo, Druga šansa, Prvo misliti o malima - Think Small First, Agilnost uprave, Državna pomoć i javna nabava, Pristup financijskim sredstvima, Jedinствeno tržište, Vještine i inovacije, Okruženje i Internacionalizacija.

4.1.3. Regulatorno okruženje

Regulatorni okvir za sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj čine sljedeći zakoni:

- Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13, 114/13)
- Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva (NN 29/02, 63/07, 53/12, 56/13)
- Zakon o državnim potporama (NN 72/13)
- Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99/, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 152/11, 111/12, 144/12, 68/13)
- Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12)
- Zakon o poticanju investicija i unapređenju investicijskog okruženja (NN 111/12, 28/13)
- Zakon o deviznom poslovanju (NN 96/03, 140/05, 132/06, 150/08, 92/09, 133/09, 153/09, 145/10, 76/13)
- Zakon o platnom prometu (NN 133/09, 136/12)
- Zakon o koncesijama (NN 143/12)
- Zakon o tržištu kapitala (NN 88/08, 146/08, 74/09, 54/13)
- Zakon o obrtu (NN 73/93, 90/96, 102/98, 64/01,71/01, 49/03, 68/07, 79/07, 40/10)
- Zakon o trgovini (NN 87/08, 96/08, 116/08, 76/09, 114/11, 68/13)
- Zakon o sudskom registru (NN 1/95, 57/96, 1/98, 30/99, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11)
- Zakon o uslugama (NN 80/11)
- Zakon o javno-privatnom partnerstvu (NN 78/12)
- Zakon o računovodstvu (NN 109/07, 54/13)
- Zakon o reviziji (NN 146/05, 139/08, 144/12)
- Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja (NN 79/09, 80/13)
- Zakon o javnoj nabavi (NN 90/11, 83/13)
- Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13)
- Zakon o prostornom uređenju i gradnji (NN 76/07, 38/09, 55/11, 90/11, 50/12, 55/12, 80/13)
- Zakon o radu (NN 149/09, 61/11, 82/12, 73/13)
- Zakon o zaštiti potrošača (NN 79/07, 125/07, 79/09, 89/09, 133/09, 78/12, 56/13)
- Stečajni zakon (NN 44/96, 29/99, 129/00, 123/03, 82/06, 116/10, 25/12, 133/12)
- Ovršni zakon (NN 112/12, 25/13)

Regulativu poreznog sustava čine sljedeći zakoni:

- Opći porezni zakon (NN 147/08, 18/11, 78/12, 136/12, 73/13)
- Zakon o doprinosima (NN 84/08, 152/08, 94/09, 18/11, 22/12, 144/12)
- Zakon o porezu na dobit (NN 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12)
- Zakon o porezu na dohodak (NN 177/04, 73/08, 80/10, 114/11, 22/12, 144/12, 43/13, 120/13, 125/13)
- Zakon o porezu na dodanu vrijednost (NN 73/13, 99/13)
- Zakon o porezu na promet nekretnina (NN 69/97, 26/00, 127/00, 153/02, 22/11)
- Zakon o trošarinama (NN 22/13, 32/13, 81/13)

Temeljni zakoni carinskoga sustava su:

- Carinski zakon (NN 78/99, 94/99, 117/99, 73/00, 92/01, 47/03, 140/05, 138/06, 60/08, 45/09, 56/10)
- Zakon o carinskoj tarifi (NN 61/00, 117/00, 119/00, 146/08)

Istraživanje Svjetske banke *Doing Business* za 2013. godinu također ukazuje na to da negativan trend u području kvalitete regulatornog okruženja u Hrvatskoj nije zaustavljen niti preokrenut (od 189 zemalja uključenih u istraživanje, Hrvatska je u 2013. godini zauzela 89. mjesto, dok je u 2012. godini kada je u istraživanje bilo uključeno 185 zemalja bila na 84. mjestu). Negativan trend vidljiv je i u ostalim promatranim pokazateljima: registracija vlasništva, rješavanje nelikvidnosti, pristup električnoj energiji, zaštita investitora i pristup kreditnim sredstvima dok je napredak ostvaren u izvršavanju ugovora, propisima za otvaranje poduzeća i ishodu u građevinskim dozvola, plaćanju poreza i izvozu.

U tablici 22 je pregled pokazatelja regulatornog okruženja za Hrvatsku, prema istraživanju *Doing Business*, u odnosu na najbolje rangirane zemlje, te susjednu Sloveniju.

Tablica 22: Pregled odabranih pokazatelja kvalitete regulatorne okoline prema istraživanju *Doing Business* za 2013. godinu

Regulatorno područje	Pokazatelj			
	Hrvatska	Najbolji indikator (zemlja)	EU (prosjeak)	Slovenija
Propisi za otvaranje poduzeća				
Broj procedura	6	Novi Zeland 1	5	2
Vrijeme (dani)	8	1	13.3	6
Trošak (% dohotka <i>per capita</i>)	9.3	0.5	4.2	0.0
Minimalni kapital (% dohotka <i>per capita</i>)	0.0	0.0	10.8	44.1
Plaćanje poreza				
Broj plaćanja godišnje	19	Ujedinjeni Arapski Emirati 4	12	11
Vrijeme (broj sati godišnje)	196	12	192	260
Porez na dobit (% od bruto dobiti)	0.0	0.0	-	12.9
Porez na dohodak i doprinosi (%)	17.9	14.1	-	18.2
Drugi porezi (%)	1.9	0.8	-	1.4
Ukupno porezno opterećenje (% dobiti)	19.8	14.9	42.8	32.5
Izvršavanje ugovora				
Broj procedura	38	Singapur 21	32	32
Vrijeme (dani)	572	150	566	1,270
Trošak (% od duga)	13.8	25.8	21.8	12.7
Bankrot				
Vrijeme insolventnosti (godine)	3.1	Japan 0.6	2.0	2.0
Trošak insolventnosti (% od imovine)	15.0	4	10	4
Stopa oporavka (centi na 1 USD)	30.3	92.8	62.0	50.1

Izvor: *Doing Business 2014, Croatia – Country Profile, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank*

Prema istraživanju *Doing Business* za 2013. godinu, Hrvatska je lošije pozicionirana prema kriteriju složenosti regulatornog okvira za pokretanje poduzeća, mjenog brojem procedura potrebnih za registraciju poduzeća, brojem dana potrebnih za registraciju poduzeća i troškom

registracije, dok se pomak očituje jedino u potrebnom minimalnom kapitalu za osnivanje poduzeća (sa 13,4% u 2012. godini, na 0,0% u 2013. godini). Istraživanje *Doing Business* Hrvatsku u 2013. godini pozicionira na 80. mjesto jednako kao i u 2012. godini. Razlog ovakve pozicije ponajprije leži u činjenici kako se 2013. godine u ovom području - propisa za otvaranje poduzeća nije promijenilo ništa osim minimalnog kapitala potrebnog za osnivanje poduzeća u odnosu na prošlu godinu, dok su ostale promatrane zemlje, pa i zemlje u okruženju, smanjile broj procedura potrebnih za otvaranje i registraciju poduzeća. Tako je primjerice u Albaniji potrebno 4 i pol dana za registraciju poduzeća i za to je potrebno 5 procedura, dok je u Mađarskoj potrebno 5 dana i 4 procedure, a u Italiji 6 dana i 6 procedura.

U kategoriji **Plaćanje poreza**, Hrvatska je povećala broj godišnjih poreza u odnosu na 2012. godinu (19 poreza godišnje u 2013. godini, dok je u 2012. broj poreza godišnje iznosio 18), dok je vrijeme za pripremu i plaćanje poreza ostalo nepromijenjeno. Najbolju ocjenu u 2013. godini, prema ovom pokazatelju, imaju Ujedinjeni Arapski Emirati, gdje se godišnje plaća 4 poreza i potrebno je 12 sati za pripremu i plaćanje poreza (mjereno brojem sati godišnje). Među europskim primjerima dobre prakse treba istaknuti Norvešku, koja ima samo 4 poreza godišnje i potrebno je 83 sata za pripremu i plaćanje poreza, te Luksemburg gdje je potrebno tek 55 sati za pripremu i plaćanje poreza.

U Hrvatskoj ukupno porezno opterećenje poduzetnika u 2013. godini iznosi 19,8%, što je smanjenje od 13 postotnih bodova u usporedbi sa 2012. godinom kada je ukupno porezno opterećenje poduzetnika iznosilo 32,8%, a za pripremu i plaćanje poreza potrebno je 196 sati.

Glavna porezna opterećenja za poduzeća u Hrvatskoj su porez na dodanu vrijednost, porez na dohodak, porez na dobit, te prihod lokalnih zajednica (općina i gradova) – prirrez (tablica 23).

Tablica 23: Porezi u Hrvatskoj

Vrsta poreza	Porezni obveznik	Porezna osnovica	Porezna stopa
POREZ NA DODANU VRIJEDNOST	Fizička i pravna osoba (poduzetnik) koja isporučuje dobra ili obavlja usluge	Naknada za isporučena dobra ili obavljene usluge	5% 10% 25%
POREZ NA DOHODAK	Fizička osoba koja ostvaruje oporezivi dohodak	Ukupni dohodak ostvaren od lokalnih poreznih obveznika u Hrvatskoj i inozemstvu te inozemnih poreznih obveznika u Hrvatskoj	12% 25% 40%
POREZ NA DOBIT	Društva i druge pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnost s ciljem stjecanja dobiti	Dobit (razlika između prihoda i rashoda)	20 % 0 % za reinvestiranu dobit 12 % za isplate dobiti i dividendi
PRIREZ	Porez na dohodak poreznih obveznika	Porez na dohodak	Općina: do 10% Grad s populacijom manjom od 30,000: do 12% Grad s populacijom većom od 30,000: do 15% Grad Zagreb: do 30%

Izvor: Porezni sustav Republike Hrvatske, www.porezna-uprava.hr, 2013.

4.2. Prepreke razvoja malog i srednjeg poduzetništva kroz prizmu međunarodnih istraživanja

Brojna svjetska istraživanja u koja je uključena i Hrvatska već duži niz godina ukazuju na iste prepreke razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj:

- administrativne prepreke (dugotrajne i skupe procedure za pokretanje i likvidaciju poduzeća),
- neefikasnost pravosuđa,
- dugotrajne procedure registracije vlasništva,
- slaba fokusiranost na poduzetničko obrazovanje,
- nerazvijenost neformalnih oblika financiranja pokretanja poslovnih pothvata.

Global Entrepreneurship Monitor - GEM istražuje povezanost između općih makroekonomskih³⁰ uvjeta i okvira poduzetničkih³¹ uvjeta. Na temelju rezultata GEM istraživanja u Hrvatskoj od 2002. do 2012. godine mogu se identificirati glavna područja u okviru poduzetničkih uvjeta na kojima je potrebno unaprijediti uvjete za poduzetničko djelovanje:

- vladine politike prema regulatornom okviru,
- poduzetničko obrazovanje i
- prijenos rezultata aktivnosti istraživanja i razvoja u sektor malih i srednjih poduzeća.

Ove komponente imaju u svim godinama najnižu ocjenu, i zbog svoje (ne)kvalitete djeluju kao prepreke poduzetničkom djelovanju.

Rezultate GEM istraživanja o glavnim preprekama poduzetničkog djelovanja potvrđuju i drugi međunarodni istraživački projekti koji analiziraju različite aspekte nacionalnih gospodarstava.

Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014.³² koje priprema i provodi Svjetski gospodarski forum prema rezultatima za 2013. godinu Hrvatsku pozicionira na 75. mjesto od 148 zemalja uključenih u istraživanje, što predstavlja porast za 6 mjesta u odnosu na rezultate za 2012. godinu. Od 2002. godine od kada je Hrvatska prvi put uključena u ovo istraživanje, Hrvatska bilježi oscilirajuće kretanje na ljestvici konkurentnosti do 2005. godine, zatim razdoblja napretka (2005.-2007.), a nakon toga (2008. – 2012.) kontinuirani pad, dok rezultati za 2013. godinu bilježe napredak. Rezultati istraživanja za 2013. godinu ukazuju na značajno poboljšanje u razvoju financijskog tržišta (sa 92. mjesta u 2012. godini na 78. mjesto u 2013. godini) i poslovne sofisticiranosti (sa 96. mjesta u 2012. godini na 88. mjesto u 2013. godini), dok ostali faktori (inovacije, institucije, infrastruktura, visoko obrazovanje i trening, efikasnost tržišta roba, tehnološka spremnost i veličina tržišta) bilježe minimalno poboljšanje mjereno porastom na rang listi. Značajniji pad zabilježen je u kvaliteti makroekonomskog okruženja (sa 60. mjesta u 2012.

30 Opći makroekonomski uvjeti uključuju otvorenost nacionalnog gospodarstva, učinkovitost financijskog tržišta, razinu ulaganja u istraživanje i razvoj, dostupnost i razvijenost fizičke infrastrukture, upravljačke kompetencije, fleksibilnost tržišta radne snage i efikasnost pravnih i socijalnih institucija.

31 Okvir poduzetničkih uvjeta uključuje raspoloživost financijskih resursa za pokretanje poslovnog pothvata, vladine politike i programe za poticanje poduzetničkih pothvata, kvalitetu obrazovanja i treninga za poduzetnike, otvorenost unutarnjeg tržišta i konkurentnost, transfer rezultata istraživanja i razvoja, pristup fizičkoj infrastrukturi, kao i kulturne i društvene norme.

32 Rezultati se temelje na perceptivnim podacima dobivenim kroz istraživanje mišljenja gospodarstvenika i javno dostupnim statističkim pokazateljima iz 2011. i 2012. godine, a objavljeni su u 2013. godini. Metodologija Svjetskog gospodarskog foruma temelji se na analizi 12 faktora konkurentnosti koji uključuju: institucije, infrastrukturu, makroekonomsku stabilnost, zdravlje i osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje, efikasnost tržišta rada, efikasnost tržišta roba, tehnološku spremnost, poslovnu sofisticiranost, inovativnost, veličinu tržišta i financijsko tržište.

godini na 67. mjesto u 2013. godini), zdravlju i osnovnom obrazovanju (sa 60. mjesta u 2012. godini na 66. mjesto u 2013. godini), te u efikasnosti tržišta rada (sa 106. mjesta u 2012. godini na 114. mjesto u 2013. godini)³³.

Prema Izvješću o globalnoj konkurentnosti najproblematici faktori za poslovanje u Hrvatskoj su i dalje niska učinkovitost javne uprave, korupcija, nestabilnost politika, porezne stope, restriktivno radno zakonodavstvo, pristup financijskim izvorima, porezna politika, te loša radna etika nacionalne radne snage.

Prema rezultatima Izvješća o globalnoj konkurentnosti za 2013. godinu Hrvatska se i dalje nalazi u okruženju zemalja jugoistočne Europe (tablica 24) – Makedonije (73.), Crne Gore (67.), Mađarske (63.), Rumunjske (76.), Slovačke (78.) i Bosne i Hercegovine (87.).

Tablica 24: Rezultati Izvješća o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014. - Hrvatska i referentne zemlje

Zemlja	Rang 2012.	Rang 2013.	Promjena	
Poljska	41.	42.	↘	-1
Češka	39.	46.	↘	-7
Bugarska	62.	57.	↗	+5
Slovenija	56.	62.	↘	-6
Mađarska	60.	63.	↘	-3
Crna Gora	72.	67.	↗	+5
Makedonija	80.	73.	↗	+7
Hrvatska	81.	75.	↗	+6
Rumunjska	78.	76.	↗	+2
Slovačka	71.	78.	↘	-7
Bosna i Hercegovina	88.	87.	↗	+1
Albanija	89.	95.	↘	-6
Srbija	95.	101.	↘	-6

Izvor: Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014., Svjetski gospodarski forum / Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2013.

Uz glavne prepreke razvoju i funkcioniranju gospodarstva (administrativne prepreke, neefikasnost pravosuđa, dugotrajne procedure registracije vlasništva, slaba fokusiranost na poduzetničko obrazovanje, nerazvijenost neformalnih oblika financiranja pokretanja poslovnih pothvata), nameće se i korupcija, koja je kao prepreka identificirana u mnogim stranim istraživanjima, među kojima su i Izvješće o globalnoj konkurentnosti, te Transparency International.

33 "Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014.: Pozicija Hrvatske", Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2013.

Indeks percepcije korupcije³⁴ rezultat je istraživanja koje provodi Transparency International. Vrijednosti tog indeksa potvrđuju korupciju kao značajan problem u funkcioniranju hrvatskog gospodarstva. Hrvatska je za 2012. godinu prema Indeksu percepcije korupcije Transparency International-a na ljestvici od 0 (potpuna korupcija) do 100 (bez korupcije) ocijenjena s 46 boda, čime je rangirana na 62. mjesto, u odnosu na 176 zemalja koliko sudjeluje u istraživanju. Najbolji rezultat zemalja u okruženju ima Slovenija s 61 bodom (37. mjesto na rang ljestvici), a nepovoljniju razinu indeksa percepcije korupcije od Hrvatske ima Makedonija (43 bodova, 69. mjesto), Bosna i Hercegovina (42 boda, 72. mjesto), Crna Gora (41 bod, 75. mjesto) i Srbija (39 bodova, 75. mjesto). Činjenica da se Hrvatska godinama nalazi u grupi zemalja s izraženom razinom korupcije (ispod 50 bodova) ukazuje na nedovoljno djelotvorno bavljenje tim problemom.³⁵

Iako se korupcija najčešće povezuje s javnim sektorom, istraživanje o **Izloženosti poslovnog sektora korupciji i kriminalu**³⁶ u Hrvatskoj ukazuje na značajnu prisutnost korupcije među predstavnicima privatnog sektora. Korupcija između predstavnika privatnog sektora odvija se kroz davanje poklona, protuusluge ili dodatnog novca (povrh redovnih troškova) kako bi se osigurala neka poslovna transakcija. Prisutnost korupcije unutar poslovnog sektora računa se kao broj poslovnih subjekata koji su dali novac, poklon ili protuuslugu povrh uobičajnog troška barem jednom u posljednjih dvanaest mjeseci nekoj osobi koja radi u bilo kojem svojstvu u privatnom poslovnom subjektu (uključivo podmičivanje posredstvom treće osobe)³⁷. Rezultati istraživanja ukazuju da je prisutnost korupcije u Hrvatskoj najviša u malim poduzećima (8,5%), u mikro poduzećima iznosi 4,6%, a najniža stopa (2,6%) zabilježena je u srednjim i velikim poduzećima.

Prosječna prisutnost korupcije unutar poslovnog sektora u Hrvatskoj iznosi 5,1%, i viša je u odnosu na prosječnu razinu zemalja Zapadnog Balkana (4%). Prema djelatnostima, najučestaliji slučajevi korupcije u privatnom sektoru u Hrvatskoj prisutni su u građevinarstvu (8,8%), te prerađivačkoj industriji i opskrbi električnom energijom, plinom i vodom (5%).

34 Indeks percepcije korupcije mjeri stupanj percepcije korupcije u javnom sektoru i među dužnosnicima u 176 zemalja svijeta. Rezultati Indeksa percepcije korupcije u 2013. godini pripremljeni su na temelju 17 ispitivanja koja je provelo 13 neovisnih ustanova, a ispitanici su poslovni ljudi i analitičari. Indeksom percepcije korupcije ocjenjuju se sve razine rada tijela javne vlasti. Kod većine istraživanja ocjenjuje se koliko sam pravni okvir u nekoj zemlji onemogućava korupciju, a kod nekih se uzima u obzir koliko su pregledni i transparentni procesi izdavanja dokumenata u tijelima javne vlasti. U istraživanjima su ispitanicima između ostalih postavljena pitanja poput: postoje li jasne procedure i sustav nadzora kada se radi o raspodjeli i korištenju javnih sredstava; zloupotrebljavaju li dužnosnici javna sredstva u privatne ili stranačke svrhe; imenuje li Vlada veliki broj dužnosnika izravno.
Izvor: <http://www.transparency.hr/>, preuzeto 5.11.2013.

35 Zemlje koje se smatraju „vrlo čistim“, tj. zemlje s brojem bodova od 90 do 100, su Danska, Finska i Novi Zeland (sve tri zemlje imaju 90 bodova).

36 Istraživanje „Izloženost poslovnog sektora korupciji i kriminalu u Hrvatskoj“ provedeno je u okviru međunarodnog projekta „Procjena izloženosti poslovnog sektora korupciji i drugim oblicima kriminala u zemljama Zapadnog Balkana u 2012-2013“ za Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal, a financirano je sredstvima Europske unije IPA 2011. Za Hrvatsku je istraživanje proveo Ekonomski institut u Zagrebu. Rezultati istraživanja prikupljeni su anketiranjem 1.500 poslovnih subjekata u Hrvatskoj o percepciji i stvarnim iskustvima korupcije o poslovanju.

37 Za sve se poslovne subjekte pretpostavlja da su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci došli u kontakt s drugim poslovnim subjektom (bilo kao dobavljač ili kupac) te se prisutnost korupcije računa kao udio tvrtki koje su dale mito u ukupnom broju poslovnih subjekata. *Izvor: Izloženost poslovnog sektora korupciji i kriminalu u Hrvatskoj, Ekonomski institut Zagreb, 2013., str. 35.*

Percepcija o korupciji ima izravan učinak na sklonost poslovnog sektora podmičivanju, te posredni učinak na jačanje nesklonosti poslovnog sektora za ulaganja što može imati loše posljedice za ekonomski rast i razvoj. Prema istom istraživanju, ukupno je 5,6% poslovnih subjekata u Hrvatskoj u razdoblju od dvanaest mjeseci odustalo od većih investicija zbog straha da će morati platiti mito kako bi ishodili potrebne dozvole ili dobili javne usluge.

Rezultati mjerenja korupcije ukazuju na potrebu provođenja radikalnijih reformi zakonodavstva, javne uprave i sudstva u Hrvatskoj s ciljem utjecanja na transparentno djelovanje tijela javne vlasti i kreiranja stimulativnog okruženja za razvoj poduzetničkih aktivnosti.

Hrvatska udruga poslodavaca – HUP:

Istraživanje o preprekama u poslovanju, stanju gospodarstva u 2013. te poslovnim očekivanjima u 2014. godini³⁸

Hrvatska udruga poslodavaca već drugu godinu zaredom provodi istraživanje koje obuhvaća 320 članova HUP-a, a koji ocjenjuju ocjenama 1 do 5 aktualno stanje u gospodarstvu i predviđaju stanje za sljedeću godinu. Prema rezultatima istraživanja provedenim u 2013. godini, opće stanje u gospodarstvu u 2013. godini ocijenjeno je prosječnom ocjenom 1,39, dok je ta ocjena u 2012. godini iznosila 2,06. Tek mali dio poslodavaca i poduzetnika (2,5%) ocijenio je 2013. godinu, u općem gospodarskom smislu malo boljom od prethodne, njih 16,3% smatra da je stanje približno isto, a niti jedan sudionik istraživanja ne smatra da je stanje bolje. Kao i prošle godine, najlošiju ocjenu općeg stanja gospodarstva dali su predstavnici malih poduzeća (1,29), predstavnici srednjih poduzeća dali su ocjenu 1,41, a velikih 1,47.

*Prema rezultatima ovog istraživanja, najveće prepreke u poslovanju su **previsoka davanja (porezi i doprinosi), neučinkovita javna uprava, nejasna strategija razvoja zemlje, kruto radno zakonodavstvo i nelikvidnost.***

Očekivanja za 2014. godinu ne razlikuju se puno od onih za 2013. godinu – čak 43,8% poduzetnika i poslodavaca očekuje da će opće stanje u gospodarstvu biti lošije od ovogodišnjeg, što je povećanje od 5,8% u odnosu na prošlu godinu. Manje prihode u sljedećoj godini očekuje 18,8% poduzetnika, dok njih 36,3% očekuje povećanje prihoda. Veliki udio poduzetnika predviđa smanjenje broja zaposlenih u svojim tvrtkama – čak njih 60%, dok svega 3,8% poduzeća očekuje povećanje zaposlenih. Svi sudionici istraživanja smatraju da će uvjeti investiranja biti približno isti kao i u 2013. godini, dok je najveći investicijski potencijal zabilježen u turizmu, među velikim poduzetnicima i u sjevernoj i jadranskoj regiji.

38 „Poslovna očekivanja u 2014. godini“, Hrvatska udruga poslodavaca, 2013.

5. Pristup financijskim sredstvima

Osnovne izvore financijske podrške razvoja malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj čine: bankarski sektor, kreditne unije i Vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija. Fondovi rizičnog kapitala i neformalni oblici financiranja (poslovni anđeli) zbog izuzetno slabe zastupljenosti ne mogu se smatrati značajnim faktorima utjecaja na tržište financijskih usluga za mala i srednja poduzeća.

Rezultati GEM istraživanja od 2002. do 2012. godine ukazuju da je dostupnost financijskih sredstava u svim godinama više prepreka nego poticaj (jer je ocjena te komponente poduzetničke okoline ispod 3, koristeći se skalom ocjena od 1 do 5). Mala i srednja poduzeća značajnije su usmjerena na tradicionalne izvore financiranja (bankarske kredite). Slabija usmjerenost na netradicionalne izvore financiranja (fondovi rizičnog kapitala i poslovni anđeli) povezana je i s ograničenosti ponude takvih izvora na hrvatskom financijskom tržištu, ali i nedovoljnom poznavanju takvih financijskih proizvoda. Percepcija o raspoloživosti netradicionalnih izvora financiranja već je dvije godine (razdoblje 2011. i 2012. godine) ispod prosjeka zemalja uključenih u GEM istraživanje, dok se u 2012. godini percepcija dodatno pogoršava (2,12 u 2012. u odnosu na 2,26 u 2011. godini). Zanimljivo je da prosječna ocjena o dostupnosti netradicionalnih izvora financiranja za sve zemlje raste u razdoblju od 2010. godine (od 2,39 u 2010 na 2,48 u 2012.), ali u Hrvatskoj pada (sa 2,44 u 2010. – kada je Hrvatska čak bila iznad GEM prosjeka, na 2,12 u 2012. godini) (tablica 25).

Tablica 25: Percepcija o raspoloživosti netradicionalnih izvora financiranja u 2010., 2011. i 2012. godini

	Ocjena 5 pokazuje:	2011.		2012.	
		Prosjek	Hrvatska	Prosjek	Hrvatska
Financijska podrška	Postoji dovoljno dioničkih fondova, financiranja dugova, vladinih subvencija, privatnih investitora, fondova rizičnog kapitala; dostupnost inicijalne javne ponude dionica (IPO)	2,44	2,26	2,48	2,12

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013 (2012)

Uz informacije o dostupnosti financijskih sredstava koje daje GEM istraživanje, komplementarne informacije o kreditnom tržištu, zaštiti investitora i registracije vlasništva osigurava istraživanje Svjetske banke *Doing Business* (tablica 26), te informacije o financiranju kredita koje pruža istraživanje Europske komisije kroz *SBA Fact Sheet*.

Tablica 26: Pregled pokazatelja o kvaliteti regulatorne okoline iz istraživanja Doing Business, koji se odnose na tržište kredita za 2013. godinu

Regulatorno područje	Pokazatelj			
	Hrvatska	Najbolji indikator (zemlja)	EU (prosjeak)	Slovenija
Tržište kredita				
Indeks snage zakonskih prava (0-10)	7	Malezija 10	7	4
Indeks dubine kreditnih informacija (0-6)	5	6	5	4
Pokrivenost javnog registra (% odraslih)	0	52.9	38.9	3,3
Pokrivenost privatnog registra (% odraslih)	100.0	77.2	64.4	100,0
Registracija vlasništva				
Broj procedura	5	Gruzija 1	5	5
Vrijeme (dani)	102.5	2	24.9	109.5
Troškovi (% od vrijednosti imovine)	5.0	0.0	4.7	2,0
Zaštita investitora				
Indeks otkrivanja podataka ³⁹ (0-10)	1	Novi Zeland 10	6	5

Izvor: *Doing Business 2014, Croatia – Country Profile, International Bank for Reconstruction and Development /World Bank*

Doing Business istraživanje **Tržište kredita** analizira kroz sljedeće kriterije: indeks snage zakonskih prava, indeks dubine kreditnih informacija i pokrivenost javnog registra. Prema ovim kriterijima Svjetska banka u istraživanju za 2013. godinu Hrvatsku pozicionira na 34. mjesto od 189 zemalja koje su sudjelovale u istraživanju. Na ljestvici od 1 do 10 ocjenom 7 vrednovana je zaštita interesa kreditora i dužnika kroz zakonodavni okvir u Hrvatskoj (što je jednako prosječnoj ocjeni EU zemalja, ali više od ocjene 4 koliko je zaštita interesa kreditora i dužnika kroz zakonodavni okvir vrednovana u Sloveniji). Dubina kreditnih informacija vrednovana je ocjenom 5, na ljestvici od 0 do 6, što je jednako prosjeku EU zemalja, ali više od ocjene 4 koliko je dubina kreditnih informacija u Sloveniji. U Maleziji, koja je rangirana na 1. mjestu u području **Tržišta kredita**, interesi kreditora i dužnika u potpunosti su zaštićeni kvalitetnim zakonodavnim okvirom (ocjena 10), uz visoku transparentnost kreditnih informacija (ocjena 6).

Kompliciranost registracije vlasništva vrednovana je kroz tri kriterija: broj potrebnih procedura za registraciju vlasništva, potrebno vrijeme i troškove registracije, u postotnom iznosu u odnosu na vrijednost imovine. U usporedbi s prosjekom EU Hrvatska ima jednak broj procedura (5) i sličan trošak registracije, ali je vrijeme potrebno za registraciju vlasništva značajno duže (102.5 dana u Hrvatskoj, u odnosu na 24.9 dana što predstavlja prosjek EU).

Prema podacima *SBA Fact Sheet-a* za Hrvatsku, uvjeti za kreditno financiranje u 2012. godini popravili su se u odnosu na 2010. i 2011. godinu te su ocjenjeni boljima od prosjeka Europske unije. SBA Fact Sheet ukazuje da je 17% malih i srednjih poduzeća prijavilo pogoršanje u pristupu

39 Indeks otkrivanja podataka se kreće u rasponu od 0-10 gdje najviša vrijednost označava visoku razinu transparentnosti korporativnog upravljanja, a obuhvaća 5 aspekata transparentnosti korporativnog upravljanja

financijskim sredstvima (prosjeak EU je 22%), za 14% malih i srednjih poduzeća banke su odbile dati kredite (prosjeak EU je 27%), a pristup kreditnim informacijama ocijenjen je ocjenom 5 (prosjeak EU je 4). Jedina kategorija kreditnog financiranja u kojoj Hrvatska bilježi lošiju performancu od EU je snaga zakonskih prava (Hrvatska ima ocjenu 6, dok je prosjeak EU 7).

5.1. Banke

Tržište bankarskih kredita i usluga u Hrvatskoj namijenjenih malim i srednjim poduzećima vrlo je razvijeno. Gotovo sve banke nude kredite malim i srednjim poduzećima u širokoj paleti proizvoda i usluga: krediti za financiranje izvoza, krediti za obrtna sredstva, investicijski krediti, građevinski krediti, krediti za turističke usluge, krediti za specifične djelatnosti (razvoj maslinarstva, razvoj vinarstva i vinogradarstva), krediti za financiranje solarnih sustava za proizvodnju električne i toplinske energije, krediti za početnike, krediti za dobavljače, krediti za žene i dr. Na osnovi pregleda i analize ponude financijskih proizvoda namijenjenih malim i srednjim poduzećima, dominiraju sljedeći uvjeti financiranja:

Dugoročni krediti

Iznos: do 5 milijuna kuna (ovisno o kreditnoj sposobnosti i namjeni)

Trajanje: do 15 godina

Kamata: dogovorna

Osiguranje: 1:1 -1:1,5; mjenice, zadužnice, depoziti

Kratkoročni krediti

Iznos: od 10.000,00 kn do 150.000,00 kn, ovisno o kreditnoj sposobnosti klijenta

Trajanje: do 12 mjeseci

Kamata: dogovorna

Osiguranje: depozit, zalag komisionih plasmana, zalag vrijednosnih papira, mjenice, zadužnice

Tablica 27 prikazuje uvjete odobravanja dugoročnih i kratkoročnih kredita malim i srednjim poduzećima prema ponudi banaka u Hrvatskoj koje su dostavile svoje ponude na zahtjev CEPOR-a.

Tablica 27: Uvjeti i ponuda kreditiranja malih i srednjih poduzeća prema ponudi Erste&Steiermärkische Bank d.d. i Zagrebačke banke d.d.

Naziv banke	Vrsta kredita	Namjena kredita	Maksimalni iznos	Kamatna stopa	Rok povrata
Erste&Steiermärkische Bank d.d.					
Kratkoročno financiranje	Okvirni kredit po poslovnom računu	Financiranje povremenih potreba za dodatnim obrtnim sredstvima, te povremeno održavanje likvidnosti.	50% prosječnih mjesečnih prihoda za društva, 50% prosječnih mjesečnih primitaka za obrte i slobodna zanimanja.	Ugovorena kamata plaća se samo na iznos sredstava (minus) u korištenju.	Do 12 mjeseci
	Revolving kredit			Nema podataka.	Do 12 mjeseci
	Kredit za financiranje izvoza	Financiranje pripreme i realizacije izvoznih poslova omogućavajući izvoznicima uravnoteženi novčani tok i povećanje efikasnosti poslovanja.	Ovisno o bonitetu	Nema podataka.	Do 12 mjeseci / Do 150 dana
	Kredit za obrtna sredstva	Financiranje obrtnih sredstava (nabava zaliha, plaćanje obveza dobavljačima), povećanje prometa i prihoda uz stabilan novčani tok.		Nema podataka.	Do 12 mjeseci
	Investicijski krediti	Srednjoročno i dugoročno financiranje investicijskih projekata ili programa.		Nema podataka.	Do 10 godina
Dugoročno financiranje	Kredit za trajna obrtna sredstva	Financiranje trajnih obrtnih sredstava potrebnih za kvalitetno svakodnevno poslovanje.	Ovisno o bonitetu, visini investicije i vlastitog učešća	Nema podataka.	Do 7 godina
	Građevinski krediti	Financiranje projekata gradnje stambenih i poslovnih objekata.		Nema podataka.	Do 3 godine
	Turistički krediti	Kupnja ili izgradnja novih, adaptacija, dogradnja ili rekonstrukcija postojećih turističkih kapaciteta u svrhu obavljanja turističke djelatnosti.		Nema podataka.	Do 15 godina
	Hipotekarni krediti	Za dugoročno financiranje kupovine nekretnine ili nabavku opreme, strojeva, odnosno vozila.	Ovisno o procijenjenoj tržišnoj vrijednosti .	Nema podataka.	Do 10 godina
	Mikrofinanciranje	Potpora i financiranje poduzetnika s kvalitetnom poduzetničkom idejom.	10.000,00 – 15.000,00 EUR	Tromjesečno EURIBOR + 5 p.p.	Do 5 godina

Izvor: Erste&Steiermärkische Bank d.d., 2013. i Zagrebačka Banka d.d., 2013.

Naziv banke	Vrsta kredita	Namjena kredita	Maksimalni iznos	Kamatna stopa	Rok povrata
Zagrebačka Banka					
Kratkoročno financiranje	Kredit za razvoj turističke djelatnosti	Financiranje pripreme turističke sezone tekuće godine, te ulaganja u turizmu.	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika.		Do 6 mjeseci
	Kredit za razvoj maslinarstva	Financiranje ugovorenih poslova za isporuku maslinovog ulja, kupnje ploda masline, te refinanciranje kredita u drugim bankama.	Maksimalni iznos do 5 mil. kn / Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita.	Promjenjiva	
	Kredit za razvoj vinarstva i vinogradarstva	Financiranje ugovorenih poslova za isporuku robe, te refinanciranje kredita u drugim bankama.	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita.		Do 12 mjeseci
	Kredit za poslovno financiranje	Financiranje sezonskih poslova, te refinanciranje kredita istih namjera.	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika.		
	Mikrokredit namijenjen poduzetnicima	Nenamjenski	Maksimalno 150.000,00 kn		
	Kredit za investicije	Kupnja, izgradnja, rekonstrukcija ili uređenje zemljišta ili objekta.			5 – 10 godina
	Kredit za razvoj turističke djelatnosti	Kupnja, izgradnja, uređenje ili adaptacija turističkih kapaciteta.		Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita.	Do 15 godina
	Zeleni krediti	Financiranje solarnih sustava za proizvodnju električne i toplinske energije.			Do 10 godina
	Kredit za razvoj vinarstva	Kupnja zemljišta u svrhu proširenja djelatnosti, nabava opreme, trajna obrtna sredstva.			Do 12 mjeseci
	Kredit iz programa Početnik	Kupnja zemljišta, nabava opreme, nabava prijevoznih sredstava.		5.000,00 do 25.000,00 EUR	Do 25 godina
Dugoročno financiranje	Kredit za razvoj maslinarstva	Kupnja zemljišta u svrhu sadnje maslina ili proširenja djelatnosti.	Maksimalni iznos do 5 mil. kn		Do 10 godina
	Kreditiranje u suradnji sa EBRDom	Kupnja zemljišta za gospodarske svrhe, kupnja, izgradnja, uređenje ili proširenje objekata.	Ovisno o kvaliteti projekta i klijenta.		Do 12 mjeseci
	Mikrokredit namijenjen poduzetnicima	Nenamjenski	Maksimalno 150.000,00 kn		Do 7 godina

Izvor: Erste&Steiermärkische Bank d.d., 2013. i Zagrebačka Banka d.d., 2013.

Prema Godišnjem izvješću⁴⁰ Hrvatske narodne banke naznake blagog oporavka kreditne aktivnosti, vidljive u prethodne dvije godine, prekinute su u 2012. godini kada su odobreni krediti smanjeni za 2,7% u odnosu na prethodnu godinu. U 2012. godini bankarski sektor plasirao je 283.899,0 milijuna kuna od čega je plasman prema trgovačkim društvima iznosio 107.990,4 milijuna kuna ili 38% ukupnog plasmana. Za razliku od 2011. godine⁴¹, kada je ukupan plasman bankarskog sektora iznosio 291.716,9 milijuna kuna, a plasman prema trgovačkim društvima 122.942,8 milijuna kuna (42,2%), u 2012. godini zabilježeno je smanjenje plasmana bankarskog sektora prema trgovačkim društvima za 12,1%. Najveći dio ukupnog plasmana kredita u 2012. godini usmjeren je ka stanovništvu (44,5%), a ostatak je plasirano prema državnim jedinicama (13,3%). U 2012. godini, prema djelatnostima, najviše su se smanjili krediti prerađivačkoj industriji, trgovini te stručnoj, znanstvenoj, administrativnoj i uslužnoj djelatnosti, dok je povećanje kredita bilo zastupljeno u opskrbi električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom, te u djelatnosti prijevoza i skladištenja.

5.2. Mikrofinanciranje i kreditne unije

Mikrofinanciranje, za razliku od standardnih modela financiranja, obuhvaća kreditiranje i pružanje osnovnih financijskih usluga uz uvjete i odredbe koji omogućuju klijentima prevladavanje nedostataka tradicionalnih jamstava (kao što su nekretnine i jamci) te edukaciju i mentoriranje. Ciljno tržište za usluge mikrofinanciranja su mikro poduzeća, samozaposlene i nezaposlene osobe za koje ograničen pristup sredstvima financiranja predstavlja visoku barijeru za realizaciju poduzetničkih aktivnosti.

Nositelji usluga mikrokreditiranja u Hrvatskoj su kreditne unije koje su **Zakonom o kreditnim unijama**⁴² iz 2011. godine zamijenile štedno-kreditne zadruge. Niz ograničenja koja je donio ovaj Zakon utjecalo je na značajno smanjenje broja preoblikovanih štedno-kreditnih zadruga u kreditne unije⁴³. Prema Godišnjem izvješću Hrvatske narodne banke, u 2012. godini djelovalo je 26 kreditnih unija s imovinom u iznosu od 602 milijuna kuna, što je porast od 32,9 milijuna kuna, odnosno 5,8% u usporedbi sa 2011. godinom⁴⁴.

Prema podacima Hrvatske udruge kreditnih unija, članice Udruge⁴⁵ plasirale su u 2012. godini 9.837 kredita u ukupnom iznosu od 292.885.204 kn, što predstavlja povećanje plasmana od 87% u odnosu na 2011. godinu kada je plasirano 4.868 kredita u ukupnoj vrijednosti od 156.253.936 kn (tablica 28). U 2011. godini kreditne unije plasirale su veći broj kredita u odnosu na 2010. godinu za 20%. Prosječan iznos dodijeljenog kredita kreditnih unija u Hrvatskoj u 2010. godini je 20.403 kn, u 2011. godini 32.098 kn, a u 2012. godini 29.744 kn, što ukazuje na značajnu ulogu kreditnih unija u financiranju razvoja **mikro** poduzeća.

40 U Godišnjem izvješću HNB-a prikazani su podaci o ukupnom plasmanu kredita prema trgovačkim društvima, bez posebnog prikaza plasmana s obzirom na veličinu poduzeća. Izvor: „Godišnje izvješće 2012.“, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2013., str. 67.

41 „Godišnje izvješće 2012.“, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2013.

42 Narodne novine, br. 141/06, 25/09, 90/11

43 Ograničenje teritorijalnog načela po kojem je prebivanje na području iste jedinice područne (regionalne) samouprave uvjet za članstvo u kreditnoj uniji gotovo je prepolovilo članstvo u kreditnim unijama, čime su prepolovljena i depozitna i kreditna sredstva potrebna za poslovanje. Ukinuto je i obavljanje platnog prometa, a kreditiranje je omogućeno samo fizičkim osobama i obrtnicima.

44 „Godišnje izvješće 2012.“, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2013., str. 29.

45 ABC Kreditna unija Sisak, Kreditna unija Apoen Valpovo, Kreditna unija Deponent Zagreb, Kreditna unija Dukat Viškovo, GAMA Kreditna unija Zagreb, Kreditna unija Kod Sata Sisak, Kreditna unija Libertina Čakovec, Kreditna unija NOA Osijek, Zagorska Kreditna unija Zabok, Kreditna unija Jamstvo Županja, Kreditna unija Jamstvo Zagreb, Kreditna unija Konavle Dubrovnik, Kreditna unija Krajcar Županja, Kreditna unija Marjan Split, Kreditna unija Bra-Ma Split, Kreditna unija Sindikalna Zagreb.

Tablica 28: Plasirani krediti u kreditnim unijama – članicama Hrvatske udruge kreditnih unija u 2010., 2011. i 2012. godini (kn)

Naziv kreditne unije	2010.			2011.			2012.		
	Broj kredita	Iznos kredita	Prosječni iznos kredita	Broj kredita	Iznos kredita	Prosječni iznos kredita	Broj kredita	Iznos kredita	Prosječni iznos kredita
ABC KU Sisak	636	11.357.000	17.857	633	15.750.658	24.883	542	11.495.000	21.208
KU Apoen Valpovo	755	6.960.968	9.220	733	8.533.000	11.641	710	8.516.200	11.995
KU Deponent Zagreb	245	8.944.287	36.507	237	8.403.242	35.457	215	9.679.000	45.019
KU Dukat Viškovo	215	3.225.000	15.000	296	6.620.000	22.365	717	12.403.000	17.298
GAMA KU Zagreb	929	7.928.000	8.534	401	43.078.000	107.426	445	16.212.000	36.431
KU Kod Sata Sisak	315	2.677.500	8.500	452	3.374.779	7.466	430	3.408.844	7.928
KU Libertina Čakovec	329	9.772.441	29.704	291	10.690.500	36.737	246	10.527.100	42.793
KU NOA Osijek	131	4.988.513	38.080	190	5.840.788	30.741	241	7.492.327,74	31.088
Zagorska KU Zabok	510	27.086.008	53.110	299	18.105.394	60.553	433	26.314.153,12	60.772
KU Jamstvo Županja	-	-	-	1.336	35.857.575	26.840	-	-	-
KU Jamstvo Zagreb	-	-	-	-	-	-	1.366	47.838.757	35.021
KU Konavle Dubrovnik	-	-	-	-	-	-	476	32.580.353,14	68.446
KU Krajar Županja	-	-	-	-	-	-	447	24.810.529,56	55.505
KU Marjan Split	-	-	-	-	-	-	1.640	51.137.650	31.181
KU Bra-Ma Split	-	-	-	-	-	-	97	9.863.000	101.680
KU Sindikalna Zagreb	-	-	-	-	-	-	1.832	20.607.290	11.249
Ukupno	4.065	82.939.717	20.403	4.868	156.253.936	32.098	9.837	292.885.204,56	29.774

Izvor: Hrvatska udruga kreditnih unija, 2013.

Usporedba modela mikrofinanciranja u Hrvatskoj s najboljom međunarodnom praksom razvijenom u posljednja tri desetljeća ukazuje na nerazvijenost mikrofinanciranja u Hrvatskoj u odnosu na razvijena financijska tržišta u kojima djeluje široki spektar institucija. U Hrvatskoj je prisutan tek ograničen broj institucija, uglavnom banaka i kreditnih unija s ograničenim opsegom proizvoda za mala i srednja poduzeća. Istraživanje⁴⁶ CEPORa o stanju mikrofinanciranja u Hrvatskoj ukazalo je na sljedeće probleme: nedostatak garancija za kredite (60%); neadekvatna ponuda bankovnih proizvoda i usluga (53%); zahtjevna kreditna dokumentacija (46%); previsoka kamatna stopa (34%); neinformiranost korisnika o financijskim proizvodima (26%).

U inicijativi Hrvatske udruge kreditnih unija za promjene Zakona o kreditnim unijama, težište je na odredbama Zakona koje se odnose na načela osnivanja kreditnih unija, vrste aktivnosti/usluga (platni promet), članstvo, osiguranje štednih uloga odnosno depozita, te na novčanim sredstvima i depozitima kreditnih unija u kreditnim institucijama.⁴⁷ Zakonom o kreditnim unijama omogućeno je kreditiranje isključivo fizičkih osoba, obrtnika i trgovaca pojedinaca i to na području županije u kojoj su registrirani. Zbog tako malih tržišta, djelovanje kreditnih unija, jedinih mikrofinancijskih institucija u Hrvatskoj, je značajno otežano. Hrvatska udruga kreditnih unija smatra da kreditne unije svoju punu ulogu u poticanju malog gospodarstva mogu ostvariti u segmentu financiranja samozapošljavanja i razvoja mikro poduzeća, ali uz pretpostavku da im se omogući ravnopravnost na financijskom tržištu (teritorijalna, razvoj proizvoda, garantiranost depozita...).

5.3. Fondovi rizičnog kapitala⁴⁸

Fondovi za gospodarsku suradnju (FGS) – hrvatska inačica fondova rizičnog kapitala započeli su s radom 2011. godine kao javno-privatno partnerstvo između Vlade Republike Hrvatske i privatnog sektora kojeg sačinjavaju veliki institucionalni investitori poput mirovinskih fondova, banaka, osiguravajućih društava i velikih hrvatskih tvrtki. Cilj FGS-ova je potaknuti razvoj fondova rizičnog kapitala u Hrvatskoj te stimulirati razvoj hrvatskog gospodarstva kroz omogućavanje pristupa dodatnom izvoru dugoročnog kapitala.

FGS-ovi posluju u skladu sa Zakonom o investicijskim fondovima⁴⁹ kao otvoreni investicijski fondovi rizičnog kapitala s privatnom ponudom. Osnovano je pet FGS-ova koji su udovoljili svim

46 U 2010. godini u organizaciji Hrvatske banke za obnovu i razvitak – HBORa i Centra za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća – CEPORa održano je Savjetovanje o mikrofinanciranju. Tijekom Savjetovanja provedena je anketa među sudionicima čiji je cilj bio prikupiti mišljenja o trenutnoj primjeni i mogućnostima mikrofinanciranja u Hrvatskoj. Anketiranju je pristupilo 85% od 300 sudionika savjetovanja, od kojih je 22% predstavnika banaka, 13% državnih službenika, 7% članova akademske zajednice i studenata, 4% stručnjaka za ekonomski razvoj, 28% predstavnika poduzetničkih potpornih institucija i 26% ostalih sudionika. Korynski, P.: „Mikrofinanciranje u Hrvatskoj: Rezultati istraživanja“, CEPOR, 2010.

47 Izvor: Hrvatska udruga kreditnih unija, 2013.

48 Pojam „rizični kapital“ se u zakonskoj regulativi Hrvatske prvi puta pojavljuje 2006. godine - Zakon o investicijskim fondovima. Prvi fondovi rizičnog kapitala u Hrvatskoj pojavili su se krajem 1990-ih. Jedan od prvih bio je SEAF – Croatia koji je uz kombinaciju razvojnih i komercijalnih elemenata pokušao uvesti obrasce korporativnog upravljanja i ulaganja privatnog kapitala uz zadovoljavajući financijski povrat. Razvojna komponenta SEAF-a proizlazila je iz misije uključenih investitora: USAID, fondovi vlade Norveške i Finske i dr. Prvi hrvatski fond rizičnog kapitala Quaestus Private Equity Kapital, osnovan 2003., realizirao je 9 ulaganja u razdoblju od 2004. do 2013. godine, od kojih 6 u *start-up* projekte (Tele 2, Metronet telekomunikacije, Akromion, Hospitalija trgovina, Hlad i Vulić&Vulić). Izvor: „Kako financirati poslovanje fondovima rizičnog kapitala?“, Hrvatska Private Equity i Venture Capital Asocijacija, Marović, M. (ed), Zagreb, 2011., preuzeto 13.10.2011.

49 Narodne novine 150/05

propisanim uvjetima te dobili odobrenje za rad od Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA): Quaestus Private Equity d.o.o. (www.quaestus.hr), Alternative Private Equity d.o.o. (<http://www.alternative-pe.hr/>), Nexus Private Equity Partneri d.o.o. (<http://www.nexus-pe.hr/>), Prosperus-invest d.o.o. (www.prosperus-invest.hr), Honestas Private Equity Partneri (www.honestas-pe.hr).

Odlukom Vlade Republike Hrvatske HBOR je imenovan kvalificiranim ulagateljem za sudjelovanje u djelovanju Fondova za gospodarsku suradnju (FGS), te za svoje ime, a za račun Vlade Republike Hrvatske, u svaki od FGS-ova ulaže iznos koji odgovara iznosu koji će u isti FGS uložiti privatni ulagatelj. Područje ulaganja FGS-ova su trgovačka društva koja imaju sjedišta u RH i koja isključivo ili pretežito obavljaju svoju djelatnost na području RH, a predviđeno trajanje ulaganja je 10 godina uz mogućnost produljenja maksimalno za 2 godine. Najviša obveza uplate Vlade RH prema jednom FGS-u može iznositi do 300 milijuna kuna⁵⁰.

Kako ulaganje fondova rizičnog kapitala podrazumijeva ulazak u vlasničku strukturu, procedura vezana uz analizu i odobrenje financiranja je izuzetno kompleksna te traje značajnije duže u usporedbi s ostalim oblicima financiranja (u prosjeku šest do devet mjeseci). Iz spomenutih razloga prva investicija fondova za gospodarsku suradnju dogodila se krajem 2011. godine kada je fond Nexus FGS uložio 40 milijuna kuna u projekt izgradnje podatkovnog centra (IT sektor).

Prema podacima HBOR-a, u 2012. godini doneseno je 6 odluka o ulaganju za koje je Ministarstvo poduzetništva i obrta dalo suglasnost. Ukupno je putem FGS-ova u 2012. godini odobreno ulaganje u gospodarske subjekte u iznosu od 234,34 milijuna kuna, od čega je 117,17 milijuna kuna iz sredstava HBOR-a. Sredstva su uložena u poduzeća koja posluju u sektoru informacijskih tehnologija te u ona iz financijskog, drvnog, tekstilnog i kemijskog sektora. Poduzeća koja su bila predmet ulaganja ukupno su zapošljavala 829 radnika, a među njima su mala poduzeća koja su zapošljavala do 20 radnika, do poduzeća s više od 300 zaposlenih⁵¹.

50 Godišnje izvješće Grupe Hrvatska banke za obnovu i razvitak za 2012. godinu, Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2013., str. 20.

51 Godišnje izvješće Grupe Hrvatska banke za obnovu i razvitak za 2012. godinu, Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2013., str. 20.

Fond Prosperus FGS⁵² - Investicija kao preduvjet za rast i razvoj društva Vodokok d.d.

Fond Prosperus FGS krajem 2012. godine uložio je 30 milijuna kuna vlasničkog kapitala u svrhu vertikalne integracije poslovanja društva Vodokok d.d. i stvaranja proizvodno-trgovačke platforme potrebne za rast društva na tržištima regije.

Vodokok d.d. osnovan je 2003. godine i od tada drži vodeću poziciju kao veletrgovac i proizvođač u segmentu podzemnih cijevi i spojnih dijelova koji se koriste u infrastrukturnim projektima u sustavima opskrbe vodom, kanalizaciji, opskrbi plinom, u zaštiti telekomunikacijskih kablova, drenaži i navodnjavanju. U svojoj poslovnoj strukturi društvo posjeduje tvrtku Hепlast-pipe d.o.o. te prodajna predstavništva u Bosni i Hercegovini (Vodokok d.o.o.) i Srbiji (Moderni cevni sistemi d.o.o.), a posjeduje i ekskluzivne ugovore o distribuciji proizvoda za regionalna tržišta.

Uz pomoć ulaganja fonda Prosperus FGS društvo je uspjelo zaokružiti vertikalnu integraciju svog poslovanja te stvoriti jedinstvenu proizvodno-trgovačku platformu potrebnu za rast na tržištima regije i susjednih zemalja, članica Europske Unije, s ciljem ostvarivanja tržišne pozicije najvećeg regionalnog igrača u sljedećih 3 do 5 godina u sektoru cijevi za infrastrukturne projekte. Uz pomoć sredstava fonda Prosperus FGS u prvoj godini nakon ulaganja ojačana je tržišna pozicija društva, proširen je prodajni asortiman, učinjen je jači iskorak na regionalna tržišta, nabavljena linija za proizvodnju PEHD OD korugiranih cijevi te je zaposleno 8 novih djelatnika (društvo u 2013. godini zapošljava 120 djelatnika).

5.4. Poslovni anđeli

CRANE (CRoatian Angel NETwork) - Hrvatska udruga poslovnih anđela (www.crane.hr) neprofitna je udruga koja od rujna 2008. godine spaja poduzetnike koji trebaju kapital za svoje poslovne pothvate (u pravilu početničke) i poslovne anđele⁵³ - uspješne poduzetnike i lidere korporacija koji stečeni novac žele oploditi ulaganjem u projekte u njihovoj početnoj fazi. Od 2008. do 2011. godine CRANE bilježi mali broj projekata (tablica 29), dok za 2012. godinu ne postoje podaci, što ukazuje na slabu razvijenost ovog oblika financiranja poslovnog pothvata u Hrvatskoj. U 2011. godini poslovni anđeli u Hrvatskoj, prema podacima Udruge CRANE, investirali su 2.634.100 kn u 5 projekata, što predstavlja povećanje ukupno investiranih sredstava za 1.502.600 kn u odnosu na 2010. godinu.

⁵² Izvor: Fond Prosperus FGS, 2013.

⁵³ Poslovni anđeli (engl. *business angels*) su ulagači koji poduzetnicima osiguravaju početni kapital potreban za realizaciju projekta (engl. *seed capital*), pomažu prenošenjem vlastitih poduzetničkih i menadžerskih iskustava, te davanjem praktičnih savjeta i uputa. To su najčešće pojedinci, ali je moguć i tzv. *syndication deal*, tj. udruživanje više ulagača koji zajednički ulažu sredstva. Postoje različiti modaliteti ulaganja poslovnih anđela, a najčešće se koristi tzv. *equity deal* gdje poslovni anđeli za svoj ulog dobivaju udio u vlasništvu tvrtke.

Tablica 29: CRANE Hrvatska udruga poslovnih anđela – investicije od 2008. do 2012. godine

	Broj projekata / investicija	Iznos (kn)	Prosječni iznos investicije (kn)
2008.	1	1.800 000	1.800.000
2009.	3	1.029 000	343.000
2010.	2	1.131 500	565.750
2011.	5	2.634.100	526.820
2012.	2	<i>podaci nisu dostupni</i>	
Ukupno	13	6.594.600	599.509

Izvor: CRANE, 2013.

Kao glavnu prepreku u širenju aktivnosti poslovnih anđela u Hrvatskoj udruga CRANE navodi nedovoljno razvijeno tržište kapitalnih fondova koji bi investirali u projekte u fazi izlaska uspješnih *start-up* projekata na inozemno tržište, nedostatak kvalitetnih projekata na tržištu, te slaba razina educiranosti poduzetnika⁵⁴, što potvrđuju i brojna međunarodna istraživanja (GEM i World Economic Forum).

5.5. Vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija

Vlada Republike Hrvatske implementira mjere - indirektno kroz poticanje investicija⁵⁵ i direktno kroz bespovratna sredstva (potpore) i kreditne programe - čiji je cilj poticanje razvoja sektora malih i srednjih poduzeća.

Bespovratne potpore Ministarstva poduzetništva i obrta

Vladine mjere provedene u 2012. godini dio su **Programa poticanja malog i srednjeg poduzetništva 2008.-2012** koje se provode na temelju godišnjih operativnih planova poticanja malog i srednjeg poduzetništva. Na temelju Poduzetničkog impulsa – plana poticanja poduzetništva i obrtništva za 2012. godinu, Ministarstvo poduzetništva i obrta odobrilo je potpore u visini od 165.595.421 kn, što je za 16,7% manje u odnosu na 2011. godinu kada je visina ukupno odobrenih potpora poduzetništvu i obrtništvu iznosila 198.848.066 kn, a za 34,7% manje u odnosu na 2010. godinu, kada je visina ukupno odobrenih potpora poduzetništvu i obrtu iznosila 253.564.217 kn.

54 „Poslovni anđeli traže razvijenije tržište kapitalnih fondova”, Lider, 20. srpnja 2012.

55 Zakon o poticanju investicija i unapređenju investicijskog okruženja u primjeni je od rujna 2012. godine, te njegovim stupanjem na snagu prestaje vrijediti Zakon o poticanju ulaganja. Cilj Zakona je *“poticanje gospodarskog rasta i ostvarenje gospodarske politike Republike Hrvatske, njezinog uključivanja u tokove međunarodne razmjene i jačanje investicijske i konkurentske sposobnosti hrvatskog poduzetništva”*... *“Na razini gospodarskih subjekata cilj i svrha poticanja investicija i poticanja unapređenja investicijskog okruženja je izgradnja međunarodno konkurentnog, transparentnog i atraktivnog sustava poticajnih mjera za investicije pravnih ili fizičkih osoba, obveznika poreza na dobit, koji obavljaju gospodarsku djelatnost u Republici Hrvatskoj”*... *“Poticajne mjere uređene ovim Zakonom odnose se na projekte investiranja i jačanja konkurentske sposobnosti u proizvodno-prerađivačkim aktivnostima, razvojno-inovacijskim aktivnostima, aktivnostima poslovne podrške i aktivnostima usluga visoke dodane vrijednosti.”*

Izvor: Zakon o poticanju investicija i unapređenju investicijskog okruženja, NN 112/12, 28/13.

U 2012. godini u okviru Poduzetničkog impulsa dodijeljeno je ukupno 2.437 potpora kroz sljedeće projekte (tablica 30): *Poduzetnički inkubatori, Cjeloživotno obrazovanje za obrtništvo, Franšizno poslovanje, Informatičke kompetencije, Jačanje međunarodne konkurentnosti, Majstorska škola, Mladi u poduzetništvu, Naukovanje za obrtnička zanimanja, Normizacija i znakovi kvalitete, Obrazovanje za poduzetništvo, Očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta, Opremanje praktikuma obrtničkih strukovnih škola, Poduzetnička zona – zone u funkciji, Poduzetništvo u kulturi, Razvoj i primjena inovacija, Socijalno poduzetništvo, Stipendije učenicima u obrtničkim zanimanjima, Žena poduzetnica, Gazele, Klaster, Nove tehnologije, Poduzetnik početnik, Pozicioniranjem na tržištu do uspjeha, Zadružno poduzetništvo, Razvojne agencije i poduzetnički centri, Tehnološki parkovi.*

Tablica 30: Dodijeljene potpore iz programa Poduzetnički impuls 2012., Ministarstvo poduzetništva i obrta

	Broj dodijeljenih potpora	Iznos dodijeljenih potpora (kn)
Poduzetnički inkubatori	6	1.310.885,00
Cjeloživotno obrazovanje za obrtništvo	1.088	2.959.894,70
Franšizno poslovanje	12	1.000.000,00
Informatičke kompetencije	50	1.500.000,00
Jačanje međunarodne konkurentnosti	96	17.940.519,63
Majstorska škola	6	1.200.000,00
Mladi u poduzetništvu	34	3.000.000,00
Naukovanje za obrtnička zanimanja	185	3.500.000,00
Normizacija i znakovi kvalitete	140	6.769.887,92
Obrazovanje za poduzetništvo	64	4.999.790,37
Obrazovanje za poduzetništvo – učenička zadruga	74	999.268,66
Očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta – očuvanje obrtničke tradicije	7	198.000,00
Očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta – tradicijski i umjetnički obrti	101	5.802.000,00
Opremanje praktikuma obrtničkih strukovnih škola	25	2.000.000,00
Poduzetnička zona – zone u funkciji	34	42.000.000,00
Poduzetništvo u kulturi	89	3.900.000,00
Razvoj i primjena inovacija – asocijacije inovatora	8	485.725,00
Razvoj i primjena inovacija – subjekti malog gospodarstva	50	9.692.070,72
Socijalno poduzetništvo	48	2.951.806,00
Stipendije učenicima u obrtničkim zanimanjima	25	1.297.800,00
Žena poduzetnica	58	7.995.814,00
Gazele	9	4.860.000,00
Klasteri – operativni	8	3.124.350,68
Klasteri – u osnivanju	2	567.740,00
Nove tehnologije	60	22.489.269,60
Poduzetnik početnik	32	2.737.200,00
Pozicioniranjem na tržištu do uspjeha	94	4.624.283,77
Zadružno poduzetništvo	13	2.000.000,00
Razvojne agencije i poduzetnički centri	14	2.914.790,00
Tehnološki parkovi	5	774.325,00
UKUPNO:	2.437	165.595.421,05

Izvor: Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2013.

U siječnju 2013. godine Ministarstvo poduzetništva i obrta donijelo je **Poduzetnički impuls 2013. - program poticanja poduzetništva i obrta**, kojim je sustav potpora raspoređen na sljedeća programska područja: Razvoj mikropoduzetništva i obrta, Jačanje poslovne konkurentnosti poduzetnika i obrtnika, Razvoj poduzetničke infrastrukture i poslovnog okruženja, i Obrazovanje za poduzetništvo i obrte te očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta. Prema Poduzetničkom impulsu za 2013. godinu, planirana je dodjela 186.915.305 kuna potpora od čega je polovica, u iznosu od 93.375.305 kuna, alocirana na projekte u okviru programskog područja Jačanje poslovne konkurentnosti poduzetnika i obrtnika.

Projekti iz Poduzetničkog impulsa 2013. u nekim dijelovima su izmijenjeni u odnosu na projekte provedene u okviru Poduzetničkog impulsa za 2012. godinu, a najznačajnije izmjene su u smanjivanju broja poticajnih projekata sa 24 iz 2012. godine na 4 programska područja s objedinjenim provedbenim aktivnostima, te povećanje iznosa pojedinačne potpore u 2013. godini.

Kreditne linije Ministarstva poduzetništva i obrta za razvoj malog gospodarstva na lokalnoj razini⁵⁶

U 2012. godini, Ministarstvo poduzetništva i obrta imalo je dvije kreditne linije kojima se jača razvoj malih i srednjih poduzeća na lokalnoj razini: „Lokalni projekti razvoja malog gospodarstva“ i „Lokalni projekti razvoja - mikrokreditiranje“.

„Lokalni projekti razvoja malog gospodarstva“ je kreditna linija za poticanje investicija kroz kredite u vrijednosti od 200.000 do 5.000.000 kn. Korisnici ovih kredita su obrti, mala i srednja poduzeća i zadruge, a krediti su namijenjeni isključivo za kupnju, izgradnju, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata, nabavu opreme, te modernizaciju poslovanja. U 2012. godini kroz kreditnu liniju „Lokalni projekti razvoja malog gospodarstva“ odobren je 131 kredit u ukupnom iznosu od 218.844.465 kn, što je za 17%, odnosno 43.461.297 kn, manje nego u 2011. godini.

„Lokalni projekti razvoja - mikrokreditiranje“ je kreditna linija namijenjena za obrte, mala i srednja poduzeća, zadruge i ustanove. Iznos kredita kreće se između 35.000,00 i 200.000,00 kn, sa rokom otplate do 5 godine i subvencioniranom kamatnom stopom između 6% i 9%. Namjena je kupnja, izgradnja, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata, nabava opreme i trajna obrtna sredstva. U 2012. godini u okviru ove kreditne linije odobren je 41 kredit, u ukupnom iznosu od 7.509.534 kuna, što je za 61%, odnosno 2.833.563 kn, više nego u 2011. godini.

Po ove dvije kreditne linije u 2012. godini isplaćeno je ukupno 30.705.920 kn subvencija.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR)

Financiranje MSP provodi se i kroz subvencionirane kreditne linije Hrvatske banke za obnovu i razvitak (HBOR). Ciljevi koje HBOR želi ostvariti kroz kreditne programe poticanja malih i srednjih poduzeća su: pokretanje poslovnih pothvata, jačanje konkurentske sposobnosti obrtnika, malih i srednjih poduzeća, ravnomjeran regionalni razvoj i otvaranje novih radnih mjesta. Programi kreditiranja provode se izravno i/ili putem poslovnih banaka, a uvjeti kreditiranja ovise o namjeni, vrsti i području ulaganja.

⁵⁶ Izvor: Ministarstvo poduzetništva i obrta, prosinac 2013.

U 2012. godini jedan od osnovnih ciljeva HBOR-a bio je povećati dostupnost kreditnih linija malim i srednjim poduzećima uz povoljnije kamatne stope, odnosno omogućiti poduzećima pokretanje novog investicijskog ciklusa, jačanje poduzetničkih kapaciteta, održavanje i poboljšanje likvidnosti te potaknuti pokretanje i razvoj malih i srednjih poduzeća. Tijekom 2012. godine poboljšani su i dotadašnji uvjeti kreditiranja malih i srednjih poduzeća na način da je smanjeno vlastito učešće kod poduzetnika početnika na 15%, dozvoljeni udio obrtnih sredstava u strukturi kredita povećan je na 30%, a uvedena je i mogućnost kreditiranja nematerijalne imovine.

S ciljem poticanja novog investicijskog ciklusa uveden je niz mjera tijekom 2012. godine: sniženje kamatnih stopa za jedan postotni bod u okviru 11 programa kreditiranja, kreditiranje bez valutne klauzule, te podjela rizika čime za mala i srednja poduzeća HBOR preuzima rizik do 40% ukupnog kredita uz jamstvo HAMAG INVEST-a dok poslovna banka preuzima 60% iznosa ukupnog kredita.

Tijekom 2012. godine mala i srednja poduzeća imala su na raspolaganju 24 kreditna programa koje je HBOR provodio izravno i putem poslovnih banaka. HBOR odobrava kredite za mala i srednja poduzeća za sljedeće programe: krediti za mala i srednja poduzeća na području od posebne državne skrbi i na otocima, krediti za poljoprivredu, krediti za pokretanje poslovnih pothvata i razvoj poduzetništva, krediti za turizam, krediti za financijsko restrukturiranje, krediti za izvoz, krediti za obrtna sredstva.

Tablica 31 prikazuje broj i ukupni iznos odobrenih kredita, te prosječni iznos kredita HBOR-a u 2011. i 2012. godini po pojedinim programima. Za kreditiranje malih i srednjih poduzeća u 2012. godini odobreno je 1.352 kredita u iznosu od 4.575.633.000 kuna, što je 27% više u odnosu na 2011. godinu (iako je broj odobrenih kredita povećan za 1,6%, što je dovelo do značajnog povećanja prosječne veličine odobrenih kredita). U 2011. godini prosječan iznos odobrenog kredita HBOR-a iznosio je 2.712.227 kn, a u 2012. godini 3.384.344 kn (povećanje od 25%).

Najveći rast odobrenih kredita malim i srednjim poduzećima ostvaren je po **programima za pokretanje i razvoj malih poduzeća („utemeljenje poduzetništva i razvoj poduzetništva“)** za koje je odobreno 72% više sredstava nego u 2011. godini, a po **programu kreditiranja poljoprivrede i ujednačenog razvoja („kreditni za MSP na području posebne državne skrbi i otocima i za poljoprivredu“)** zabilježeno je povećanje dodjeljenih sredstava od 60%.

Tablica 31: Pregled odobrenih kredita za mala i srednja poduzeća po programima kreditiranja HBOR-a u 2011. i 2012. godini

Programi kreditiranja HBOR-a	2011.			2012.		
	Broj odobrenih kredita	Ukupan iznos odobrenih sredstava (kn)	Prosječan iznos kredita (kn)	Broj odobrenih kredita	Ukupan iznos odobrenih sredstava (kn)	Prosječan iznos kredita (kn)
Kreditni za MSP na području posebne državne skrbi i otocima i za poljoprivredu	141	395.486.000	2.804.865	151	634.272.000	4.200.477
Kreditni za MSP za utemeljenje poduzetništva i razvoj poduzetništva	426	878.626.000	2.062.502	462	1.514.828.000	3.278.848
Kreditni za MSP za turizam	47	488.549.000	10.394.660	71	448.621.000	6.318.606
Kreditni za MSP za financijsko restrukturiranje	20	191.227.000	9.561.350	20	107.215.000	5.360.750
Kreditni za MSP za izvoz	187	815.367.000	4.360.251	150	630.173.000	4.201.153
Kreditni za MSP za obrotna sredstva	510	840.720.000	1.648.471	498	1.240.522.000	2.491.008
UKUPNO	1.331	3.609.974.000	2.712.227	1.352	4.575.633.000	3.384.344

Izvor: HBOR – Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2013.

Tijekom 2012. godine HBOR uvodi sljedeće programe kreditiranja:

Kreditiranje projekata kandidata IPA MSP darovnice

Ovaj program namijenjen je malim i srednjim poduzećima koji kandidiraju svoje projekte za dodjelu bespovratnih sredstava iz pretpristupnog fonda IPA, komponente III C „Potpora povećanju konkurentnosti MSP-a u RH“. Krediti se odobravaju na rok od 5 godina uz kamatu 2% godišnje.

Kreditiranje proizvodnje

Program je namijenjen hrvatskim izvozniciima i proizvođačima za kreditiranje obrtnih sredstava u proizvodnji, a sredstva kredita mogu se koristiti za podmirenje obveza prema dobavljačima, za troškove zaposlenih, režijske i ostale troškove. Krediti se po ovom programu odobravaju u kunama bez valutne klauzule, uz kamatnu stopu od 4% godišnje na rok do 1 godine uz mogućnost obnavljanja. Program se provodi putem poslovnih banaka.

Program razvoja gospodarstva

Cilj ovog programa je jačanje poduzetničkih kapaciteta, održavanje i poboljšanje likvidnosti u suradnji sa Vladom Republike Hrvatske, Hrvatskom narodnom bankom i poslovnim bankama. Program je prvenstveno namijenjen financiranju obrtnih sredstava za gospodarske subjekte s razvojnim potencijalom, a sredstva se mogu koristiti i u cilju jačanja konkurentnosti, postizanja, održavanja i poboljšanja likvidnosti, te održavanja i proširenja postojećeg poslovanja. Do kraja 2012. godine odobreno je 205 zahtjeva za kredit u ukupnom iznosu od 1,15 milijardi kuna, što uz sredstva poslovnih banaka, predstavlja iznos od 2,3 milijarde kuna koji je plasiran putem ovog programa⁵⁷.

Program kreditiranja nove proizvodnje

Program je namijenjen jačanju domaće proizvodnje, povećanju zaposlenosti i izvoza kroz ulaganje u nove proizvode i tehnologije, pribavljanje certifikata/potvrda za proizvode i usluge, te povezivanje hrvatskih poduzetnika.

Pored novih programa, poduzetnicima koji ulažu u podizanje razine energetske učinkovitosti omogućeno je korištenje sredstava Darovnice iz Programa Europske komisije. Darovnica namijenjena krajnjim korisnicima iznosi 15% iznosa kredita uloženog u podizanje razine energetske učinkovitosti.

Program kreditiranja projekata kandidata za program IPA

Cilj ovog programa je kreditiranje projekata koji nisu bili pokriveni postojećim kreditnim programima HBOR-a. Krediti se odobravaju uz poček do 3 godine i otplatu do 15 godina, te kamatnu stopu od 4% godišnje. Program je namijenjen financiranju prihvatljivih izdataka sukladno uvjetima iz Poziva za dostavu prijedloga projekta te za financiranje izdataka koji su dio određenog projekta, a koje nije moguće kandidirati za IPA program prema uvjetima iz Poziva. Korisnici kredita prema ovom programu mogu biti jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te društva u većinskom vlasništvu JLPS-a ili Republike Hrvatske te svi ostali koji zadovoljavaju uvjete IPA programa, kao što su primjerice udruge.

Hrvatsko kreditno osiguranje (HKO)

Hrvatsko kreditno osiguranje d.d. (HKO) je dioničko društvo u vlasništvu HBOR-a (od 2010. godine), specijalizirano za osiguranje kratkoročnih potraživanja (rokovi plaćanja do 180 dana, iznimno do jedne godine) nastalih temeljem prodaje roba i usluga među poslovnim subjektima. Svoja potraživanja mogu osigurati svi poslovni subjekti koji prodaju robu i usluge uz odgodu plaćanja, bez obzira na njihovu gospodarsku djelatnost i veličinu. Osiguranjem svojih potraživanja mala i srednja poduzeća mogu zaštititi likvidnost i imovinu, odnosno osigurati naplatu određenih poslova, sigurnije ulaziti u poslove s novim kupcima i smanjiti eventualne troškove dodatnih mjera za naplatu potraživanja.

57 Godišnje izvješće Grupe Hrvatska banka za obnovu i razvitak za 2012. godinu, Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2013., str. 15.

Prema godišnjem izvješću HBOR-a⁵⁸ za 2012. godinu, u 2012. godini HKO je u ponudi imalo dva osnovna proizvoda osiguranja: osiguranje izvoznih potraživanja i osiguranje domaćih potraživanja. HKO je 2012. godinu završilo s 35 zaključenih Ugovora o osiguranju, od čega se 31 Ugovor odnosi na osiguranje izvoznih potraživanja, a 4 Ugovora odnose se na osiguranje domaćih potraživanja. Ukupni volumen osiguranih poslova u 2012. godini iznosio je 2.444,0 milijuna kuna što predstavlja 2,32% ukupnog izvoza Republike Hrvatske. Ukupno zaračunata premija u 2012. godini iznosila je 7,7 milijuna kuna, što predstavlja porast od 14,8% u odnosu na 2011. godinu kada je iznosila 6,7 milijuna kuna. Neto zarađena premija u 2012. godini iznosila je 1,7 milijuna kuna (1,2 milijuna kuna u 2011. godini).

HKO je u 2012. godini isplatilo 6 šteta, a ukupni iznos isplata za osigurane slučajeve iznosio je 820,4 tisuća kuna. Štete su isplaćene za kupce u Mađarskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj.

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i investicije (HAMAG INVEST)

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i investicije (HAMAG INVEST) je nacionalna agencija čija je djelatnost usmjerena na razvoj malih i srednjih poduzeća. Najvažnije aktivnosti HAMAG INVEST-a su izdavanje jamstava za bankarske kredite, dodjela bespovratnih potpora, certificiranje konzultanata, sufinanciranje konzultantskih usluga, razvoj poduzetničke infrastrukture te privlačenje novih investicijskih projekata u sektore visoke dodane vrijednosti i izvozne orijentacije koji stvaraju nova radna mjesta i potiču ravnomjerni regionalni razvoj.

Odlukom Vlade Republike Hrvatske u 2012. godini povećan je jamstveni fond HAMAG INVEST-a s 1 milijarde na 2 milijarde kuna. Jamstveni programi usklađeni su s kreditnim linijama poslovnih banaka i HBOR-a, uvedena su jamstva za *leasing* i činidbena jamstva, značajno su poboljšani uvjeti financiranja inovacija, a povećani su i maksimalni iznosi jamstava po pojedinim programima. Također, uvodi se jamstvo na prvi poziv čime će jamstvo HAMAG INVEST-a postati snažniji instrument poticanja razvoja malih i srednjih poduzeća i privlačniji instrument osiguranja za banke.

Ovisno o programu, u 2012. godini maksimalni iznos jamstva koji izdaje HAMAG INVEST mogao je biti do 80% glavnice kredita, a maksimalni iznos kredita za koji se jamči je 15.000.000,00 kuna.

HAMAG INVEST je u 2012. godini zaprimio 359 zahtjeva za jamstvom što, uspoređujući sa 2011. godinom kada je zaprimljeno 145 zahtjeva predstavlja rast od 148%. Većina zaprimljenih zahtjeva za jamstvima odnosi se na programe „Likvidnost“ (povećanje sa 11% na 28%), „Rast“ (povećanje s 13% na 27%) i „Novi poduzetnici“ (povećanje sa 12% na 21%). Udio poljoprivrede smanjen je s 29% u 2011. godini na 15% ukupno zaprimljenih zahtjeva za jamstvom u 2012. godini.

U 2012. godini HAMAG INVEST je odobrio 243 jamstva, što predstavlja rast od 117% u odnosu na 2011. godinu kada je odobreno 112 jamstava. Iznos odobrenih jamstava povećao se za 104% (sa 154.264.185 kn u 2011. godini na 315.000.000 kn u 2012. godini), a iznos investicija povećao se za 87% (sa 494.269.086 kn u 2011. godini na 924.000.000 kn u 2012. godini) (tablica 32).

58 Godišnje izvješće Grupe Hrvatska banka za obnovu i razvitak za 2012. godinu, Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2013., str. 40.

Tablica 32: Statistika izdanih jamstava HAMAG INVEST-a i iznos investicija pokrivenih jamstvima u 2011. i 2012. godini

	2011.	2012.
Broj odobrenih jamstava	112	243
Iznos odobrenih jamstava (kn)	154.264.185	315.000.000
Iznos investicija (kn)	494.269.086	924.000.000

Izvor: HAMAG – Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, 2012.; HAMAG INVEST, Godišnje izvješće 2012., str. 8

Najvažniji uvjeti za izdavanje jamstva su: u cijelosti zatvorena financijska konstrukcija projekta, likvidnost projekta tijekom čitavog vremena trajanja projekta, nepostojanje duga prema državi, ekonomska opravdanost ulaganja te stručne i poduzetničke sposobnosti investitora.

Poslovno-inovacijska agencija Republike Hrvatske (BICRO)

BICRO je poslovna inovacijska agencija čiji cilj je podupiranje tehnoloških inovacija u gospodarstvu i znanstvenim ustanovama radi jačanja globalne konkurentnosti hrvatskog gospodarstva. Svojim programima BICRO želi potaknuti privatni i javni sektor na ulaganje u istraživanje i razvoj:

- **POC** program predsmernog kapitala za projekte koji su na razini ideje odnosno koncepta, prototipa i zaštite intelektualnog vlasništva;
- **RAZUM** program sjemenskog kapitala koji je namijenjen razvoju ideje do proizvoda;
- **IRCRO** program koji potiče mala i srednja poduzeća na suradnju sa znanstveno-istraživačkim institucijama;
- **EUREKA** program koji je europska inicijativa za financiranje tržišno orijentiranih projekata različitih tehnoloških područja.

U sklopu ova 4 programa BICRO je u 2012. godini održao 15 edukativnih radionica na kojima je sudjelovalo 870 sudionika. Glavni cilj edukativnih radionica bio je razmjena znanja, iskustava i umrežavanje, te ostvarivanje istraživačke i poslovne suradnje sudionika / poduzeća nakon sudjelovanja na edukativnim radionicama. U 2012. godini kroz programe BICROa financirano je ukupno 47 projekata u iznosu od 19.738.519,10 kn. Prosječni iznos pojedinačne potpore iznosio je 419.968,49 kn (tablica 33).

Tablica 33: Projekti financirani po programima BICRO-a u 2012. godini

Program	Broj projekata	Iznos dodijeljenih potpora (kn)	Prosječni iznos potpore (kn)
POC	41	10.234.026,00	249.610,39
IRCRO	2	1.800.000,00	900.000,00
RAZUM	2	5.943.244,00	2.970.622,00
EUREKA	2	1.761.249,10	880.624,55
Ukupno:	47	19.738.519,10	419.968,49

Izvor: Poslovno-inovacijska agencija Republike Hrvatske – BICRO, 2013.

6. Edukacija za poduzetništvo

Poduzetnička kompetencija predstavlja jednu od osam ključnih životnih kompetencija⁵⁹, koje su važan preduvjet za osobno ispunjenje i razvoj pojedinca, ulogu aktivnog građanina u društvu, socijalnu inkluziju i zapošljivost.

Učenje o poduzetništvu i za poduzetništvo predstavlja važan aspekt obrazovnih programa u zemljama članicama EU. Hrvatska je 2010. godine usvojila **Strategiju učenja za poduzetništvo 2010. – 2014.** čiji su ciljevi⁶⁰ *senzibilizirati javnost o poduzetništvu, razviti pozitivan stav prema cjeloživotnom učenju za poduzetništvo, te uvesti učenje i osposobljavanje za poduzetništvo kao ključne kompetencije u sve oblike, vrste i razine formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja i učenja*. U Strategiji se navode razlozi učenja za poduzetništvo, prijedlog provedbe programa učenja za poduzetništvo u obrazovni sustav kao i očekivani rezultati razvoja obrazovanja za poduzetništvo.

Akcijski plan provođenja strategije za razdoblje od 2010. do 2014. godine podrazumijeva provođenje sljedećih mjera⁶¹:

- razvoj pozitivnog stava i senzibilizacija javnosti o poduzetništvu;
- povećanje interesa za osposobljavanje za poduzetništvo;
- uvođenje poduzetničkog učenja i osposobljavanja u sve razvojne politike i programe;
- uvođenje poduzetništva kao jednu od ključnih kompetencija u sve obrazovne kurikulume;
- povećanje kapaciteta odgojno-obrazovnih institucija za uvođenje obrazovanja za poduzetništvo;
- povećanje kompetencija odgajatelja, nastavnika i trenera za obrazovanje za poduzetništvo;
- jačanje suradnje i umrežavanje obrazovnih institucija, znanstveno-istraživačkih i gospodarskih subjekata na programima poduzetništva;
- razvoj dodatnih programa i sadržaja profesionalne poduzetničke kompetencije u formalnim i neformalnim oblicima obrazovanja i poučavanja;
- razvoj poduzetničkih kompetencija kod svih zaposlenika;
- povećanje broja uspješnih malih poduzeća osnovanih radi uočavanja poslovne prilike.

U okviru provođenja Strategije učenja za poduzetništvo na godišnjoj razini organiziraju se Međunarodne konferencije o učenju za poduzetništvo ICEL, s ciljem doprinosa prihvaćanju poduzetništva kao odgojno-obrazovne, socijalne i ekonomske vrijednosti⁶².

Rezultati GEM istraživanja za 2012. godinu ukazuju na porast ocjene o percepciji kvalitete obrazovanja za poduzetništvo na primarnoj i sekundarnoj razini obrazovanja u odnosu na 2011. godinu (sa 1,88 u 2011. godini na 1,95 u 2012. godini), ali Hrvatska i dalje ostaje ispod prosjeka zemalja uključenih u GEM istraživanje. Percepcija o kvaliteti obrazovanja za poduzetništvo na

59 Ostale kompetencije su: sposobnost komunikacije na materinjem jeziku, sposobnost komunikacije na stranom jeziku, razumijevanje i korištenje znanja iz matematike, znanosti i tehnologije, sposobnost korištenja digitalne tehnologije, sposobnost učenja, socijalne i civilne vještine u multikulturalnom okruženju i sposobnost kulturnog ophođenja. Izvor: Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework, European Communities, 2007.

60 Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014., Vlada Republike Hrvatske – Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, 2010., str. 8.

61 Strategija učenja za poduzetništvo, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Zagreb, 2010.

62 Organizator 3. konferencije ICEL 2013 pod nazivom „Kreativnost + obrazovanje + financiranje = poduzetnički miks“ je Visoka škola za ekonomiju, upravljanje i poduzetništvo Nikola Šubić Zrinski. Prva ICEL konferencija održana je 2011. godine u Zagrebu, a druga 2012. godine u Novom Sadu. Izvor: <http://www.icelconf.eu/>.

tercijarnoj razini obrazovanja je viša od ocjena za obrazovne programe fokusirane na razvoj poduzetničkih kompetencija na primarnoj i sekundarnoj razini obrazovanja, ali je također niža od prosjeka GEM zemalja, i pokazuje pad u 2012. godini u odnosu na 2011. godinu (tablica 34).

Tablica 34: Percepcija kvalitete obrazovanja koje pruža potporu razvoju malih i srednjih poduzeća u 2011. i 2012. godini (ocjene u rasponu od 1 do 5)

	Ocjena 5 pokazuje:	2011.		2012.	
		Prosjek	Hrvatska	Prosjek	Hrvatska
Obrazovanje i trening – (primarna i sekundarna razina obrazovanja)	Primarna i sekundarna razina obrazovanja potiče kreativnost, samostalnost, proaktivnost; pruža informacije o tržišnim principima i stavlja naglasak na poduzetništvo	2,03	1,88	2,05	1,95
Obrazovanje i trening (tercijarna razina obrazovanja)	Postoji dovoljno sveučilišnih kolegija o poduzetništvu, poslovna edukacija je na svjetskoj razini; stručno, profesionalno i kontinuirano obrazovanje pruža dobru pripremu za samozapošljavanje	2,81	2,73	2,80	2,65

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013 (2012)

U osnovnoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj poduzetništvo nije prepoznato kao znanje i vještina za ostvarivanje kompetencije inicijativnosti, te se samo sporadično spominje u nastavnom programu i promovira ovisno o sklonostima i znanju nastavnika i/ili ravnatelja škole.

U srednjoškolskom obrazovanju poduzetništvo je prepoznato kao skup znanja i vještina samo u stručnim školama kao obavezan predmet u kurikulumu ekonomskih srednjih škola. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta je 2003. godine počelo sustavno poticati širenje ideje vježbeničke tvrtke, pristupanjem projektu ECO NET⁶³. Cilj projekta je jačanje i širenje nastavnoga koncepta vježbeničke tvrtke u Hrvatskoj kroz stručno usavršavanje nastavnika i nastavnica sa četiri pilot škole.⁶⁴ U Hrvatskoj se rad u vježbeničkoj tvrtki proširio u okviru nastavnoga predmeta Strukovne vježbe i predstavlja, uglavnom, izborni predmet. Kako bi poslovne aktivnosti vježbeničkih tvrtki što vjernije preslikavale stvarnost, 2007. godine osnovan je Središnji ured vježbeničkih tvrtki (SUVT). SUVT posluje u okviru Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (www.asoo.hr) i vodi registar svih vježbeničkih tvrtki u Hrvatskoj.

63 Projekt ECO NET (www.econet-see.com) zajednički su proveli Vlada Republike Hrvatske (preko Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, odnosno Agencije za strukovno obrazovanje) i Vlada Republike Austrije. Vladu Republike Austrije u ovom projektu zastupali su: Ministarstvo nastave, umjetnosti i kulture, udruga KulturKontakt Austrija i Austrijska agencija za međunarodnu suradnju – ADA.

64 U pilot projektu sudjelovale su sljedeće škole: Prva ekonomska škola Zagreb, Druga ekonomska škola Zagreb, Ekonomska škola Velika Gorica i Ekonomska i birotehnička škola Bjelovar. Ciljna skupina pojedinih stručnih skupova su, osim nastavnica i nastavnika iz ove četiri pilot škole, bili i nastavnici dvadesetak ostalih hrvatskih škola. Daljnje širenje znanja i iskustava Agencija za strukovno obrazovanje osigurava organizacijom i provedbom stručnog usavršavanja nastavnika/ca iz ekonomskih i trgovačkih škola koje uvode nastavni predmet Strukovne vježbe (u dijelu nastavnoga plana i programa imaju sadržaj vježbeničke tvrtke). Vježbeničke tvrtke postoje u gotovo svim europskim državama, dok ih na svijetu ih ima oko sedam tisuća. Poslovni kontakti hrvatskih vježbeničkih tvrtki sežu od Austrije preko Rumunjske pa sve do SAD-a. Izvor: «Vježbenička tvrtka – vrata u svijet poduzetništva, priručnik za nastavnike», Agencija za strukovno obrazovanje, Zagreb, 2009., str. 8.

U travnju 2013. godine u Čakovcu u organizaciji Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Ekonomske i trgovačke škole Čakovec i Državnog povjerenstva za provedbu natjecanja Mladi poduzetnik i državne smotre - sajma vježbeničkih tvrtki organiziran je sajam vježbeničkih tvrtki na kojem je sudjelovalo 12 vježbeničkih tvrtki uz vodstvo 12 mentora iz svih strukovnih škola u Republici Hrvatskoj⁶⁵. U listopadu 2013. godine u Ogulinu je održan Međunarodni izložbeni forum mladih vježbeničkih tvrtki u organizaciji Gimnazije Bernardina Frankopana, u sklopu Comenius multilateralnog projekta „Budi poduzetan, zdrav i kreativan“⁶⁶ čiji je cilj razmjena iskustava i razmišljanja, te ukazivanje na prednosti suradnje i zajedničkog nastupa na tržištu. Program „Budi poduzetan, zdrav i kreativan“ posebno je namijenjen nastavnicima i učenicima strukovnih škola koje poučavaju gospodarstvo, poduzetništvo, turizam i prehranu, a svaka škola uključena u projekt radi na pojedinom proizvodu u sklopu vježbeničke tvrtke.

Prvi programi o poduzetništvu na tercijarnoj razini obrazovanja pokrenuti su 2000. godine na Ekonomskom fakultetu u Osijeku Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, na poslijediplomskoj razini⁶⁷ (www.ices.hr) i Veleučilištu VERN u Zagrebu (www.vern.hr). Tablica 35 daje popis sveučilišta u Hrvatskoj na kojima su prisutni programi iz poduzetništva na preddiplomskoj, diplomskoj i/ili poslijediplomskoj razini studija. Tablica 36 prikazuje popis veleučilišta u Hrvatskoj na kojima su prisutni programi iz poduzetništva, a tablica 37 popis visokih škola na kojima su prisutni programi iz poduzetništva.

65 Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, www.asoo.hr.

66 Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, www.asoo.hr.

67 Poslijediplomski studij Poduzetništvo pokrenut je 2000. godine na Ekonomskom fakultetu u Osijeku uz financijsku podršku Open Society Institute New York.

Tablica 35: Popis sveučilišta u Hrvatskoj s programima iz poduzetništva na preddiplomskoj, diplomskoj i/ili poslijediplomskoj razini studija

Sveučilište/ fakultet	Javno / privatno	Preddiplomski studij	Diplomski studij	Poslijediplomski studij	
				Specijalistički	Doktorski
Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku – Ekonomski fakultet u Osijeku	Javno	Poduzetništvo	Poduzetništvo	Poduzetništvo	Poduzetništvo i inovativnost ⁶⁸
Sveučilište u Zagrebu - Ekonomski fakultet	Javno	Poduzetništvo (Bjelovar) *** Ekonomika poduzetništva ⁶⁹ (Varaždin)	-	Strateško poduzetništvo *** Poduzetništvo i poduzetnički menadžment	-
Sveučilište u Splitu ⁷⁰ - Ekonomski fakultet	Javno	Menadžment malog poduzeća (Split, Opuzen)	-	-	-
Sveučilište u Rijeci - Ekonomski fakultet	Javno	-	Poduzetništvo	-	-
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Odjel za ekonomiju i turi- zam „Dr. Mijo Mirković	Javno	Menadžment i poduzetništvo	Menadžment i poduzetništvo	-	-

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, 2013., web stranice sveučilišta u Hrvatskoj, studeni 2013.

68 Međunarodni interdisciplinarni doktorski program Poduzetništvo i inovativnost pokrenut je 2010. godine kao prvi doktorski studij iz poduzetništva. Program je nastao kao rezultat Tempus projekta financiranog od strane EU, a u njegovom razvoju i izvođenju pored osječkog sveučilišta sudjeluju sveučilišta: University of Turku iz Finske, Univerza v Mariboru iz Slovenije, Universitaet Klagenfurt iz Austrije i Durham University iz Velike Britanije

69 Program se izvodi u suradnji s Fakultetom organizacije i informatike u Varaždinu, Sveučilišta u Zagrebu.

70 Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu u sklopu programa cjeloživotnog obrazovanja organizira sljedeće seminare: Financijsko poslovanje poduzetnika i obrtnika, Osnove poduzetništva, Razvoj poduzetništva i Upravljanje poduzetničkim projektima pomoću računala.

Tablica 36: Popis veleučilišta u Hrvatskoj s programima iz poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija

Veleučilište	Javno / privatno	Studij
Veleučilište VERN	Privatno	Preddiplomski studij Ekonomija poduzetništva (Zagreb) *** Specijalistički diplomski studij Poduzetnički menadžment (Zagreb)
Veleučilište Rijeka	Javno	Stručni preddiplomski studij Poduzetništvo (Rijeka, Pula, Pazin) *** Specijalistički diplomski stručni studij Poduzetništvo (Rijeka)
Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću	Javno	Ekonomika poduzetništva (Gospić)
Veleučilište Marko Marulić Knin	Javno	Trgovinsko poslovanje s poduzetništvom (Knin)

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, 2013.; web stranice veleučilišta u Hrvatskoj, studeni 2013.

Tablica 37: Popis visokih škola u Hrvatskoj s programima iz poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija

Visoka škola	Javno / privatno	Studij
Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici	Javno	Preddiplomski studij Poduzetništvo (Virovitica)
Visoka škola za ekonomiju, poduzetništvo i upravljanje Nikola Šubić Zrinski	Privatno	Stručni studij Ekonomija poduzetništva (Zagreb) *** Specijalistički studij Management malih i srednjih poduzeća (Zagreb)

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, 2013.; web stranice visokih škola u Hrvatskoj, studeni 2013.

Globalni tjedan poduzetništva (GEW)⁷¹

Globalni tjedan poduzetništva najveće je svjetsko okupljanje inovatora i kreatora radnih mjesta koji novim idejama pokreću nove poslove i gospodarski rast. GEW obuhvaća 140 zemlje sa 24.000 partnerske institucije koje su do sada organizirale više od 125.000 aktivnosti u koje je izravno uključeno više od 20 milijuna sudionika širom svijeta.

U Hrvatskoj se GEW obilježava od 2008. godine. Do 2013. godine organizirana je 21 aktivnost kroz 20 partnerskih institucija od kojih su najaktivnije obrazovne institucije – Ekonomski fakultet u Osijeku (4 aktivnosti u 2013. godini), Veleučilište VERN' (4 aktivnosti u 2013. godini), Visoka poslovna škola PAR Rijeka (2 aktivnosti u 2013. godini), te Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta (1 aktivnost u 2013.godini).

Izvan sustava formalnog obrazovanja postoji velik broj institucija koje nude obrazovanje za poduzetnike početnike i / ili već pokrenuta poduzeća, kao što su centri za poduzetništvo, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska udruga poslodavaca i privatna poduzeća aktivna u sektoru obrazovanja odraslih osoba. U okviru Poduzetničkog impulsa za 2012. godinu, Ministarstvo poduzetništva i obrta odobrilo je za obrazovanje za poduzetništvo i obrtništvo 1.518 potpora u iznosu od 18.463.394 kn kroz slijedeće projekte: Obrazovanje za poduzetništvo, Majstorska škola, Opremanje praktikuma obrtničkih strukovnih škola, Stipendije učenicima u obrtničkim zanimanjima, Informatičke kompetencije obrtnika, Naukovanje za obrtnička zanimanja, Cjeloživotno obrazovanje za obrtništvo. U 2013. godini, resorno ministarstvo planira kroz Poduzetnički impuls za obrazovanje za poduzetništvo i obrtništvo izdvojiti oko 16 milijuna kuna, što je oko 13% manje u odnosu na 2012. godinu.

⁷¹ Izvor: www.hr.unleashingideas.org

Edukativne potrebe malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Regionalni centar za razvoj poduzetničkih kompetencija za zemlje jugoistočne Europe – SEECEL izradio je publikaciju „Analiza potreba osposobljavanja malih i srednjih poduzeća“⁷² koja identificira potrebe za obrazovanjem i osposobljavanjem u sektoru malih i srednjih poduzeća. Analiza je provedena u svih 9 zemalja u kojima SEECEL djeluje, a anketiranje u Hrvatskoj obuhvatilo je ukupno 500 malih i srednjih poduzeća (od 8.236 kojima je upit poslan) koja posluju duže od tri godine, odnosno nisu u start-up fazi poslovanja.

Analizom edukativnih potreba malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj utvrđeno je da su glavni razlozi dosadašnje organizacije dodatnih edukativnih aktivnosti povećanje kvalitete usluge ili proizvoda, unapređenje vještina zaposlenika, te nadogradnja znanja u području novih tehnologija. Najčešće i najkorisnije edukacije prema navedenoj analizi su iz područja računovodstva, financijskog upravljanja, upravljanja proizvodnjom i razvoja proizvoda, dok su najmanje zastupljene edukacije iz područja prava intelektualnog vlasništva i upravljanja inovacijama. Najčešći izvori financiranja edukativnih aktivnosti u poduzećima u Hrvatskoj su upravo sama poduzeća (82% od ukupnog broja ispitanih poduzeća). Većina poduzeća nema svoje godišnje planove i proračune za ulaganja u trening i edukaciju. Vladine subvencije za edukaciju jako rijetko se koriste, odnosno 85% poduzeća ih uopće ne koristi, dok 12% ne zna da takav oblik financiranja uopće postoji. Najčešći oblici informiranja o postojećim edukativnim programima su mediji i usmeni prijenos s osobe na osobu (37%).

Edukativne teme za vlasnike i managere poduzeća kojima će se u budućnosti davati više pozornosti su: organizacija i menadžment, vođenje i motiviranje, upravljanje informacijama i prezentacijske vještine. Najvažnija područja edukacije zaposlenika su: poboljšanje usluga orijentiranih prema kupcima, upravljanje informacijama, rješavanje problema i sukoba, te usmena i pismena komunikacija na stranim jezicima.

Jedan od problema koji je ova analiza identificirala, a potvrđuju ga i brojna druga istraživanja, je loša suradnja između institucija koje pružaju edukativne usluge i gospodarstva. Od ukupnog broja anketiranih poduzeća 25% koristi edukativne usluge resornih komora u Hrvatskoj, 24% koristi usluge privatnih servisa i konzultantskih kompanija, 18% koristi usluge privatnih konzultanata, 15% usluge vladinih organizacija, a najmanji broj njih, odnosno 14%, koristi usluge sveučilišta, što ukazuje na izuzetno lošu suradnju sveučilišta i gospodarstva u području edukacije.

72 „Training Needs Analysis for SMEs“, Regionalni centar za razvoj poduzetničkih kompetencija za zemlje jugoistočne Europe (SEECEL), 2013.

7. Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama

Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama važan je faktor razvoja poduzetničke aktivnosti. GEM istraživanje u Hrvatskoj ukazuje na stagnaciju ocjene o percepciji kvalitete profesionalne infrastrukturne podrške za razvoj sektora malih i srednjih poduzeća u 2012., u odnosu na 2011. godinu, te lošiju ocjenu komercijalne i profesionalne infrastrukture u Hrvatskoj u odnosu na ostale zemlje koje sudjeluju u GEM istraživanju (tablica 38).

Tablica 38: Percepcija o kvaliteti komercijalne i profesionalne infrastrukture za podršku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u 2011. i 2012. godini – ocjene od 1 do 5

	Ocjena 5 pokazuje:	2011.		2012.	
		Prosjek	Hrvatska	Prosjek	Hrvatska
Komercijalna i profesionalna infrastruktura	Postoje konzultantske, profesionalne pravne i računovodstvene usluge; poduzeća si ih mogu priuštiti; visoke su kvalitete	3,02	2,84	3,02	2,78

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2013 (2012)

Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj osiguran je kroz poduzetničke potporne institucije⁷³ (regionalne razvojne agencije, centri za poduzetništvo, poslovni inkubatori, poslovne zone). Uz prisutnost institucionalne profesionalne infrastrukture u koju su uložena značajna javna i privatna sredstva, potrebno je više raditi na razvoju i kvaliteti usluga koje odgovaraju potrebama razvoja konkurentnih poduzetničkih pothvata.

⁷³ Virtualna mapa poduzetničkih potpornih institucija u Hrvatskoj nalazi se na www.cepor.hr

Nedostajuća karika – sustav savjetodavne podrške obiteljskim poduzećima u Hrvatskoj⁷⁴

Obiteljska poduzeća predstavljaju važan dio svakog gospodarstva, naročito u razvijenim zemljama gdje se mnogo pažnje i istraživanja posvećuje upravo obiteljskim poduzećima. Prema definiciji Europske unije, obiteljsko poduzeće je poduzeće u kojem većinu prava odlučivanja ima osnivač ili osoba koja je kupila poduzeće i najbliži srodnici, u upravljanje poduzećem uključena je najmanje jedna osoba iz obitelji, te, u slučaju dioničkih društava, osnivač/vlasnik dijela poduzeća sa srođnicima i nasljednicima posjeduje najmanje 25% prava odlučivanja.

Pojam obiteljskog poduzeća u Hrvatskoj nije službeno definiran što onemogućuje identifikaciju, praćenje razvoja niti projekciju utjecaja obiteljskih poduzeća na gospodarstvo Hrvatske. Trenutna statistička praćenja ekonomske djelatnosti u Hrvatskoj (Državni zavod za statistiku, FINA) ne omogućuju razlikovanje obiteljskih poduzeća od drugih pravnih oblika ekonomskog djelovanja. Postojeći zakonodavni okvir koji regulira poslovne subjekte, također, ne sadrži definiciju obiteljskog poduzeća. U javnim raspravama obiteljsko poduzeće predstavlja poduzeće koje je u vlasništvu obitelji, osigurava radno mjesto i prihode za članove obitelji. Pretpostavlja se da 50% zaposlenih u Hrvatskoj radi u obiteljskim poduzećima, da su većina mikro i malih poduzeća u Hrvatskoj obiteljska, te da su u vlasništvu prve generacije poduzetnika koja u isto vrijeme i upravlja poduzećem.

Jedan od glavnih problema obiteljskih poduzeća je pitanje prenošenja vlasništva i upravljanja nad poduzećem, koje zbog povezanosti ovih dviju funkcija u ulozi osnivača obiteljskog poduzeća predstavlja njihovu specifičnost. Kompleksnost ovog procesa dodatno je pojačana činjenicom da većina vlasnika obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj nema osobno iskustvo nasljeđivanja poduzeća od prethodnih generacija.

S ciljem promocije obiteljskih poduzeća poslovni magazin Lider, u suradnji s CEPOR-om i Hrvatskom udrugom poslodavaca kao organizacijskim partnerima, od 2009. godine organizira godišnje konferencije o obiteljskim poduzećima. U ožujku 2013. godine održana je konferencija pod nazivom „Kako održati obiteljski biznis“ na kojoj je sudjelovalo više od 120 sudionika. U listopadu 2012. godine CEPOR je organizirao okrugli stol na temu „Generacijski transfer u obiteljskim poduzećima u Hrvatskoj“, a u studenom 2013. godine Forum obiteljskih poduzeća u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i poslovnim magazinom Lider. Jedan od zaključaka i konferencije i okruglog stola i Foruma je nedostajuća savjetodavna podrška obiteljskim poduzećima u Hrvatskoj koja nije dio ponude savjetodavnih usluga koje pružaju poduzetničke potporne institucije u Hrvatskoj. Naime, kriteriji za dodjelu bespovratnih sredstava resornog ministarstva usmjeravaju poduzetničke potporne institucije na implementaciju istih programa čime se destimulira profiliranje institucija u skladu s misijom i potrebama lokalnog okruženja u kojem pojedina institucija djeluje, a same institucije stavljene su u poziciju međusobnog konkuriranja, a ne suradnje⁷⁵. Jasnije profiliranje u skladu s misijom institucije i fokusiranost za unapređenje

74 "Razvoj i održivost obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj", CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2012., www.cepor.hr

75 Lauc, B.: „Tržište usluga za poticanje poduzetništva u Hrvatskoj“ (magistarski rad), Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, Poslijediplomski studij Poduzetništvo, Osijek, 2004., str.53.

kvalitete usluga te prepoznavanje potreba malih i srednjih poduzeća u okruženju u kojem djeluju potaknulo bi poduzetničke potporne institucije na izgradnju zdravih temelja za međusobnu suradnju, te utjecaj na povećanje kapaciteta, raznovrsnosti i kvalitete ponude na tržištu profesionalnih usluga za razvoj malih i srednjih poduzeća.

S ciljem poticanja razvoja segmenta tržišta savjetodavnih usluga namijenjenih obiteljskim poduzećima, CEPOR pokreće Institut za obiteljska poduzeća čiji cilj je kreiranje i koordinacija infrastrukturne podrške za razvoj i održivost obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj.

Najvažnije institucije usmjerene na podršku razvoja malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj su:

Hrvatska gospodarska komora (HGK) - Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj

U sklopu HGK od ožujka 2012. godine djeluje Centar za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj čiji je cilj poticati stvaranje povoljnije poduzetničke klime, razvoj gospodarstva i poduzetništva, novog zapošljavanja i oživljavanje područja posebne državne skrbi. Aktivnosti Centra usmjerene su na poduzetnike početnike, inovativne tvrtke, klustere i žene poduzetnice.

U organizaciji Centra za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj u 2012. i 2013. godini 324 inovatora sudjelovalo je na 11 međunarodnih i 5 domaćih sajmova na kojima je predstavljeno preko 1000 inovacija, a hrvatski inovatori su osvojili ukupno 352 nagrade. U svrhu pronalaska novih poslovnih partnera i komercijalizacije inovacija na novim tržištima, organizirane su i tri "Inovacijske misije" u Moskvi, Londonu i Briselu.

U 2012. i 2013. godini Centra za poduzetništvo, inovacije i tehnološki razvoj održao je brojne edukacije i seminare namjenjene malim i srednjim poduzećima, s naglaskom na poduzetnike početnike, rast i razvoj, izvoznike te marketing. U okviru Centra djeluju Zajednica za inventivni rad i Zajednica klastera, koja zastupa interese 67 klastera. U 2012. godini publicirana je dvojezična brošura Zajednice klastera koja sadrži informacije o 35 hrvatskih klastera s ciljem promocije klastera na inozemnim i domaćim sajmovima.

Hrvatska obrtnička komora (HOK)

Djelatnosti HOKa su: promicanje obrta i obrtništva, zastupanje interesa obrtnika pred državnim tijelima u oblikovanju gospodarskog sustava, davanje mišljenja i prijedloga državnim tijelima kod donošenja zakona u području obrtništva, osnivanje povjerenstava za polaganje pomoćničkih i majstorskih ispita, pružanje pomoći obrtnicima prilikom osnivanja i poslovanja obrta te obavljanje drugih zadataka određenih zakonom i statutom HOKa. Dodatna aktivnost HOKa je i organizacija, sufinanciranje i poticanje nastupa obrtnika na sajmovima u zemlji i inozemstvu. Nastup članova HOKa na sajmovima sufinanciran je u visini od 30%-50%, a za lokalne sajmove HOK dodjeljuje pomoć organizatorima. U 2012. godini HOK je sufinancirao nastup 253 obrtnika na 11 međunarodnih sajmova.

Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) – Udruga malih i srednjih poduzetnika

Udruga malih i srednjih poduzetnika Hrvatske udruge poslodavaca sudjeluje u izradi zakonske regulative, provođenju aktivnosti i projekata s ciljem promicanja interesa malih i srednjih poduzeća. Tijekom 2012. godine Udruga je sudjelovala u izradi regulative na području radnog zakonodavstva, planova i politika zapošljavanja, Zakona o poticanju malog gospodarstva, Strategiji razvoja poduzetništva do 2020. godine, Nacionalnoj strategiji inovacija, Aktu o malom gospodarstvu EU, Zakonu o javnoj nabavi, suzbijanju sive ekonomije, te poreznim zakonima. Ostale aktivnosti Udruge uključuju sudjelovanje na međunarodnim konferencijama, okruglim stolovima i forumima na temu malih i srednjih poduzeća, pripremanje *business to business* događaja, poslovnih susreta poduzetnika (u 2012. godini za Sloveniju, Moldaviju i Beograd), te pružanju informativne i logističke podrške poduzećima koja sudjeluju na *business to business* događajima.

Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva CEPOR

CEPOR je *think-tank* koji se bavi problematikom malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, te svojim aktivnostima doprinosi razvoju poduzetničke kulture i stimulativnog institucionalnog i regulatornog okvira za poduzetničko djelovanje. CEPOR provodi neovisna istraživanja vezana uz politiku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, priprema preporuke vladinim institucijama radi izgradnje zakonodavnog i institucionalnog kapaciteta za dizajniranje i implementaciju djelotvornih i nediskriminirajućih politika razvoja, odnosno razvija *policy* instrumente i strateške dokumente usmjerene na problematiku MSP-a i poduzetništva.

U 2012. godini CEPOR je proveo te objavio rezultate GEM istraživanja za Hrvatsku u publikaciji „Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? Rezultati GEM Hrvatska od 2002-2011“, analizu stanja sektora malih i srednjih poduzeća u 2011. godini u publikaciji „Izviješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2012“, te *policy* osvrtu na temu *Razvoj i održivost obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj* i *Pravni aspekti nasljeđivanja obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj*. Kroz organizaciju 10 edukativnih radionica i 2 okrugla stola namijenjenih poduzetnicima, predstavnicima poduzetničkih potpornih institucija i institucija zaduženih za provedbu, praćenje i vrednovanje politike prema MSP-ima, CEPOR je u 2012. godini inicirao teme kao što su sadašnjost i budućnost malih i srednjih poduzeća u izdavačkoj djelatnosti, franšizno poslovanje, generacijski transfer u obiteljskim poduzećima te razvoj efektivnih politika i programa za razvoj MSP.

Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD)

Small Business Support Team (SBS)

Europska banka za obnovu i razvoj kroz Tim podrške malim poduzećima (*Small Business Support team* – SBS) pomaže poduzećima u pristupu stručnim poslovnim informacijama i savjetodavnim uslugama koje im mogu pomoći pri ostvarivanju rasta, izvoza i povećanju zaposlenosti, s posebnim naglaskom na povećanje kapaciteta za konkuriranje na tržištu Europske unije i područja ženskog poduzetništva i energetske učinkovitosti. Od početka rada u Hrvatskoj od 1999. godine, SBS tim dodijelio je više od 5 milijuna EUR donorskih sredstava, te je radio sa gotovo 600 poduzeća. U razdoblju od 2011. do 2013. godine klijenti SBS-a ostvarili su sljedeće rezultate: povećanje prometa u prosjeku za 7% (51% poduzeća), značajni porast zapošljavanja (ukupno 342 nova radna mjesta), te osiguravanje pristupa vanjskim izvorima financiranja potrebnim za rast poduzeća (30% poduzeća).

Poduzetnički centri

Poduzetnički centri čine dio poduzetničke infrastrukture u okviru koje se pružaju savjetodavne i edukativne usluge: informacije o mogućnostima pokretanja poslovnog pothvata i poticajnim mjerama, savjeti za vođenje poslovanja, pomoć u pripremi poslovnih planova, umrežavanje malih i srednjih poduzeća i dr. Poduzetnički centri bave se organizacijom seminara i drugih oblika dodatnog obrazovanja te surađuju s lokalnom i područnom upravom na provedbi razvojnih projekata. Centri djeluju kao dijelovi županijskih/gradskih uprava, kao nezavisne tvrtke ili kao udruge, odnosno nevladine organizacije, a financiraju se iz lokalnih proračuna, donacija međunarodnih organizacija, projekata Europske unije, potpora Ministarstva poduzetništva i obrta i vlastitih izvora financiranja. Tijekom godina djelovanja neki od poduzetničkih centara razvili su se u regionalne razvojne agencije.⁷⁶ Trenutno u Hrvatskoj ima preko 50 poduzetničkih centara⁷⁷.

Poduzetnički inkubatori

Poduzetnički inkubatori okupljaju poduzetnike koji tek počinju poslovati ili su u fazi rasta i razvoja i nemaju vlastiti prostor. Inkubatori omogućuju poduzetnicima korištenje poslovnog prostora po vrlo povoljnim uvjetima (bez naknade ili uz smanjenu najamninu) ograničen broj godina (oko 3 godine). Osim poslovnog prostora, korisnicima su na raspolaganju poslovna infrastruktura te intelektualne i poslovne usluge u razdoblju inkubacije nakon čega se osamostaljuju i prepuštaju mjesto drugom poduzeću. Cilj poduzetničkih inkubatora je generiranje novih malih tvrtki, povećanje broja tvrtki koje opstaju na tržištu, smanjenje vjerojatnosti propasti *start-up* tvrtki, pružanje poslovne, tehničke, obrazovne i druge usluge klijentima inkubatora i malim i srednjim poduzećima. U Hrvatskoj djeluje oko 30 inkubatora⁷⁸. Inkubatori se kao i poduzetnički centri financiraju iz lokalnih proračuna, donacija međunarodnih organizacija, projekata Europske unije, sredstava Ministarstva poduzetništva i obrta i prodaje svojih usluga.

Poduzetnički inkubator BIOS – primjer dobre prakse poduzetničkih inkubatora

Primjer dobre prakse poduzetničkih inkubatora je Poduzetnički inkubator BIOS (www.inkubator.hr) Grada Osijeka koji poduzetnicima početnicima osigurava najam prostora po subvencioniranim cijenama, izlaganje na sajmovima u zemlji i inozemstvu, administrativne usluge, pomoć pri pronalaženju financijskih sredstava, pristup savjetodavnim uslugama i edukaciji, prijenos znanja i tehnologije, razvoju poslovnih vještina, umrežavanju poduzetnika, predstavljanju na portalima, i dr. Poduzetnički inkubator BIOS ima 34 tvrtke stanara koje zapošljavaju 206 djelatnika, a koji su smješteni u dvije poslovne zgrade inkubatora čija izgradnja je financirana projektima EU.

76 Npr. Regionalna razvojna agencija REDEA nastala je iz Međimurskog poduzetničkog centra Čakovec.

77 CEPOR, Mapa institucionalne podrške razvoja poduzetništva – Poduzetnički centri, www.cepor.hr

78 CEPOR, Mapa institucionalne podrške razvoja poduzetništva – Poduzetnički inkubatori, www.cepor.hr

Poslovni i tehnološki parkovi

Poslovni parkovi predstavljaju registrirane pravne osobe koje na određenom području osiguravaju fizički prostor, zemljište i resurse za smještaj malih, srednjih i velikih poduzeća na komercijalnoj osnovi. Poslovni parkovi u Hrvatskoj su: Poslovni park Bjelovar, Poslovni park Karlovac i Poslovni park Zagreb.

Tehnološki parkovi povezuju stručnjake i poduzetnike koji žele ostvariti svoje gospodarske ciljeve temeljene na novim tehnologijama. Tehnološki parkovi naglasak pridaju razvoju i znanstveno - istraživačkim aktivnostima. Osnivaju se uglavnom u blizini visokoobrazovnih institucija i istraživačkih centara odnosno značajnih gospodarsko - tehnoloških sustava te im je cilj privući vrhunske stručnjake i mlade talente. Tehnološki parkovi⁷⁹ u Hrvatskoj su: Tehnološki park Čakovec, Tehnološki park Varaždin, Tehnološki park Zagreb, Tehnološki park Kutina, Znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci, Tehnološki park BISC Nova Gradiška i Tehnološki park Vinkovci.

Znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci (Step Ri) – primjer dobre prakse tehnoloških parkova

Primjer dobre prakse tehnoloških parkova u Hrvatskoj je Znanstveno-tehnološki park Sveučilišta u Rijeci – Step Ri (www.step.uniri.hr). Glavne aktivnosti Parka usmjerene su na poticanje poduzetništva temeljenog na znanju i novim tehnologijama kroz subvencionirane uredske i laboratorijske prostore, pružanje edukacije s aktualnim i primjenjivim poduzetničkim znanjima, pružanje poslovnog savjetovanja vezanog uz istraživanje i razvoj, inovacije i podršku prilikom izlaska na tržište, uspostavljanje i unapređenje suradnje znanstvene i poslovne zajednice, stvaranje prilika za internacionalizaciju poslovanja i izlazak na nova tržišta, pružanje usluga za inozemne tvrtke i njihove istraživačke i razvojne jedinice, te stvaranje centra znanja za inovacije. Od 2010. do 2013. godine Park je organizirao 55 edukacija na kojima je sudjelovalo 1.245 polaznika.

Poduzetničke zone

Poduzetničke zone potiču razvoj malih i srednjih poduzeća osiguravanjem olakšica poduzetnicima pri gradnji poslovnog prostora na infrastrukturno potpuno opremljenom zemljištu. Razvojem poduzetničkih zona na razini jedinica lokalne i regionalne uprave želi se poticati ravnomjeran razvoj i povećanje zaposlenosti. U Hrvatskoj djeluje oko 370 poduzetničkih zona⁸⁰.

79 CEPOR, Mapa institucionalne podrške razvoja poduzetništva – Tehnološki parkovi, www.cepor.hr

80 CEPOR, Mapa institucionalne podrške razvoja poduzetništva – Poduzetničke zone, www.cepor.hr

Poduzetničke zone grada Virovitice – primjer dobre prakse poduzetničkih zona

Primjer dobre prakse poduzetničkih zona u Hrvatskoj su Poduzetničke zone grada Virovitice⁸¹ čija izgradnja je započela 2008. godine. U 2013. godini na području grada Virovitice djeluju 4 poduzetničke zone od planiranih 8, u kojima je ukupno 55 poduzeća i 832 zaposlene osobe. Grad Virovitica usvojio je Program olakšica i poticaja razvoja gospodarstva grada Virovitice, kojim se osiguravaju brojne pomoći i olakšice investitorima koji će svoje investicije razvijati na području grada. Glavne olakšice i poticaji ulaganja u Poduzetničke zone grada Virovitice su: mogućnost kupovine zemljišta po 1kn/m² za proizvodne djelatnosti, oslobođanje plaćanja komunalnog doprinosa za proizvodne djelatnosti koje zapošljavaju veći broj osoba te za nove tvrtke kroz prve dvije godine poslovanja, i pomoć u dobivanju dozvola potrebnih za izgradnju gospodarskih projekata na području grada Virovitice.

Razvojne agencije

Uloga razvojnih agencija je poticanje razvoja malih i srednjih poduzeća kroz pružanje financijske podrške, provođenje edukacija, razvijanje poduzetničke infrastrukture, informiranje i savjetovanje poduzetnika, pružanje usluga potencijalnim stranim investitorima te provedbu međuregionalnih i međunarodnih projekata usmjerenih na stvaranje povoljne poduzetničke klime. U Hrvatskoj djeluju 33 razvojne agencije od kojih su neke regionalne⁸².

REDEA – primjer dobre prakse regionalnih razvojnih agencija

*Primjer dobre prakse regionalnih razvojnih agencija je **Regionalna razvoja agencija Međimurje – REDEA** (www.redea.hr). Glavni cilj REDEA-e je pružanje podrške procesima održivog razvoja u Međimurju kroz: pripremu strateških dokumenata (razvojne strategije i planovi, sektorske analize); savjetovanje i izradu investicijskih studija i poslovnih planova za poduzetnike i poljoprivredu; davanje potpora programima ministarstava i županije; promicanje ulaganja; pripremu, implementaciju i administraciju projekata financiranih iz EU; te kroz edukacije za poduzetnike, jedinice lokalne i regionalne samouprave i udruge. REDEA je od svog osnivanja 2004. godine do 2013. godine ukupno realizirala 42 projekta u kojima je bila nositelj ili partner, u ukupnoj vrijednosti od 15 milijuna EUR. U 2013. godini u fazi implementacije je 6 projekata, u ukupnom iznosu od 1,5 milijuna EUR.*

81 Izvor: www.virovitica.hr/gospodarski-pregled-virovitice/poduzetnicke-zone-u-virovitici/

82 CEPOR, Mapa institucionalne podrške razvoja poduzetništva – Razvojne agencije, www.cepor.hr

Europska poduzetnička mreža - European Enterprise Network (EEN)

Cilj Europske poduzetničke mreže (www.een.hr) je osigurati potporu i savjetodavne usluge poduzetnicima u Europi i omogućiti iskorištavanje mogućnosti koje pruža EU i jedinstveno europsko tržište. Hrvatska je postala članica EEN-a 2010. godine. Usluge EEN-a su kreirane za mala i srednja poduzeća, ali su dostupne i većim poslovnim subjektima, istraživačkim centrima te europskim sveučilištima. EEN sastavljena je od gotovo 600 partnerskih organizacija i institucija (komore, agencije, instituti i dr.), pruža kontakte i poveznice u 49 zemalja i 83 konzorcija, te povezuje preko 4.000 eksperata iz područja poduzetništva, inovacija i transfera tehnologije. Mrežu EEN-a u Hrvatskoj čine regionalni partneri u Osijeku (Tehnologijsko razvojni centar – Tera Tehnopolis), Rijeci (Znanstveno-tehnologijski park Sveučilišta u Rijeci – STeP Ri), Splitu (Ured za transfer tehnologije), Varaždinu (Tehnološki park) i Zagrebu (Hrvatska gospodarska komora, BICRO i Hrvatski institut za tehnologiju).

Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture⁸³

*Na inicijativu Ministarstva poduzetništva i obrta u srpnju 2013. godine Sabor je donio **Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture** s ciljem poticanja gospodarskog rasta planiranjem i pravodobnom izgradnjom poduzetničke infrastrukture koja je u funkciji ravnomjernog regionalnog razvoja Republike Hrvatske, bržeg rasta poduzetništva i povećanja investicija i zaposlenosti unutar područja na kojem se poduzetnička infrastruktura planira, odnosno gradi.*

Ovim Zakonom određuju se poduzetničke infrastrukture, vrste i kategorizacija poduzetničkih zona i poduzetničkih potpornih institucija; uspostavlja se Jedinствeni registar poduzetničke infrastrukture, odnosno izgrađuje se sistematizirana baza podataka o poduzetničkim zonama i poduzetničkim potpornim institucijama u Ministarstvu poduzetništva i obrta; te se uređuju sustavi potpora, odnosno preduvjeti i kriteriji odobravanja potpora za unapređenje poslovnih aktivnosti poduzetničkih zona i poduzetničkih potpornih institucija.

Zakon definira poduzetničke zone prema trima osnovnim kriterijima:

I. Prema veličini ukupne površine poduzetničke zone

- 1. mikro zone – veličine ukupne površine do 10 ha*
- 2. male zone – veličine ukupne površine od 10 do 50 ha*
- 3. srednje zone – veličine ukupne površine od 50 do 100 ha*
- 4. velike zone – veličine ukupne površine veće od 100 ha.*

II. Prema tipu aktivnosti koje se obavljaju unutar poduzetničke zone

- 1. proizvodno – prerađivačke zone u kojima pretežiti broj korisnika zone obavlja proizvodno-prerađivačke poduzetničke aktivnosti, odnosno u kojima je pretežiti dio raspoložive površine zone angažiran za takve aktivnosti;*
- 2. logističko – distribucijske zone u kojima pretežiti broj korisnika zone obavlja logističko-distribucijske aktivnosti (distributivni centri, veletrgovina, skladištenje i transport, logističko servisni centri i dr.), odnosno u kojima je pretežiti dio raspoložive površine zone angažiran za takve aktivnosti;*

⁸³ Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture, NN 93/13, 114/13.

3. uslužno mještovite zone u kojima pretežiti broj korisnika zone obavlja uslužne aktivnosti, servisne aktivnosti, aktivnosti poslovne podrške i druge poduzetničke aktivnosti, odnosno u kojima je pretežiti dio raspoložive površine zone angažiran za takve aktivnosti.

III. Prema intenzitetu aktivacije raspoložive površine poduzetničke zone

1. neaktivne poduzetničke zone – u kojima stupanj aktivacije (popunjenost aktivnim poduzetnicima) raspoložive površine zone iznosi 0% (0 ha aktivirane površine poduzetničke zone), nakon isteka prve godine od osnivanja poduzetničke zone;
2. zone u inicijalnoj aktivaciji – u kojima stupanj aktivacije zone iznosi < 33% raspoložive površine zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone;
3. srednje aktivne zone – u kojima stupanj aktivacije zone iznosi od 33% < 66% raspoložive površine zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone;
4. potpuno aktivne zone – u kojima stupanj aktivacije zone iznosi $\geq 66\%$ raspoložive površine zone, izraženo u hektarima površine poduzetničke zone.

Zakon definira poduzetničke potporne institucije prema sljedećim kriterijima:

1. **Razvojne agencije** – osnovna djelatnost razvojnih agencija je operativno provođenje mjera za razvoj gospodarstva i poduzetništva na lokalnoj i nacionalnoj razini, poticanje i privlačenje investicija te iniciranje i realizacija projekata poticanja gospodarskog razvitka i poduzetništva. Pojam razvojnih agencija podrazumijeva lokalne razvojne agencije, županijske razvojne agencije i razvojne agencije određene djelatnosti;
2. **Poduzetnički centri** – osnovna djelatnost poduzetničkih centara je operativno provođenje mjera za razvoj i poticanje poduzetništva na lokalnom i/ili širem području. Poduzetnički centri predstavljaju središta stručne i edukativne pomoći poduzetnicima, a s ciljem razvoja poduzetništva u sredinama u kojima su osnovani;
3. **Poslovni inkubatori** – osnovna djelatnost poslovnih inkubatora je pružanje stručne, tehničke i edukativne pomoći poduzetnicima u ranoj fazi razvoja poduzetničkih projekata. Pojam poslovnih inkubatora podrazumijeva poduzetničke inkubatore i inkubatore za nove tehnologije;
4. **Poduzetnički akceleratori** – osnovna djelatnost poduzetničkih akceleratora je pružanje usluga podrške poduzetnicima u postinkubacijskoj fazi, odnosno u fazi razvoja i širenja poslovanja na domaćem i stranom tržištu;
5. **Poslovni parkovi** – registrirane pravne osobe s fizičkim prostorima, zemljištem i resursima za smještaj malih, srednjih i velikih poduzetnika na komercijalnoj osnovi s posebnim fokusom na privlačenje domaćih i inozemnih investicija;
6. **Znanstveno-tehnološki parkovi** – trgovačka društva čiji je glavni cilj osnivanja komercijalizacija rezultata znanstvenih istraživanja, te poticanje suradnje znanstvenika i gospodarstvenika;
7. **Centri kompetencije** – specijalizirani poslovni subjekti koji provode istraživačke projekte razvojnog ili proizvodnog karaktera i razvijaju kompetencije u pojedinim područjima te s kojim drugi poslovni subjekti mogu ugovoriti usluge istraživanja i razvoja u svrhu jačanja pojedinih industrijskih grana.

8. Utjecaj pristupanja Europskoj uniji na sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju donosi velike i bitne promjene za hrvatsko gospodarstvo, a koje se direktno odražavaju i na sektor malih i srednjih poduzeća. U sklopu projekta Europske unije „Poboljšanje administrativne učinkovitosti na nacionalnoj razini⁸⁴“, u razdoblju od veljače do lipnja 2012. godine provedena je studija⁸⁵ čiji je cilj procjena učinaka pristupanja Europskoj uniji na sektor malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj.

U tablici 39 prikazane su ključne promjene u sektoru malih i srednjih poduzeća koje identificira Studija, nastale kao posljedica pristupanja Europskoj uniji, koje se prepoznaju u području poslovne regulative, investicijskom i poslovnom okruženju, tržišnim uvjetima te području podrške sektoru malih i srednjih poduzeća.

Tablica 39: Promjene u sektoru malih i srednjih poduzeća kao posljedica pristupanja Europskoj uniji

Promjene u području poslovne regulative	<ul style="list-style-type: none"> - Promjene u trgovinskim sporazumima i carinama; - Ukidanje carina s EU, istupanje Hrvatske iz CEFTA sporazuma (poskupljenje izvoza hrvatskih proizvoda u zemlje članice CEFTA-e); - Ukidanje nulte stope PDV-a na neke proizvode; - Nužnost ispunjavanja ekoloških i tehničkih standarda EU kao preduvjet plasmana hrvatskih proizvoda na tržište EU; - Usklađivanje javne nabave s ciljem povećanja mogućnosti sudjelovanja MSP.
Promjene u poslovnoj / investicijskoj klimi	<ul style="list-style-type: none"> - Promjene u politici i praksi izdavanja građevinskih dozvola, poreza, licenci; utjecaj na disciplinu plaćanja, zakonske postupke, promociju i zaštitu investicija i dr.; - Veća makro-ekonomska i politička stabilnost.
Promjene u podršci malim i srednjim poduzećima	<ul style="list-style-type: none"> - Povećanje raspoloživosti sredstava EU.
Promjene u tržišnim uvjetima	<ul style="list-style-type: none"> - Lakši pristup tržištima država EU; - Veća dostupnost hrvatskog tržišta tvrtkama iz EU; - Manja privlačnost tržišta zemalja CEFTA-e za hrvatske izvoznike zbog povećavanja carina; - Poboljšan pristup financiranju radi povećanja raspoloživih sredstava iz fondova EU u Hrvatskoj; - Povećanje izravnih stranih ulaganja; - Povećanje izvoznih aktivnosti; - Unapređenje pristupa učenju i inovacijama kroz intenzivniju suradnju s razvijenijim inozemnim poduzećima.

Izvor: prilagođeno na osnovi rezultata studije „Procjena učinaka pristupanja Europskoj uniji na malo i srednje poduzetništvo u Republici Hrvatskoj“, EU projekt Poboljšanje administrativne učinkovitosti na nacionalnoj razini, Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2012.

84 Projekt je financiran sredstvima EU, IPA IIIC Regionalna konkurentnost 2007.-2011. Više informacija o projektu dostupno je na internet stranici Ministarstva poduzetništva i obrta, www.minpo.hr.

85 Provođenje studije uključivalo je pregled sekundarnih izvora relevantnih informacija (istraživanja, studije, razgovori s dionicima), telefonske konzultacije s predstavnicima 60 malih i srednjih poduzeća, te 24 studije slučajja malih i srednjih poduzeća.

Evaluacija stvarnih učinaka, te usporedba s promjenama koje je identificirala studija „Procjena učinaka pristupanja Europskoj uniji na malo i srednje poduzetništvo u Republici Hrvatskoj“ moguća je tek s određenim vremenskim odmakom, te će biti praćena kroz buduća godišnja izvješća o stanju sektora MSP u pripremi CEPORA.

Pristup financijskim sredstvima iz fondova Europske unije

Jedna od najvažnijih promjena u sektoru malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj nakon pristupanja Eurposkoj uniji **očituje se u povećanju raspoloživosti sredstava iz fondova Europske unije.**

Do ulaska u Europsku uniju, Hrvatskoj su bila na raspolaganju sredstva iz Instrumenta pretpristupne pomoći IPA u razdoblju od 2007. do 2013. godine. Financijska vrijednost programa IPA za Republiku Hrvatsku u tom razdoblju iznosi 997,6 milijuna EUR⁸⁶, a raspoređena je u sljedeće programe: pomoć u tranziciji i jačanje institucija, prekogranična suradnja, regionalni razvoj, razvoj ljudskih potencijala i ruralni razvoj. Sredstva koja su bila na raspolaganju za 2012. godinu čine 16% od ukupnih sredstava iz Instrumenata pretpristupne pomoći IPA-e za razdoblje od 7 godina (2007.-2013. godine), odnosno 155,59 milijuna EUR. U 2013. godini ta se sredstva smanjuju za 40% u odnosu na 2012. godinu, i iznose 93,5 milijuna EUR, što je 9% od ukupnih sredstava dodijeljenih u periodu od 2007. do 2013. godine (tablica 40).

Tablica 40: Financijska raspodjela raspoloživih IPA sredstava prema programima, za razdoblje od 2007. do 2013. godine, u milijunima EUR

Komponente IPA programa	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Pomoć u tranziciji i jačanje institucija	49,61	45,37	45,60	39,48	39,96	39,97	17,44
Prekogranična suradnja	9,69	14,73	15,90	15,60	15,87	16,44	9,75
Regionalni razvoj	45,05	47,60	49,70	56,80	58,20	57,45	30,09
Razvoj ljudskih potencijala	11,38	12,70	14,20	15,70	16,00	15,90	8,55
Ruralni razvoj	25,50	25,60	25,80	26,00	26,50	25,82	27,70
Ukupno	141,23	146,00	151,20	153,58	156,53	155,58	93,52

Izvor: Strukturni investicijski fondovi, 2013.

Ukupna stopa ugovaranja sredstava iz Instrumenata pretpristupne pomoći IPA-e (u odnosu na raspoloživa sredstva prikazana u tablici 40) za 2012. godinu iznose 41,1%, što je porast od 157,4 milijuna EUR u odnosu na 2011. godinu. Ukupna iskorištenost tih sredstava krajem prosinca 2012. godine iznosi 23,9%, što je porast od 111,5 milijuna EUR u odnosu na prethodnu godinu (tablica 41).

86 Izvor: <http://www.strukturnifondovi.hr/ipa2007-2013>, preuzeto: 04.12.2013.

Tablica 41: Financijski pregled pristupnog IPA programa 2007.-2013. za Republiku Hrvatsku

	31.12.2011.	31.12.2012.
Ukupan IPA iznos (alokacija) za razdoblje od 2007.-2013., mil. EUR	997,6	
Dodijeljena sredstva, kumulativ, mil. EUR	631,5	693,7
Dodijeljena sredstva, godišnji porast, mil. EUR	214,6	62,2
Ugovorena sredstva, kumulativ, mil. EUR	252,7	410,1
Ugovorena sredstva, porast u odnosu na prethodnu godinu, mil. EUR	128,6	157,4
Stopa ugovaranja ukupnog IPA iznosa (alokacije)	25,3%	41,1%
Stopa ugovaranja dodijeljenih sredstava	40,0%	59,1%
Ukupno plaćeno krajnim korisnicima, kumulativ, mil. EUR	127,0	238,5
Ukupno plaćeno, porast u odnosu na prethodnu godinu, mil. EUR	71,6	111,5
Stopa iskorištenosti	12,7%	23,9%

Izvor: Hrvatska gospodarska komora „Alokacije i iskorištenost fondova EU“, 2013.

Hrvatskoj je odobren i Operativni program „Regionalna konkurentnost“ za pomoć u programskom razdoblju 2007.-2013, čiji su prioriteti razvoj i unapređenje regionalne infrastrukture i jačanje atraktivnosti regija, jačanje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, te tehnička pomoć. U sklopu ovog programa, bespovratna sredstva namjenjena su, između ostalog, i regionalnim i lokalnim jedinicima, malim i srednjim poduzećima, te akademskoj i istraživačkoj zajednici.

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, dostupna sredstva iz strukturnih i Kohezijskih fondova za financijsko razdoblje 2014.-2020. iznosit će oko 8 milijardi EUR⁸⁷. Programski dokumenti izrađivat će se po principu partnerstva, a uključuju se sve relevantne institucije kako bi se obuhvatile i identificirale potrebe i razvojni prioriteti Republike Hrvatske. Fondovi će biti podijeljeni u 7 tematskih ciljeva, a Ministarstvo poduzetništva i obrta je nositelj tematskog cilja namijenjenog sektoru malih i srednjih poduzeća - Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, poljoprivrednog sektora te sektora ribarstva i akvakulture.

⁸⁷ Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, www.strukturnifondovi.hr.

Zaključak

Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2013. prikazuje stanje sektora malih i srednjih poduzeća u 2012. godini. Potreba ovakvog godišnjeg izvješća argumentirana je mnoštvom fragmentiranih informacija o malim i srednjim poduzećima, koje otežavaju cjelovitost uvida u problematiku i tendencije razvoja tog važnog sektora gospodarstva. Slični prikazi stanja u malim i srednjim poduzećima publicirani su i u drugim zemljama, npr. Sloveniji⁸⁸, Bugarskoj⁸⁹, te na razini cijele Europske unije⁹⁰. Izmjenama i dopunama Zakona o poticanju razvoja malog gospodarstva iz svibnja 2012. godine uvažena je preporuka Europske unije iz 2003. godine te je kategorizacija veličine poduzetnika u ovom Zakonu usklađena s kriterijima koje primjenjuje Europska unija. Na taj način omogućena je kvalitetnija analiza i usporedba sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj i zemljama Europske unije, te bolje iskorištavanje mehanizama potpora namijenjenih malim i srednjim poduzećima kroz programe Europske unije.

Analizirajući rezultate i preporuke domaćih i međunarodnih istraživanja čiji su rezultati prezentirani i komentirani u ovom Izvešću, mogu se identificirati sljedeći zaključci:

Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Uloga malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu Hrvatske je izuzetno značajna, zbog njihovog doprinosa ukupno ostvarenom prihodu, izvoznim aktivnostima zemlje i zapošljavanju. U 2012. godini udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom prihodu je 51%, što predstavlja povećanje od 0,8 postotnih bodova u odnosu na 2011. godinu. U 2012. godini ukupan prihod ostvaren izvozom hrvatskih poduzeća raste za 1,04% u odnosu na 2011. godinu, zahvaljujući porastu izvoza srednjih poduzeća (rast od 2,1 postotna boda u odnosu na 2011. godinu). Također, u 2012. godini u odnosu na 2011. godinu evidentan je porast zaposlenosti u sektoru malih poduzeća (5,3%), dok je pad zaposlenosti zabilježen u srednjim (6,2%) i velikim poduzećima (4,8%).

U 2012. godini zabilježen je porast broja poslovnih subjekata, ali je struktura gospodarstva s obzirom na veličinu poduzeća doživjela tek neznatne promjene. Najveći porast u 2012. godini u odnosu na 2011. bio je u kategoriji malih poduzeća (6,8%), zatim u kategoriji srednjih poduzeća (1,3%), dok je u kategoriji velikih poduzeća zabilježen pad od 3,1%.

Poticanje razvoja ženskog poduzetništva

Rezultati GEM istraživanja ukazuju na postojanje značajnih prepreka za razvoj ženskog poduzetništva u Hrvatskoj te potrebu za širim spektrom *policy* instrumenata i programa kojima će se omogućiti ulazak većeg broja žena u poduzetničke aktivnosti. Iako postoje programi čiji je cilj poticanje poduzetničke aktivnosti žena, ona je još uvijek značajno manja od aktivnosti muške populacije (u 2012. godini prema GEM istraživanju TEA indeks za žene je 2,42 puta manji od TEA indeksa za muškarce).

88 Sirec, K., Rebernik, M. (eds): „Razvojni potencijali slovenskega podjetništva – Slovenski podjetniški observatorij 2011/2012“, Univerza v Mariboru, Ekonomska – poslovna fakulteta, 2012.

89 Annual Report on SMEs in Bulgaria 2008 – Annual Report on the Condition and Development of Small and Medium-sized Enterprises in Bulgaria, Economic Policy Directorate & Center for Economic Development & Agency Economica, 2008.

90 Annual Report on European SMEs 2012/2013, European Commission, 2013.

CEPOR - Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva je u 2009. godini izradio Strategiju razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2010.-2013., a trenutno je u pripremi studije za izradu Strategije razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2014.-2020. koja će uključiti evaluaciju realiziranih aktivnosti.

Institucionalni i zakonodavni okvir

Regulatorno okruženje u Hrvatskoj ne može se ocijeniti povoljnim za razvoj malih i srednjih poduzeća. Međunarodna izvješća iz godine u godinu ukazuju na iste prepreke, a kao glavnu ističu kompleksnost regulatornih procedura u pokretanju i provođenju poduzetničkih aktivnosti, što rezultira preprekama za poduzetnike, ali i skupom državnim infrastrukturom. Identificirane prepreke se negativno odražavaju i u razini koruptivnog ponašanja, koja je gotovo nepromijenjena u zadnjih nekoliko godina. Vlada bi, u skladu s *Think Small First* principom koji je usvojila Europska unija, trebala provoditi redovitu evaluaciju efekata zakonodavnog okvira na okruženje u kojem mala i srednja poduzeća posluju, naročito prilikom uvođenja novih zakonskih regulativa.

U 2012. godini je i dalje evidentna velika uključenost Ministarstva poduzetništva i obrta u operativne programe iako bi te aktivnosti trebale biti transferirane na implementacijske agencije i institucije (kao što su Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i investicije – HAMAG INVEST, Hrvatska banka za obnovu i razvitak - HBOR, Poslovno-inovacijska agencija Republike hrvatske – BICRO). U Hrvatskoj postoji nekoliko organizacija čija bi uloga u razvoju politika vezanih uz sektor malih i srednjih poduzeća trebala biti vidljivija i naglašenija: Hrvatska udruga poslodavaca, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora i CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva.

Pristup financijskim sredstvima

Pristup malih i srednjih poduzeća financijskim sredstvima je ograničen imajući u vidu vrstu novca potrebnog za različite faze razvoja poduzetničkog pothvata. Na financijskom tržištu dominiraju bankarski krediti, dok nedostaju financijski izvori za financiranje rizičnijih faza poduzetničkog pothvata (kao što je početna faza i faza brzog rasta). Fondovi rizičnog kapitala i poslovni anđeli još uvijek nisu prepoznati u Hrvatskoj kao važan izvor financiranja malih i srednjih poduzeća.

Uključivanje Vlade u osiguranje pristupa financijskim sredstvima malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj karakterizira: (1) nemogućnost evaluacije učinkovitosti programa financiranja zbog nepostojanja detaljnih povratnih informacija o doprinosu postojećih programa kreditiranja kreiranju novih radnih mjesta, zadržavanju radnih mjesta ili pokretanju novih poduzetničkih pothvata; (2) netransparentnost učinkovitosti programa financiranja namijenjenih malim i srednjim poduzećima koja provode pojedina ministarstva; (3) operativno uključivanje Ministarstva poduzetništva i obrta u provođenje programa financiranja što predstavlja distrakciju Ministarstva od njegove primarne uloge – fokusa na *policy* i regulatorni aspekt sektora malih i srednjih poduzeća.

Edukacija za poduzetništvo

Poduzetničko obrazovanje nedovoljno je zastupljeno na svim formalnim razinama obrazovanja. Na primarnoj razini i dalje nije prepoznato kao znanje i vještina potrebna za postizanje poduzetničke kompetencije – takvi sadržaji minimalno su zastupljeni u nastavnim programima. U srednjoškolskom obrazovanju poduzetništvo je prepoznato kao skup znanja i vještina samo u stručnim školama te je uvedeno kao obavezan predmet u nastavnim programima ekonomskih srednjih škola. U sustavu visokog obrazovanja, poduzetništvo je prisutno na barem jednoj razini studija na pet hrvatskih sveučilišta, te na 4 veleučilišta i 2 visoke škole.

Neformalno obrazovanje za poduzetništvo provode većinom poduzetničke potporne institucije i uglavnom je fokusirano na teme koje kroz projekt Obrazovanje za poduzetništvo sugerira i sufinancira Ministarstvo poduzetništva i obrta.

Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama

Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama malim i srednjim poduzećima omogućen je kroz mrežu poduzetničkih potpornih institucija - regionalnih razvojnih agencija, centara za poduzetništvo, poslovnih inkubatora, poslovnih zona. Kako bi se unaprijedio pristup informacijama i savjetodavnim uslugama, a Vladina podrška još bolje formulirala, potrebno je napraviti detaljnu analizu efekata implementiranih programa i potreba sektora malih i srednjih poduzeća.

Utjecaj pristupanja Europskoj uniji na sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju donosi velike i bitne promjene za sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj koje se prepoznaju u području poslovne regulative, investicijskom i poslovnom okruženju, podršci malim i srednjim poduzećima, te uvjetima na tržištima tih poduzeća. Opstanak i razvoj hrvatskih malih i srednjih poduzeća na jedinstvenom tržištu Europske unije ovisit će o njihovoj sposobnosti uspješnog konkuriranja i odgovora na izazove koje postavlja zahtjevno tržište, nova regulativa i oštra konkurencija u Europskoj uniji.

Rezultati domaćih i međunarodnih istraživanja ukazuju na visoku razinu konsenzusa o problemima, uzrocima i preporukama vezanim uz stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. Za eliminaciju prepreka i razvoj vibrantnog sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj potrebna je politička volja i koordinirana aktivnost svih relevantnih aktera u Republici Hrvatskoj.

Literatura:

- *50 tehnoloških tvrtki s najbržim rastom u Srednjoj Europi*, Deloitte, 2013., http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/CE_FAST50_2013.pdf, preuzeto 21.11.2013.
- *Alokacije i iskorištenost fondova EU*, Hrvatska gospodarska komora, 2013., <http://www.hgk.hr/alokacije-i-iskoristenost-eu-fondova>, preuzeto 15.11.2013.
- *Annual Report on European SMEs 2012/2013*, European Commission, 2013., http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/supporting-documents/2013/annual-report-smes-2013_en.pdf, preuzeto 16.12.2013.
- *Annual Report on SMEs in Bulgaria 2008 – Annual Report on the Condition and Development of Small and Medium-sized Enterprises in Bulgaria*, Economic Policy Directorate & Center for Economic Development & Agency Economica, 2008., http://www.mee.government.bg/ind/doc_eco/Annual.Report.SMEs.Bulgaria.2008.EN.pdf, preuzeto 16.12.2013.
- *Broj i struktura poslovnih subjekata*, Priopćenje Državnog zavoda za statistiku 2012. i 2013., preuzeto 11.11.2013.
- *Doing Business 2014, Croatia – Country Profile*, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, 2013.
- *Doing Business in 2012, Croatia – Country Profile*, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/croatia/>, preuzeto, 15.11.2012.
- *Financijski rezultati poduzetnika RH*, FINA, Zagreb, 2013.
- *GEM Hrvatska – rezultati istraživanja 2002.-2011.*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb
- *GEM Hrvatska – rezultati istraživanja 2012.*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb
- *Globalni indeks inovativnosti: Lokalna dinamika inovacija*, Johnson Cronell University, The Business School for the World i World Intellectual Property Organization, 2013., <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=gii-full-report-2013>, preuzeto 15.11.2013.
- *Globalni tjedan poduzetništva*, 2013., <http://hr.unleashingideas.org/>, preuzeto 15.11.2013.
- *Godišnje izvješće 2011*, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2012.
- *Godišnje izvješće 2012.*, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, 2012.
- *Godišnje izvješće 2012.*, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2013.
- *Godišnje izvješće Grupe Hrvatska banke za obnovu i razvitak za 2012. godinu*, Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2013.
- *Gospodarska kretanja 2013*, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 2013.
- *Hrvatsko gospodarstvo 2012. godine*, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 2013.
- *Indeks percepcije korupcije 2012*, Transparency International Hrvatska, www.transparency.hr, preuzeto 5.11.2013.
- *Istraživanje potreba za obrazovanjem i usavršavanjem žena poduzetnica*, Hrvatska gospodarska komora, 2013., http://www.hgk.hr/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/zene_poduzetnice.pdf, preuzeto 10.12.2013.
- *Izloženost poslovnog sektora korupciji i kriminalu u Hrvatskoj – istraživanje provedeno u okviru projekta Procjena izloženosti poslovnog sektora korupciji i drugim oblicima kriminala u zemljama Zapadnog Balkana u 2012-2013*, Ekonomski institut Zagreb, 2013.
- *Izvešće o aktivnostima istraživanja i razvoja privatnog sektora u Hrvatskoj*, Deloitte, 2013., http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Croatia/Local%20Assets/Documents/2013/Croatia_Corporate_RD_Report_2013.pdf, preuzeto 21.11.2013.

- *Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014.*, Svjetski gospodarski forum / Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2013., www.konkurentnost.hr, preuzeto 03.11.2013.
- *Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014.: Pozicija Hrvatske*, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2013.
- *Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2011.*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2011., http://www.cepor.hr/SME%20godisnjak_final.pdf, preuzeto 14.10.2012.
- *Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2012.*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2012., http://www.cepor.hr/SME%20godisnjak_2013.pdf, preuzeto 11.11.2013.
- *Izvešće opservatorija malog i srednjeg poduzetništva u Republici Hrvatskoj*, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2012.
- *Kako financirati poslovanje fondovima rizičnog kapitala?*, Hrvatska Private Equity i Venture Capital Asocijacija, Marović, M. (ed), Zagreb, 2011.
- *Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework, European Communities*, 2007., http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_en.pdf, preuzeto 25.11.2012.
- *Lauc, B.: Tržište usluga za poticanje poduzetništva u Hrvatskoj* (magistarski rad), Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, Poslijediplomski studij Poduzetništvo, Osijek, 2004.
- *Malo gospodarstvo*, Hrvatska gospodarska komora – Sektor za malo gospodarstvo, Zagreb, 2011.
- *Mikrofinanciranje u Hrvatskoj: Rezultati istraživanja*, 2010., Korynski, P., CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb.
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, http://www.strukturnifondovi.hr/strukturni-fondovi_2014_2020, preuzeto 13.12.2013.
- *Mjesečni statistički bilten*, 2012., Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2013.
- *Najuspješniji lokalni EU projekti u Hrvatskoj 2010.-2012.*, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, 2013., [http://www.mrrfeu.hr/userDocImages/Publikacije/Ususret_EU_fonfovima_final\(web\).pdf](http://www.mrrfeu.hr/userDocImages/Publikacije/Ususret_EU_fonfovima_final(web).pdf), preuzeto 04.12.2013.
- *Obrtništvo u brojkama 2013*, Hrvatska obrtnička komora, 2013.
- *Operativni plan poticanja malog i srednjeg poduzetništva za 2012. godinu*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2012.
- *Pad konkurentnosti*, Nacionalno vijeće za konkurentnost (priopćenje za medije), Zagreb, 2012.
- *Poduzetnički impuls – Plan poticanja poduzetništva i obrtništva za 2012. godinu*, Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2012.
- *Poduzetnički impuls – Plan poticanja poduzetništva i obrtništva za 2012. godinu*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2012.
- *Porezni sustav Republike Hrvatske*, 2013., www.porezna-uprava.hr, preuzeto 08.11.2013.
- *Poslovna očekivanja u 2014. godini*, Hrvatska udruga poslodavaca, 2013., <http://www.hup.hr/hup-predstavio-rezultate-istrazivanja-o-poslovnim-ocekivanjima-u-2014-godini.aspx>, preuzeto 11.12.2013.
- *Poslovni anđeli traže razvijenije tržište kapitalnih fondova*, Lider, 2012., <http://liderpress.hr/tvrtke-i-trzista/poslovna-scena/poslovni-andeli-traze-razvijenije-trziste-kapitalnih-fondova-/>, preuzeto 15.11.2012.
- *Pravni aspekti nasljeđivanja obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2012., http://www.cepor.hr/news/obiteljska-poduzeca/CEPOR_policy%20osvrt_Pravni%20aspekti%20nasljedivanja%20obiteljskih%20poduzeca%20u%20Hrvatskoj.pdf, preuzeto 11.11.2013.

- *Pregled gospodarskih kretanja za 2012. godinu*, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 2013.
- *Priopćenje 11.1.1/4. od 14.02.2012.*, Državni zavod za statistiku, preuzeto 12.10.2013.
- *Priopćenje 9.2.1/12 od 31.01.2012.*, Državni zavod za statistiku, preuzeto 12.10.2013.
- *Procjena učinaka pristupanja Europskoj uniji na malo i srednje poduzetništvo u Republici Hrvatskoj* – publikacija izdana u okviru EU projekta Pобољшanje administrativne učinkovitosti na nacionalnoj razini, Ministarstvo gospodarstva rada i poduzetništva, 2012.
- *Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva 2008.-2012.*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Zagreb, 2008.
- *Razvoj i održivost obiteljskih poduzeća u Hrvatskoj*, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2012., http://www.cepor.hr/news/obiteljska-poduzeca/FB_policy%20brief_CEPOR.pdf, preuzeto 11.11.2013.
- Sirec, K., Rebernik, M. (eds): „Razvojni potencijali slovenskega podjetništva – Slovenski podjetniški observatorij 2011/2012“, Univerza v Mariboru, Ekonomska – poslovna fakulteta, 2012.
- *Small Business Act for Europe*, European Commission, Enterprise and Industry, <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/>, preuzeto, 15.11.2012.
- *Statističke informacije 2012 i 2013.*, Državni zavod za statistiku, 2013.
- *Statističke informacije 2012*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2012., preuzeto 30.10.2012.
- *Statističke informacije 2013.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.
- *Strategija razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2010.-2013.*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Zagreb, 2010.
- *Strategija učenja za poduzetništvo*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Zagreb, 2010.
- *The Global Competitiveness Report 2012 – 2013*, World Economic Forum, Geneva Switzerland 2011, <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>, preuzeto 2.11.2011.
- *Training Needs Analysis for SMEs*, SEECEL, 2013.
- *Vježbenička tvrtka – vrata u svijet poduzetništva, priručnik za nastavnike*, Agencija za strukovno obrazovanje, Zagreb, 2009.
- *Zakon o kreditnim unijama*, Narodne novine, br. 14/06, 25/09, 90/11
- *Zakon o obrtu*, Narodne novine br. 77/93, 40/10
- *Zakon o poticanju investicija i unapređenju investicijskog okruženja*, Narodne novine, br. 112/12, 28/13.
- *Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva*, Narodne novine br. 29/02, 63/07, 53/12, 56/13.
- *Zakon o računovodstvu*, Narodne novine, br.109/07, 54/13 .
- *Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture*, Narodne novine, br. 93/13, 114/13.
- *Žene poduzetnice – pokretači novih radnih mjesta na području jugoistočne Europe*, SEECEL, 2013., <http://www.seecel.hr/predstavljanje-projekta-zene-poduzetnice-pokretaci-novih-radnih-mjesta-na-podrucju-jugoistocne-europe>, preuzeto 23.11.2013.
- www.asoo.hr
- www.azvo.hr
- www.bicro.hr
- www.cepor.hr
- www.crane.hr
- www.ebrd.com/pages/country/croatia.shtml
- www.econet-see.com
- www.een.hr

- www.epp.eurostat.ec.europa.eu
- www.erstebank.hr
- www.fina.hr
- www.hamaginvest.hr
- www.hbor.hr
- www.hgk.hr
- www.hok.hr
- www.hr.unleashingideas.org
- www.hukreditneunije.hr
- www.hup.hr
- www.hzz.hr
- www.icelconf.eu
- www.inkubator.hr
- www.minpo.hr
- www.nn.hr
- www.poduzetnistvo.org/centar
- www.porezna-uprava.hr
- www.poslovni-park.hr
- www.prosperus-invest.hr/content/fondovi-za-gospodarsku-suradnju
- www.redea.hr
- www.seecel.hr
- www.step.uniri.hr
- www.strukturnifondovi.hr
- www.virovitica.hr/gospodarski-pregled-virovitice/poduzetnicke-zone-u-virovitici/
- www.vlada.hr
- www.zaba.hr
- www.zakon.hr

CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva je neovisni policy centar koji se bavi problematikom malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. CEPOR je osnovan 2001. godine na temelju sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Instituta Otvoreno društvo Hrvatska.

Institucionalni osnivači CEPORa su: Ekonomski institut Zagreb, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku – Ekonomski fakultet u Osijeku, Institut za međunarodne odnose Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, REDEA Razvojna agencija Međimurje – Čakovec, IDA Istarska razvojna agencija – Pula, Centar za poduzetništvo Osijek, Institut Otvoreno društvo Hrvatska i UHIPP Udruga hrvatskih institucija za poticanje poduzetništva.

Misija CEPORa je utjecati na javno-političko okruženje naglašavajući ulogu poduzetništva, te malih i srednjih poduzeća na razvoj gospodarstva Hrvatske. CEPOR želi doprinijeti oblikovanju poduzetničke kulture, te stvaranju stimulativnog institucionalnog i regulatornog okvira za poduzetničko djelovanje.

CEPOR

Trg J.F. Kennedy-a 7

Zagreb

www.cepor.hr

CEPOR
Centar za politiku razvoja malih i srednjih
poduzeća i poduzetništva